İNSANCIL

AYLIK
KÜLTÜR
SANAT
DERGİSİ

YIL 4 SAYI 38 ARALIK 1993 15.000 TL. (KDV DAHİL)

TEMİZ YÜREKLERİN KIPIRTISI

• **Sahibi - Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni**
BERRİN TAŞ

• **Genel Yayın Yönetmeni**
CENGİZ GÜNDOĞDU

• **Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı**
A. NECMETTİN BORTEÇİN

• **Kurum Yazmanı**
ŞADİYE GÜLE

• **Görsel Yönetmen**
AYLİN KILIÇ

• **Teknik Danışman**
NESİMİ ÜLGER

• **Katkıda Bulunanlar**
B. SADIK ALBAYRAK
İSA ÇELİK
İBRAHİM AKYÜREK
SEDAT TOSUNOĞLU
MÜFİT GÜRGÜN
TURGAY TOPAL
HIDIR GEVİŞ
BURAK GÜRCAN
TOLGA AKIŞ
BÜLENT COŞKUN

• **GENEL DAĞITIM**
YAY-SAT

•**Yönetim Yeri:**
Mollafenari Sok. Nadir Han
No: 40-42 Kat: 5 34410 Cağaloğlu / İST
Tel: 511 79 94 - 513 93 99
Posta Çeki No: 666 043

Kapak Fotoğrafı: İSA ÇELİK
Dizgi: Sel Dizgi ve Yayıncılık, 511 10 05
Baskı: Ekinci Ofset, 565 73 76

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu Posta çeki hesabına Berrin Taş adına 150.000 TL. yatırmanız yeterlidir. (Öğrenci 120.000 TL, Yurtdışı: 50 Mark)

İnsancıl'a gönderilen ürünler, yayımlansın ya da yayımlanmasın geri verilmez.

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU
Temiz Yüreklerin Kıpırtısı 1
Korkut TANKUTER
Dayatılan Kısır Döngü 3
İdris ATMACA
Şiir (Şiir) 4
Kaan ARSLANOĞLU
Anlamak Olası Değilse Bilmek Zorunludur 5
Faruk BAL
Tren ve Deniz (Şiir)..... 6
Saime ÖNER
Sonbahar Acemisi Bir Çocuk İçin (Şiir) 7
Koray KILIÇ
Sivas'a Ağlamayın (Şiir) 7
A. Necmettin BORTEÇİN
Yontulmuş Ortaçağdan Çıkış 8
Betül TARIMAN
Seyranında Yüreğimin (Şiir) 11
Bülent COŞKUN
Star Sistemi Rıfat Ilgaz'ı "Kaybetti" 12
Suna ARAS
Anasıyım Ben Dünyanın (Şiir) 13
B. Sadık ALBAYRAK
Fetişist Sinemanın Karanlığı: Gizli Yüz 14
Müfit GÜRGÜN
Güzel Günleri Anlatanlar (Şiir) 15
Müşür Kaya CANPOLAT
Hukuk ve Sanat 18
Ayhan ERGÜN
Sevmemek... Hiç Olmaz (Şiir) 19
Özkan MANAV
Oda Müziği 20
Cengiz GÜNDOĞDU
Roman Fırtınası Açış Konuşması 21
Kaan ARSLANOĞLU
Günümüz Roman Okurunun Karakteri 22
Mehmet GÜLER
Çocuklar İçin Yazılan Romanlara Toplu Bakış 24
Öner YAĞCI
Romancılığım ve Türkiye Romanına Bir Bakış 26
ÖNCÜ
Esir (Şiir) 27
Nezihi GÜLCÜOĞLU
Yüzmilyarlık Şölenlerde (Şiir) 28
Şevket YÜCEL
Bu da Benden (Şiir) 28
Nevra BUCAK
Roman Üstüne Bazı Düşünceler 29
Metin İLKİN
Kendince (Şiir) 30
Mevlüt KINAPÇI
Sabah Şiiri (Şiir) 31
Oğuz UÇAK
Lorca'nın Oyun Yazarlığı Üstüne 34
Sevim RAŞA
Polonya Günlüğü - II 37
İnsancıl
Ömer Bilge ile Söyleşi (Şiir)..... 40
Selim BARAN
Susmak (Şiir)..... 41
Fatma KETHÜDOĞLU
Yirmibeş Yıl Sonra (Öykü) 42
Cengiz GÜNDOĞDU
Yıldız Güncesi 43
Berrin TAŞ
Düşlediğimiz Kenti Yaşıyoruz (Şiir)..... 44
Özer AYKUT
Kalan Ne (Şiir) 46
Hüseyin IŞIK
Tufan Sonrası (Şiir).....Arka Kapak İçi

Temiz Yüreklerin Kıpırtısı

Merhaba sevgideğer okurum, öğlen saatlerinde yazıyorum. Soğuk... yağmurlu bir gün... **İnsancıl** dördüncü yıla girdi. Bu yüzden güzel mektuplar geldi. Sevindim.

İnsancıl okuruyla yürüyen bir dergi... okurunu yaratan... durmaksızın okurunu arayan... Çok kişiyi... özellikle hasımlarımızı şaşırtan **İnsancıl**'ın gücü burdan geliyor.

Biz bu gücü yalnızca insani kültür için kullandık. İnsani kültür mücadelesinde, **İnsancıl**, sıkıntısızca kendini ortaya koydu. Dört yılın başında geldiğimiz noktaya bu yüzden seviniyorum. Yoksa, ardarda gelen sayıların niceliği değil beni sevindiren.

Dergilere gönderdiği yazılar yayımlanmayınca bu konuda çıkışa hazırlanan bir yazara "İnsancıl'a gönderdin mi" diyor bir arkadaşı. "Hayır" yanıtı alınca "İnsancıl'a göndermelisin, yoksa yalancı olursun" diyor.

Bu, şunu gösteriyor. Önünde sonunda **İnsancıl**...

Peki, ama bu noktaya nasıl geldik. **İnsancıl** dikte eden bir dergi değil "Biz ne kutsal doğrular bulduk. Siz de gelin bu kutsal doğrulara katılın" demedik. Biz, insanı, düşünmeye... dört bir koldan düşünmeye çağırdık. Düşünceniz bana... **İnsancıl Emekçileri**ne karşı olabilir... olsun. Biz düşünmeden... düşünceden korkmadık.

İnsan, bu ayrımı hemen gördü. Hissetti.

Tabii biz mücadele eden bir dergiyiz. Kültürün alıkıranbaş kesenleriyle sert bir mücadeleye girdik. Bu mücadele devam edecek... Bu mücadele bir çok insanı kızdırdı. Bir hasmımız TÜYAP'da uzaktan bağırmış arkadaşlarımıza "Kökünüzü kazıyacağız sizin"

Bunu bana söylediklerinde... İyi değildim... hastaydım. Yine de güldüm. Bizim kökümüzü kazımak mümkün değil. Çünkü biz, insani kültür sürecinin hem taşıyıcısı... hem yaratıcısı... hem aktarıcısıyız. Bakın bir okurumuz ne diyor "İnsanın, insanlaşma çabasında üzerime düşen neyse onu yapacağım. Bu yolda çaba gösterenlerin umutsuzluğa kapılmaları lükstür bence."

Bizim **İnsancıl** okuruna aşıldığımız bu. Umutsuzluk bilinç durumunu kırıp... umuda yürümek... Okurumuz şöyle devam ediyor "İnsanı dönüştürmeye... değiştirmeye çalışan, yabancılaşmanın ortasında kendine yabancılaşmış insanın dar, kısır dünyasını yıkmaya çalışanların lükse hakkı yok bence."

İşin bir yanı bu. Öte yanına gelince... Toplumsal yapıya uygun bir yapı var kültür dünyasında. Uzmanlıkla gizlenmek istenen bir tekelleşme... Türkiye'nin başromancıları, başöykücüleri, başşairleri, başeleştirmenleri var. Söz gelimi Terör Yasa Tasarısı deniyor... Pıt... Orhan Pamuk demeç veriyor. Türkiye'de toplumsal süreçlerin çok gerisinde yaşayan... bu yüzden epistomolojisi sakat bu yazarın görüşlerini kim merak ediyor.

Hiç kimse...

Ama daha gülüncü.. Dil bilincinden uzak bu kişi, dil üstüne konferanslar verebiliyor. Nasıl oluyor bütün bunlar. Kültürde tekelleşmeyle...

İnsancıl bu tekellerle de mücadele etti. Tekellerin gücünü kırdı. Tekellerin dışında kalan... bu yüzden susturulmak istenen insanı destekledi.

Bakın bir mektup... ne diyor "...biliyorum, başınızı ağrıttım. Fakat, tüm bu yaşadıklarım, içimizdeki dinamizmi söndürdü, enerjimi(zi) soğurdu... Yıllar sonra o enerjiyi dirilten bir dergiyle karşılaştım. (...) Siz mücadeleyi başlatmışınız. Siz, tüm duyarlılığınızın ve doğrululuğunuzla tarihte zaten yerini almışsınız (....) En küçük ayrıntıyı bile kaçırmadan okuduğum bu üç sayı (arkadaşımız son üç sayıdır izliyormuş İnsancıl'ı) her keresinde yüreğimi kıpır kıpır etti."

Burda önemli olan şu. Mektup yazan arkadaşımız ayrıca bizi eleştiriyor. **İnsancıl Fırtınaları**'nın emekçi kesimlere kadar yaygınlaştırılmasını söylüyor.

İşte Türkiye'de kültürde tekelleşme bu arkadaşların... **İnsancıl**'ın yürekleri kıpır kıpır ettiği bu insanların mücadelesiyle kırılacak.

Hep söyledim. **İnsancıl**'ın yaptıkları asla yeterli değil. Bütünüyle doğru da değil... **İnsancıl**'ın yeterliliği.. mücadelesinin doğruluğu eylem içinde... ciddi... samimi eleştirilerle bu arkadaşların ellerinde oluşacak.

İnsancıl'ın özelliği bu. **İnsancıl** duruk bir dergi değil. Okuruyla... yazarıyla oluşan... değişen... gelişen... ama insani mücadeleden milim sapmıyan bir dergi.

Tam istediğim buydu. Çünkü ben boyun eğen.... hemencecik benimseyen yolarkadaşı istemedim. **İnsancıl**'ın daha ileri gitmesi için eleştiren yolarkadaşı istedim.

Sevindirici bir sezgimi söyleyim. "Cengiz Gündoğdu sen tarihte yerini aldın. Mücadeleyi başlattın. Ama yaşlandın. Mücadeleyi ileri götüremiyorsun. Çekil" diyecekler, bir gün.

Hazırım buna... Türkiye'de kültür tekelini kıracak temiz yüreklerin kıpırtısını hissediyorum. Soğuk... yağmurlu bir günde... hasta olmama karşın sevinçliyim.

Cengiz Gündoğdu

İNSANCIL
OKUMA TİYATROSU

Aralık Ayı Etkinlikleri

6.
GÜNEŞLEME
Milliyet Gazetesinin Değerlendirilmesi
Değerlendiren: Hıdır Geviş
4 Aralık Cumartesi Saat 14.00

11 Aralık 1993 Cumartesi günü İnsancıl Okuma Tiyatrosu ODTÜ'de Düşünen Adam'ı sahneleyecektir.

7.
Anton ÇEHOV
Öyküleri
Okuyanlar Müfit Gürgün,
Mehtap Eliuz, Pınar Köksal
18 Aralık Cumartesi Saat 14.00

8.
Enver GÖKÇE
Şiirleri
Konuşmacı: Metin İlkin
Okuyanlar: Bülent Coşkun
Pınar Köksal, Müfit Gürgün
25 Aralık Cumartesi Saat 14.00

9.
GÜNEŞLEME
Türkiye 1993
Değerlendiren: Cengiz Gündoğdu
8 Ocak Cumartesi Saat 14.00

İNSANCIL
FELSEFE KALKIŞMASI SEMİNERLERİ

3.
DESCARTES
Aysel Sağır
4 Aralık Cumartesi Saat 10.00

11 Aralık 1993 Cumartesi günü İnsancıl Okuma Tiyatrosu'nun Ankara etkinliği nedeniyle seminer yoktur...

4.
LOCKE
B. Sadık Albayrak
18 Aralık Cumartesi Saat 10.00

5.
CONDILLAC
Aysel Sağır
25 Aralık Cumartesi Saat 10.00

6.
DİDEROT - D' HOLLABACH
HELVETİUS - D'ALEMBERT
(ANSİKLOPEDİSTLER)

Müfit Gürgün
8 Ocak Cumartesi Saat 10.00

İnsancıl Okuma Tiyatrosu Salonu
Mollafenari Sokak, Nadir Han, 40 - 42 / 5 Cağaloğlu
Tel.: (0-212) 513 93 99 - 511 79 94

Dayatılan Kısır Döngü

Korkut TANKUTER

Birey, iletişim ve görecelik... Gerçekliğin kavranışındaki üç ana öğe. Bu öğeler arasındaki ilişkiye pozitif kavrayışla yaklaşıp, insanın insanla olan ilişkisine, doğayla, toplumla ilişkisine ve giderek toplumun devletle olan ilişkisine uzanacak olursak, iki insan arasındaki ilişkinin, toplum-birey ilişkisiyle ve devlet-toplum ilişkisiyle diyalektik, rasyonel bağlar içerdiğini farkederiz. Bu yazıda pozitivist kavrayıştan hareketle devlet-toplum ilişkisine kadar uzanıp, devlet tanımının ve günümüzde devletin işlevinin arka planında oynanan oyunlara, dönen dolaplara ve devletin yeniden tanımlanması, gösterilenin aksine gerçek işlevinin -ne kadar gizlenmeye çalışılsa da- gözler önüne bir kez daha sergilenmesinin önemine değinmeye çalışacağım.

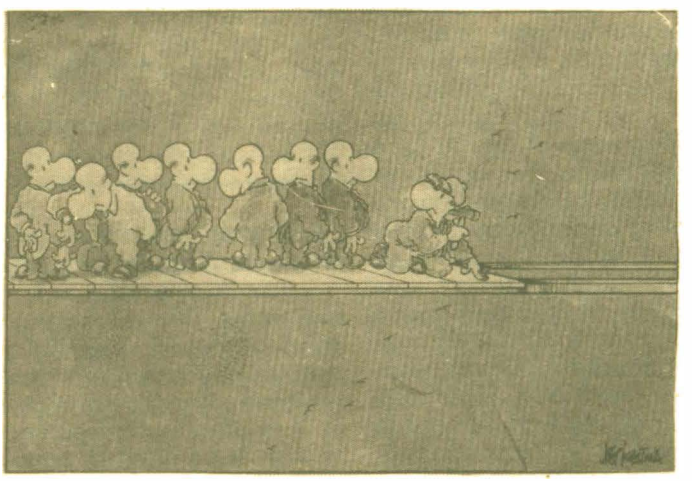

Jitet Koestana

Öncelikle, iki insan arasındaki ilişkinin görece yanlarına, belirsizliklerine, anlaşılmazlıklarına, çelişki ve çatışmalarına yönelelim. İki insanın ileşitimindeki görecelik! Devinim içerisindeki gerçekliğin küçücük bir parçası.. İki insan süreç içerisinde birbirini nasıl algılıyor? Biri diğerini nasıl yaşıyor? Bu görece yanlardaki yanılsamalar, belirsizlikler, çatışmalar iç içe geçerek ilişkinin özünü oluştururlar. İnsan, doğayla olan ilişkisinde de bu çelişki ve çatışmaları, zıtlıkları, yanılsamaları devinim içerisinde değiştirerek, dönüştürerek bir üst aşamaya varmış ve bugün doğaya egemen bir konuma gelmiştir. İnsan doğaya egemendir ama egemenlik kurduğu nesnesine de göbekten bağımlıdır. Bu bağımlılık insan ilişkilerinde de böyledir. Karşılıklıdır. Görecedir. Zaten, insanlar bir başkasını onun gibi yaşayabilseydi, o insanı kendisi kadar algılayabilseydi, ya da kendisini algıladığı, anladığı gibi karşısındaki insanın da onu aynı frekansta yaşamasını bekleseydi, bu tıpkılıklar üzerine bir ilişki kurulamazdı. Doğanın diyalektiğine aykırı olurdu böyle bir şey. Bu karşılıklı görece ilişkide soyut olanın (düşlerin, düşüncelerin, ilgilerin, beklenti ve umutların) yanı sıra somut olan (Yaşanan, tanınan, bilinen, öğrenilen, uygulanan) şeyler de var. İşte, bütün beklentiler, umutlar, güven duymalar, yanılgılar, düşkırıklıkları... Bu somut şeylere göre belirlenir, yön bulurken; soyut olanla da somutu değiştirmenin, dönüştürmenin mücadelesi verilir.

Şimdi, buraya kadar ileri sürdüğümüz savları, birey/toplum/devlet ilişkisi içinde düşünelim: Tüm bu görece gerçeklik, (görece diyorum çünkü, bize göre iyi yada kötü olan, tutarlı ya da tutarsız olan, doğru ya da yanlış olan bir başkasına göre öyle olmayabilir) birey/toplum/devlet ilişkisinde de yok mudur? Son kertede insan ilişkileri için sorduğumuz soruları bu ilişki için de sorabiliriz. Devlet bireyi/toplumu nasıl algılıyor? Biri diğerini nasıl yaşıyor? Bu sorulara verilecek yanıtlar da görece olacaktır elbet. Ne devlet bütün bir toplumu, o toplumun tek tek bireylerinin istemlerini beklentilerini karşılayabilir, ne de varolan biçimiyle devlet, bütün bireyler için mükemmeldir. Çağdaş, ileri toplumlar bu soruların yanıtlarını çoğulcu demokrasi, katılımcılık, parlamenterizm, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü... gibi alanlarda aramışlar ama yine de insanlar bugün, nereye kadar katılımcılık? Kime ve neye göre demokrasi? Düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün kıstasları? gibi sorulara tatmin edici yanıtlar aramaktadır. Günü-müz toplumsal değişimlerini, politikaları, sistemleri belirleyen de bu arayış değil mi? Görülüyor ki, insanlar, devlet / toplum ilişkisinde de, o ilişkinin belirlenmemiş alanları hakkında düş güçlerini (ütopyalarını) de kullanarak yorumlar yapıyor, yeni arayışlara giriyor. İnsanlık tarihinde bu hep böyle olmuş, yaşananlar, uygulananlar bireyi egemenliği altında tutmaya çalışırken, insan ütopyalarıyla somutu değiştirmenin mücadelesini vermiş.

İşte, tam bu noktada devletin işlevi önem kazanıyor. Çünkü, bu ilişkide devlet, üretim biçimi, kurumları, kanunları, kuralları, örf ve adetleri, politikası ve felsefesiyle, ideolojisiyle bireyi yaşamın tüm alanlarında egemenliği altına alıyor, kuşatıyor. Öte yanda bu kuşatılmışlığa, boyunduruğa baş kaldıran insan yeni arayışlara, tanımlamalara, hedeflere yöneliyor. Artık alışılagelmiş tanımlamalar, kategoriler, ideolojiler dünyayı açıklamada bir başlarına yeterli olamıyorlar. O halde artık, devleti de yeniden tanımlamak, yerini ve işlevini iyi belirlemek gerekiyor. Çünkü, bugün artık devlet kavramı da anlamını yitirdi. Gelişim ve değişimleri bir başına, yalnızca devlet tanımlamasıyla da açıklıyamıyoruz. Bütün bunları irdelemeye kalktığımızda görüyoruz ki, emperyalist sistem devleti de teslim almış çoktan. Bu da tarihsel süreç içerisinde, devletin olduğu yerde sınıfların, sınıfsal çelişki ve çatışmaların, sömürünün, adaletsizliğin olduğu öngörüsünü doğruluyor. Öyle ki, sosyalist sistemlerle yönetile-

gelmiş toplumlarda da devlet olgusunun varlığı kendisini ortaya koydu. Nedir açığa çıkan olgu? Sosyalist sistemlerde de devletin yapısından kaynaklanan adaletsizliklerin, eşitsizliklerin, bürokrasinin, özel mülkiyet duygusunun... olduğudur. Dolayısıyla insanlığın eşit, adil bir düzen içerisinde özgürce ürettiği ve paylaştığı nihai hedefin ancak devletin ve sınıfların olmadığı komünizmde gerçekleşebileceği savı, geçerliliğini koruduğunu bir kez daha bize gösteriyor. O halde ne yapmalıyız? Her şeyden önce nesnel gerçekliği doğru algılamalıyız. Bu algıda karşılıklı etkileşim, değişim, dönüşüm ve gelişmeyi objektif olarak tanımlayabilirsek, "Devlet", "Ulus" kavramlarının anlamını yitirdiğini, her şeyin çok uluslu sistemin birer uzantısına dönüştüğünü kesinleyebiliriz.

Artık, 1789 aydınlamacılığı temellerinden sarsılmıştır. Öte yanda, kendilerini karşı oldukları şey'e göre tanımlayan oluşumlar, görece-lik karşısında bocalamaya başladılar. Ulusal devletler çokuluslu yapılanmaların yörüngesine girdi. Parlamenter demokrasiler(!) çok fazla bir anlam ifade etmiyorlar. 19. yüzyıldan miras gelen sınıf tanımı, sınıf bilinci, sınıf kültürü de yeniden tanımlanmak istiyor. Artık ne tek başına liberal söylemler ne de ortodoks yaklaşımlar var olanı açıklamada yeterli değiller.

O halde, bu çokuluslu sistem içerisinde giderek anlamını yitiren "Ulusal Devlet" kavramının, bugün gelinen noktada devletin arka planında oynanan oyunların, dönen dolapların varlığını görebilmeliyiz. Emperyalist egemenlik ilişkisi içerisinde tutunacağı dal bırakılmayan bireyin buna ihtiyacı var. Ancak o zaman, dengeler birey/toplum lehine, insandan yana değiştirilebilir. Bütün değerleri elinden alınan, özü boşaltılmaya çalışılan insan, sağlıklı çözüm yollarını üretebilir. Tarihte bunun örneklerini görmek mümkün. Şimdi, denebilir ki, devletin ve sınıfların olmadığı bir düzen için verilen mücadele başarısızlığa uğradı. 1917 Ekim devrimi bunun en iyi örneği. Doğru. Ama bu nesnel gerçekliğe ilişkin bir saptama değil. Belki, şöyle bir saptama yapılabilir: Gerçekliğin görece yanılsaması. Bu yanılsama içindeki çelişki ve çatışmaların, belirsizliklerin yeterince doğru saptanamamış olması... Yine denebilir ki, bu savaşımda devlet olgusunun yeterince dikkate alınmayışı, devletin tasfiye edilmesi konusundaki engellerin aşılamaması, bürokrasinin önüne geçilememesi... Ama, tüm bunlar da bir başına yeterli açıklamalar değil. Peki, sorun nerede? Sorun bilimsel ve teknolojik gelişmenin geldiği noktada. Yani sosyalist sistemlerdeki çöküntünün nedenlerini de yalnızca bu ülkelerin iç sorunlarında aramamalıyız. Sorun, globaldir ve tüm dünya insanlığını ilgilendirmektedir. Bugün, bilimsel ve tekolojik gelişmede gelinen nokta, birçok alanda bilimin ve teknolojinin insanlık yararına değil, insanın varolan kazanımlarını, değerlerini, ilkelerini ve özünü elinden alan, bireyin yok edilmek istendiği noktadır. Ne yazık ki, dünya emparyalizmiyle boy ölçüşmek ve dengeleri korumak adına sosyalist sistemlerde de bilim ve teknoloji bu amaca hizmet etmiştir. Uzay ve silah teknolojisi tüm değerlerin üstünde tutulmuştur. Bütün bunlar varolan yabancılaşmayı hızlandırmış, bireyin varolma koşullarını elinden almıştır.

İşte, bu karşılıklı egemenlik ilişkisinde varolma savaşı veren insan, yaşamın bütün belirsizliklerine, yanılsamalarına, anlaşılmazlıklarına, çelişki ve çatışmalarına, müdahale etmek için, bu belirsizliği kendi varolma koşullarını yaratmak adına belirleyebilmek için düşgücüyle, düşünceleriyle, felsefe, sanat, edebiyat, siyaset, bilim yoluyla, toplumsal ve sınıfsal örgütlenişiyle bu yabancılaşmaya karşı topyekün bir mücadele başlatmalıdır. İnsan içinde yaşadığı doğal ortama hızla yabancılaştırılıyor.

İç ve dış mekan düzenlemeleriyle, kültürü, politikası, kuralları ve yasaklarıyla, tutum ve davranış biçimleriyle yabancılaştırılıyor.. İnsana üretim araçlarının bir çıkıntısı gibi davranarak, artan işsizlik ve yoksulluk karşısında, işten atma tehditleri savurarak yabancılaştırıyor... Falanca patronun filanca işinde (bütün holdingler, büyük basın kuruluşları vs.) çalışıyor olmanın ayrıcalığı(?!) safsatalarıyla yabancılaştırılıyor... Üretmek (çalışmak) için mi yaşadığını, yaşamak için mi ürettiğini sorgulamaya bile zaman tanımadan it gibi çalıştırarak yabancılaştırıyor... İleri teknolojinin robotlaştırdığı insan tipini ideal insan(!) biçiminde sunarak yabancılaştırıyor... Mala, mülke, çılgınca tüketmeye, eğlenceye, biçimciliğe ayarlı yeni yükselen değerleriyle yabancılaştırıyor... İşkence, baskı, terör, yargısız infazlar ve faili meçhul cinayetlerle yabancılaştırıyor... Bütün bunların sonucunda duyarsız, iletişimsiz, sevgisiz, güvensiz, çıkarcı, bencil insan tipini yaratarak yabancılaştırıyor...

İnsan doğaya, insan topluma, insan insana, insan kendisine yabancılaşıyor. Bu yabancılaşma olgusu, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinde sosyalist sistemlerin yıkılmasından sonra meydanı iyiden iyiye boş bulan dünya emperyalist sistemince bir kısır döngü gibi dayatılıyor insanlığa.

ŞİİR

yoksulluk
üşütüyor beni

-iyi ki şiir var-
korur gibi
son kibriti rüzgârdan

yoksulluk
üşütüyor beni

-çıkagel aşar gibi dağları-
dönsün bayramyerine
ceplerimin içi

yoksulluk
üşütüyor beni

-kanatlan şiirin şah kuşu-
sar bir ana gibi
bile direncimi

İdris ATMACA

Anlamak Olası Değilse Bilmek Zorunludur

Kaan ARSLANOĞLU

Yurtdışına gidenlerin dönüşlerinde aylarca, yıllarca her önüne gelene izlenimlerini anlatması gülmecelere konu olur. Farklılıklar ayrıntısına dek karşılaştırılır; iyi ya da kötü yanlar abartılır. Ekim ayı boyunca bir insani kuruluşta gözlemler yapmak üzere gittiğim Londra'dan dönüşte kendimi bir ölçüde böyle bir konumda buldum. Üstelik sorulara yanıt vermeye çalışırken kafanızda yeni sorular beliriveriyor. Konu da çok ilginç. Mülteciler, işkence kurbanları, değişik kültürde o topluma yabancı insanların yaşamı...

Medical Foundation for the Care of Victims of Forture (İşkence Kurbanlarıya İlgilenen Tıbbi Kurum) Londra'da yerleşik bir kuruluş. Dış ülkelerden büyük çoğunluğu siyasi sığınmacı olarak İngiltere'ye gelen insanların sağlık sorunlarıyla ve onu etkileyen sosyal, ekonomik problemleriyle ilgileniyor. London Dungeon (Londra Zindanı) ise başka bir kurum. İngiltere'de ortaçağda yapılan işkenceleri, mahkumların yaşam koşullarını aslına çok benzer bir ortamda ve gerçeğe benzer model insanlarla seslendirmeli olarak sergiliyor. Giriş 6 Pound. Hafta içinde bile pek çok izleyici akın akın ziyarete geliyor, giriş parasını ödemekle kalmayıp müzeye özgü hediyelik eşyalardan alarak ülkeye döviz bırakıyor.

Medical Foundation'da yaptığım görüşmelerde aynı alanda ülkemizdeki sorunlarla ilgili bazı farklılıkları dile getirdim. Bizde de işkence kurbanlarının sağlık sorunlarıyla ilgilenen bir kurum var: İnsan Hakları Vakfı. Farklılık ise şurada: Londra'dakiler işkence kurbanının ruhsal sorunlarını çözmeye çalışırken o insanın bir daha işkence görmeyeceğini bilmenin rahatlığı içindeler. İngiltere'de işkence sistematik biçimiyle ortaçağda kalmış, müzelik bir uğraşı konusu. Bizde ise Vakıf birimlerinin tedavileri yürüttüğü İstanbul, Ankara, İzmir gibi kentlerdeki "çağdaş dungeon'lar"da kurbanlara yeni kurbanlar ekleniyor, bazen tedavi yeni bir gözaltıyla yarıda kesiliyor.

Kuruluşun psikiyatri uzmanı Dr. Derek Sumerfield'in bir hastası: Salim. 28 yaşında bir Iraklı Kürt. Abisi aile sofrasında yemek yerlerken askerler eliyle öldürülüyor. Başlarındaki komutan babasından kurşun parasını istiyor. Daha sonra yargılamasız 6 ay gözaltına alınıyor Salim. Ağır işkenceler görüyor. Çıktığında İngiltere'ye kaçmayı başarıyor. Bir süre sonra anne babası ve kız kardeşinin binlerce başkaları gibi gaz bombasıyla öldürüldüklerini öğreniyor. Başka bir kurban: 33 yaşında bir Sri Lankalı. Hem hükümet güçlerinin hem rakip örgüt Tamil Kaplanları'nın ölüm listesinde. Pusuya düşürülüp yaralanıyor. Tedavisi kötü koşullarda sürerken askerler onu bulamadıkları için hamile karısını öldürüyorlar. Şimdi İngiltere'de yaşıyor. Tek başına. Ne kendi ulusundan ne de başka bir ulustan arkadaşı var. Kazandığı parayı içkiye yatırıyor. Londra'da vahşet ve işkence kurbanlarına yüzlerce örnek bulunabilir.

Başlıkta aktardığım söz kendisi de bir Nazi zulmü kurbanı olan Primo Levi'nin insanlık vahşeti için düşündüğü... Medical Foundation'da başka bir özlü söz daha aktarılıyor bana. Kayseri Gevher Nesibe Hastanesinden Dr. Atalay Şahin ve 8 'muhterem' arkadaşının incisi. Uluslararası Jama Tıp dergisine bir protesto yazısı göndermişler bunlar. Çünkü önceki sayıda Medical Foundation'dan bazı terapistlerin imzasıyla Türkiye'den gelen işkence kurbanlarının durumuyla ilgili bir makale çıkmış. Türk meslektaşlarım aynen şöyle diyorlar: "Hiçbir ülke kanunlarına karşı gelmedikçe kendi vatandaşına işkence etmez." İnsanlık suçunun bazı tıp doktorlarınca bu denli açıktan savunulması kimilerini dehşete düşürmüş, kimilerini güldürmüş. Yazıyı bana gösterdiklerinde ulusum adına hiç utanmadım, aksine gururlandım. İşte biz ülkemizde böylesi kafaların çoğunlukta ve iktidarda olduğu bir ortamda hâlâ varız ve düşüncelerimizi savunabiliyoruz diye.

Kuruma başvuranların önemli bir bölümünü de Türkiye'den gelmiş Kürtler ve Türkler oluşturuyor. Son beş yıl içinde 15 binin üzerinde ilticacı gelmiş Türkiye'den. Bunların çoğunluğunu Maraşlılar oluşturuyor. Hepsinin iltica nedeni politik. Karşılaştığım insanların anlattıklarından ve kendi izlenimlerimden çıkardığım kadarıyla içlerinde doğrudan politikaya bulaşmış kişilerin oranı ise çok düşük. Yani asıl neden büyük bir çoğunluk için ekonomik. Belediyeler gelenlere ev, işsizlik sigortası veriyor. İşsizlik sigortasını alan kişi aynı zamanda kaçak olarak bir işte de çalışabiliyor. Gelen, önce ailesini, sonra sülalesini, sonra da tüm köyünü Londra'ya çekiyor.

Kurumda çalışan bir terapist sordu bana: Burada yaşayan Türkler ve Kürtler bayağı depresifler, değil mi? Onların kahvelerine, lokantalarına gittiğimi, bana hiç de depresif gelmediklerini söyledim, şaşırdı. Gerçek bu. Ruhsal sağlıkları benimkinden daha iyi durumdaydı. Londra'da tanıştığım arkadaşlarım, Türkiye kökenlilerin kapalı bir toplum oluşturduklarını, İngilizce öğrenmeye gereksinim duymadıklarını, bir bölümü hiç çalışmasa da Türkiye'dekinden çok daha iyi ekonomik duruma ulaştıklarını söyledi.

Benim gözlemim de bu yönde oldu. Bir Maraşlı kahvesinde kendi aralarında genellikle Türkçe konuşan kitle Fenerbahçe-Trabzonspor maçını izliyor ve Beyazıt'taki bir kahvede maç izleyen kalabalıkla aynı tepkileri gösteriyordu. Pencereden dışarı bakmadıkça İngiltere'de olduğumu anımsayamayacağım bir ortam içindeydim. O halde konuk olduğum kurum boşuna mı çalışıyor, diye düşünmekten kendimi alamadım.

Aslında elbette boşuna çalışmıyor, gerçek bir insani hizmet veriyordu. Ancak sorunların kaynaklandığı noktalar bizdekinden biraz farklıydı. Az sayıda sahici işkence kurbanı dışında, parçalanmış ailelerin üyelerinde sıklıkla psikolojik sorunlar çıkıyor. Tek başınalık, yalnızlık, eşinden, çocuklarından ayrı olma, ciddi ruhsal çöküntülere neden oluyor. Ayrıca yeni sığınmacıların iltica başvurularının kabul edilme problemi dışında, ev, eşya, okul v.b

bulma zorlukları çıkıyor. Kurumun yöneticisi Mrs. Helen Bamber somut soruniarının çözümünde insanlara yardım edilemezse psikolojik desteğin anlamsız kalacağını vurguluyor.

Kuruma çok ağır işkencelerden geçmiş insanlar başvuruyor. Dr. Summerfield ağır işkenceden geçmiş ancak önemli bir ruhsal yakınması olmayan, bu yüzden kuruma da başvurmayan pek çok insanın da bulunduğunun farkında. İşkenceye uğrayanın kişilik yapısı, işkencenin şiddeti ve biçimi, işkence yapılan ortamdaki dayanışma duygusu ve işkence sonlandıktan sonra kişiye sağlanan toplumsal desteğin yakınmaların ortaya çıkışında ve şiddetinde etkili olduğunu söylüyor. O ve kurumun olgu takipçilerinden Arjantinli Perico Rodriguez şunun da altını çiziyorlar: İşkence sorunu olguların büyük çoğunluğu için politik bir sorundur. Sadizm gösterisinden çok politik bir baskı, terör aracı... Konuyu politik olarak iyi kavrayan kurban işkencenin ruhsal izlerinden kendini iyi korur.

İngiltere çok garip bir ülke. Bindiğim taksinin sürücüsü inerken taksimetrede yazan 6.2 pound yerine benden 5 pound istedi. Niye az alıyorsun diye sorduğumda, "yanlış yoldan gelmişim, daha kestirme bir yol vardı, unutmuşum", dedi. Sürücülerin ehliyet taşıması gerekmiyor. Polis, birisi araba kullanıyorsa muhakkak ehliyeti vardır, diye düşünüyor. Kimlik taşımanız da gereksiz. Ağzınızdan çıkan söz belge yerine geçiyor. Mülteciler bu gelenekleri kendi anlayışları doğrultusunda kullanmakta sakınca görmüyorlar. Geçmişte daha yaygın olmak üzere işsizlik sigortası, ev kirası yardımı, sosyal destekler konusunda yanlış bildirimlere dayanarak çok sayıda kişinin zengin olduğu, çok lüks evlerde oturdukları söyleniyor. Fakat genelde mülteciler kendi geleneklerini inatla koruyorlar. Örneğin bazı sol derneklere bile kızların mini etekle, erkeklerin şortla girmesi hoş karşılanmıyor. Bir başka ilginç nokta da şu: Misafir misafiri nasıl sevmezse, mülteci de mülteciyi sevmiyor. Ben Londra'dayken düzenlenen ırkçılık karşıtı bir gösteriye tek bir Türkiyeli grup katıldı: DAYMER'den 50-60 kişi... Bir arkadaşım metroda Türklerin kendi aralarında konuşmalarına tanık olmuş. Zencileri suçluyorlarmış. Hep bunlar karıştırıyor İngiltere'yi diyorlarmış.

İlticacıların Türkiye'de üzerlerine uygulanan baskıyı, ya da çeşitli politik örgütlerle ilişkilerini sığınma nedeni olarak göstermeleri ahlaki açıdan ne kadar doğru bilemiyorum. Aslında olaylara oldukça ahlakçı bir bakış açısıyla bakma alışkanlığım olmasına karşın, ahlaki sorunların içinden gönül rahatlığı ile çıkamamışımdır. Ahlak tartışmasının özünden kaynaklanan bir sonuç olsa gerek bu. Türkiye'de pek çok insanın üstünde çeşitli nedenlerle baskı uygulanıyor. Milyonlarca insan örgütlü ya da örgütsüz politik ve sosyal bir mücadele içinden çıkmış ya da hâlâ her gün bu mücadeleyi sürdürüyor. Ama pek azı başka ülkelere sığınmayı düşünüyor. Hele sığınmak, kaçmak için elle tutulur bir nedeniniz yoksa?.. Politik sığınma hakkının (bu bir haksa eğer) kötüye kullanımından söz edilebilir. Kimse durup dururken ülkesini bırakmaz, sebep doğrudan doğruya siyasi değilse bile, yoksulluk içinde yaşayan bir insanın başka ülkeye şu veya bu yolla çıkması onun hakkıdır denilebilir. Kimin malını kimden esirgiyorsun, emperyalist İngiltere zaten o zenginliği yoksul ülkeleri sömürerek elde etmiş, şimdi birazını geri versin diye düşünenler de bulunabilir. Bu görüşlerin hepsi bence kendi açılarından haklı görüşler. Ancak en önemli gerçek şurada yatıyor. Kişilik özellikleri gereği bazı insanlara genellikle hep acılara katlanmak, vermek, ilkeleri sonuna dek savunmak kalır, bazı insanlara da nimetlerden yararlanmak, istemek... Bu iki grup genellikle farklı bireylerden oluşur. Bu yazıyı yazarken yitirdiğimiz Naime Aktaş Gürgör geliyor aklıma. Yıllarca cezaevinde yatmış bir devrimci. Lenfoma hastasıydı. Yurtdışında tedavisi gerekiyordu. İngiltere'ye vize alabilmek için hayli zaman yitirdi ve sonunda vizeyi elde edemedi. Vizeyi elde.edebilse belki yine geç kalmış olacaktı. Ama, belkisi var... Bu durumda ırkçı tutumu yüzünden yalnızca İngiliz makamlarını mı suçlamalı yoksa politik mülteci olarak gidip villalarda yaşayanları, kendisi yerleşince yedi sülalesini getirenleri de işin içine katmalı mı? Bizim sosyalistlerimizde bir hastalık var: Sosyalist örgütler ve devrimciler hata yapabilir, kendilerini ve birbirlerini eleştirebilir ama sıradan insanları, halkı asla. Halkın en ileri unsurları pisliğe batabilir, ama halk asla.

Bir arkadaşım, sosyalizm ona buna ödünç verilen, hor kullanılmış, parçaları yağmalanmış bir arabaya döndü diyor. Artık yeter. Leninist olduğunu, bu yüzden sığınma istediğini söyleyen biri, Lenin hangi ulustan diye sorulunca Japon diye yanıt veriyorsa buna gülmekten çok üzülmek gerekir.

Medical Foundation bizim ölçülerimize göre oldukça büyük bir kuruluş. Tam gün, yarım gün çalışan 30 kadar kadrosu, bir o kadar da gönüllü çalışan sosyal çalışmacı, psikoterapist gücü var. Ayrıca kurumda 30 kadar da tercüman, olgu başına para alarak çalışıyor. Kurumun gelirinin tamamı kişi, bağımsız kuruluş, özel şirketlerin düzenli, düzensiz bağışlarından sağlanıyor. İlginç bir nokta daha: Bizim ülkemizde teröristlik, komünistlik sayılan birçok çalışmanın parası özel şirketlerin kasasından çıkıyor. Örneğin Sabancı'nın bizim İnsan Hakları Derneği'nin masraflarını karşılıyor olduğunu düşünün... Bir arkadaşım, bir dernek kur, iyi bir projeci bul, zengin olursun, diyor. Nitekim çeşitli bağışlar koparabilmek için kurulmuş birçok tabela kurumu varmış İngiltere'de.

İngiliz demokratların sansürcülükle suçladığı BBC'yi izliyorum. (İngiltere geri bir ülke. Topu topu dört kanalla-

TREN VE DENİZ

Çok kaldık buralarda
hakettiğimizden daha yalnız
daha uzak kendimize...
aydınlık dedik, aşktı
ısıtmalıydı içimizi...
şaştık, sıtmalı titreyişlerle
neon ışıkları dondururken bu kenti..
aşksa aradığımız yakıcı aydınlık
karın yakıştığı dağlara gidelim
ateşin ilkel içtenliğine..
tren ve deniz
bu kadar yakınken birbirine...

Faruk BAL

rı var.) Tanrının varlığından tutun, intihar hakkına dek her konu tartışılabiliyor programlarında, Vietnam'daki Amerikan vahşeti Amerikancılığın bu denli moda olduğu bir zamanda gösteriliyor. Gittiğim bir Türk evinde birkaç dakika Türkiye'nin Sesini dinleme talihsizliğine uğruyorum. Gazete manşetlerini aktarıyor radyo. PKK köylü kadınları ve çocukları kurşuna dizmiş. Hürriyet gazetesinin yorumu: İnsan hakları savunucuları utanın. Sanki katliamı yapanlar insan hakları savunucuları. Sanki insan haklarını savunmak suç. Medyanın, boyalı basın ve aptal kutularının durumu yurtdışından daha iğrenç görünüyor. Londra'da yaşayan aklı başında Türkler televizyonları seyrettikçe dönüş tarihlerini biraz daha geciktiriyorlar.

Gill Hinselwood tıp doktoru, aynı zamanda psikanalist. Kurumun yükünü en fazla çekenlerden. İşini seviyor ve insanlara yardım etmekten hoşlanıyor. Politik olarak görevli olduğu için ya da mali kaygılardan ötürü çalışmıyor bu işte. İnsanlık bilincini özümsediği için bu tavrı alıyor. Hürriyet gazetesi kafalıların bunu anlamasına olanak yok. Solculuk modayken sosyalizmi sömürenler şimdi, sosyalizme saldırmayı da yeterli görmüyorlar, onun kaynaklandığı insanlık bilincine bile katlanamıyorlar. Bir de bu gazeteleri, dergileri okuyan, bu televizyonları seyreden çok bilmiş bir aydın yığını var. TV reklamlarının hedef kitlesi, reklam kuşağı kafalı aydınlarımız. Hepsine karşı gerçek bir aydın cephesi oluşturulmalı artık, insan zekasının, insan duyarlılığının ayaklar altına alınmasına seyirci kalınmamalı diye düşünüyorum. Anti-medya bir cephe oluşturulmalı, insanlık bilincini ortadan kaldırmaya çalışanlar isim isim sergilenmeli. Kurtarılabilecek pek çok insan bu kısır aptal döngüden kurtarılmalı.

Batıyı gören birçok aydın batı hayranı olur, döner. Şimdi TV ve gazetelerimiz sayesinde batı hayranı olmak için batıya gitmeye gerek kalmadı. Batının bazı yönlerini benim de çok beğendiğim yazımdan çıkarılabilir. Ama benim gördüğüm batı medyanın batısından ayrı bir batıydı galiba. İnsanlar lüks otomobilleriyle birbirlerinin önünü kesmiyordu. Parası olan Hyde Park'ı satın alıp otel kurmuyordu. Para için aydınlar düşüncelerini satmıyorlardı. Benim gördüğüm batıda insanlar işsizlik yardımı alıyor, onlara bedava ve süresiz oturacakları evler veriliyor. Okula gidecekse isterse özel okul olsun, parasını devlet karşılıyor. Bir hasta ziyaret ettim. O da bir kanser hastasıydı. İngiltere'de oturma hakkı alan bir Türk. Burada birkaç ev sattıracak hastane masraflarını devlet karşılıyordu. Bizdeki batılıktan farklıydı oradaki anlayış. Sonra üzerinde düşündüğümde çok da farklı olmadığını kavradım. Batılı her vatandaşına belirli bir yaşam güzelliği sağlayacak parayı bizim gibi ülkelerin sırtından sağlamış. Ayrıca kendi işçileri de çok çekmiş yüzyıllarca. Batılı insanın demokrasi ve toplumsal özgürlük kavgası yüzyılların geleneğine dayanıyor. Bizdeki batılılar da aynı yolu işlerine geldiği gibi, çok kestirmeden izlemek istiyorlar. Bizdeki batılı İstanbul'un parklarına, ormanlarına otel, villa, plaza yapan batılı. Kendilerinin daha batılı gibi yaşaması için alt tabakanın daha doğulu yaşamasını isteyen batılı...

Başlıktaki sözü kendi anlayışıma göre biraz değiştirerek yazımı bitirmek istiyorum. İnsanlığın yaptığı pek çok şeyi anlamak aslında pekala olası. Amaç insanı değiştirmek olmalı.

SİVAS'A AĞLAMAYIN

Yarım kalan bir şiir gibi
Burktunuz içimizi
Söyleyecek nice sözünüz varken
Son noktayı canınızla koydunuz.
Madımağın çevresini sararken ağlarıyla
Sinsi bir örümcek
Sizler güleç yüzünüzle
Umudu sıcak tuttunuz.
Karanlığın ordusuna karşı
Çıplak gövdenizle durup
Yükselen çakal ulumalarını
Üç telli curanın nefesiyle susturdunuz.

Kiminiz
Elinde kırık bir süpürge sapıyla
Çöktü merdiven başına
Baki selam Baki sevgi yolladı
Sevecen bakışlarla
Kiminizin gözleri uzaklarda
Gündüzden geceye kaymış sürüyü aşıp
Uzakta uç veren aydınlıkta.
Babacan tavırlarla dolaşıyor Bezirci
Öyle bir deniz ki ömrü
Mavi bağrında salınan yüzlerce sandal var
Ve her birinin üzerinde
Ağına takılan ekmekleri toplayan
Ağır elli balıkçılar.

Ateşler içinde külleşirken bedenleriniz
Gittikçe yükseliyor
34 yürekten kopup gelen sesiniz
Tarihin güncesine sözünüz yok mu?
Ağladık ve unuttuk
Yalnızca bu mu?
Birkez daha kumlara gömülmesin başınız
Çabucak yatışmasın
2 Temmuz 93'te şaha kalkan hıncınız.

Koray KILIÇ

SONBAHAR ACEMİSİ BİR ÇOCUK İÇİN

Sakın şaşırma
sabah kaldırımda gördüğün gökyüzü parçalarına
başımıza yıkıldığını sanma
uyuyordun
yağmur yağdı dün gece
titrek aynalarla donandı sokaklar
ağaçlar ve bulutlar güzelleşme peşinde

sana naylon çizmeler almalı baban
aynaları dörtbir yana dağıtarak koşmalısın sokaklarda
ceplerinde kuru yapraklar
ellerin sonbahar gibi kokmalı
ve yakmalı yanaklarını mevsimin kızıllığı

yorgun olsan da yatağına döndüğünde
hemen uyuma
biraz bekle
yıldızlar bulutları kandıracaklar
kaldırımlara inecekler bu gece

Salme ÖNER

Yontulmuş Ortaçağdan Çıkış...

A. Necmettin BORTEÇİN

İnsan...

En güzel örgütlenmedir... insan. İnsan, başlıbaşına bir örgüttür. Hem doğayla hem doğaya karşı bir örgütlenmedir. İnsanı üreten doğadır. İnsan, doğa sayesinde vardır. Bir yanıyla doğanın kendisidir. Bir yanıyla doğaya karşı da örgütlemiştir kendini... evrimleşerek. Doğaya da egemen olmuştur böylelikle. Bu nedenle en güzel örgütlenmedir insan olmak... insanlaşmak.

Peki durdu mu bu örgütlenme. Bu evrimleşme durdu... bitti mi. Kapitalizmin kaçgun dönemi kaçakları için evet. Hem de bir kaç yüzyıl önce... bitti. İnsanlaşma... burjuva ihtilali ile bitti. İnsan, durdu. Sonsuza kadar. Şimdi, sistemin her taşın altına koyduğu temel hakikati budur. İnsanlaşma süreci bitmiştir... örgütlenmesi bitmiştir. Sisteme göre insan bundan sonra bugüne gelişindeki bütün değerlerin rantını yemeli... tüketmelidir.

Bu tüketimde insanın kendini de tükettiği gerçeğini saklar sistem... saklıyor.

Sistemin yöntemidir mutlakçılık. Mutlağa sürdüğü insanın bilincini kilitlemek... dumura uğratmak. İdealist... metafizik yöntemlerle... insanın milyon yıllık sürecini kapitalizmle bitirmek... bittiğini dikte etmek. Yaptığı budur.

İnsan, önce insan olarak örgütlenerek ayağa kalkmak zorundadır. Örgütlü aklıyla... doğru duyarlılıklarıyla... doğru sevinçleri... üzüntüleriyle. İnsanın insan olarak örgütlenmesi budur sisteme karşı. Çünkü ancak, öteki insanlarla birlikte öteki örgütlenmelerle o zaman karşı duracak... direnecektir sisteme karşı.

İnsan, insan olarak örgütlenmedikçe kapitalizm egemenliğini sürdürecek. Nasıl... Basit bir yolla. İnsanı... insana kırdırarak. İnsanı örgütsüzleştirerek. Bilinci... sevinçleri... üzüntüleri kendi doğrularıyla örgütleyerek. Yaptığı da budur.

Özgürlük... bireylik kavramlarını sözlüklerden silmek gerekiyor. Bizim anladığımız özgür insan... birey olabilen insan, sisteme karşı kendi aklı... doğru sevinci... üzüntüsü... doğru kaygılanmalarıyla insan olarak örgütlenmiş insandır. Sistemin doğruları dışında düşünerek bilincini örgütleyebilmiş insan. Bu özgürlüğümüzdür. Bu bireyliğimizdir. Bu sevincimizdir. Bilinmesi gerekiyor. Bu dönemsel olarak yenilgi ama tarihsel olarak galibiyetidir insanın. Böyle de olacak .

Her Alanda Örgütlenme

Örgüt dendiğinde ilk akla gelen kurumdur parti. Türkiye sosyalistleri bu yüzden bir türlü örgütlenememiştir doğru dürüst. Parti dışında... partiden önce ya da sonra hiçbir örgütlenme hareketinde başarılı olamamıştır. Bunu becerememiş... küçümsemiştir.

Bugün de durum değişmemiştir. Kapitalizmin radyosuna... televizyonuna... gazetesine... yarışmasına... eğlencesine karşı bir örgütlenme yoktur. Böyle bir örgütlenme şu ya da bu nedenle dışlanmıştır.

Tarihte kapitalizm de... feodalizm de böyle bir yanlışa düşmemiştir. Türkiyeli sosyalistler düşüyor.

Sosyalist insan... yeni insan anlayışı dünyayı bütüncül kavramaktan geçiyor. Bütün kurumlarıyla kapitalizm, insanlaşma yolundaki insanın karşısına bütün örgütleri... kurumlarıyla dikiliyor... bunu engelliyor.

Sosyalistler ne yapıyor. Tek tek... bölük pörçük... birbirinden habersiz... birbirine karşıdır. Kapitalizmin işine yarıyor. Felsefesi birbirinin aynı olması gereken yerde felsefesi birbirine karşı üretimlerle. Sistemin insan olarak örgütlenememiş insanına tek örgütle gitmek... parti fetişizmi böyle bir sonuç doğurdu. Sonuç dağınıklıktır. Kapitalizmi güçlü kılıyor.

Çağların Birliği

İlkçağ... ortaçağ... yakınçağ... hep kuşkuyla baktım tarihin böyle bölünmesine. Yıllar... yüzyıllara bölünmüş insanlaşma süreci gevşetti insan düşüncesini. Ortaçağ, ortaçağda kaldı bir çok insan için. İlkçağ da ilkçağda. Ortaçağın kurumlarını bugüne uyarladı kapitalizm. Sonra tuttu, ortaçağa gerici... karanlık çağ dedi. Herkes yuttu bunu. Mutlaklaştırılan çağ kategorisi gevşetti düşünceyi. Kapitalist çağ ile ortaçağ arasındaki birliği yapay olarak ayrı çağlarmış gibi aldı. Böyle olunca, "modern" denen bu çağ aklandı.

Bu çağın... bugünün kaçgun dönemi olduğunu yazdık. Ortaçağ da bir kaçgun dönemiydi. Kapitalizmin ideologlarına göre ortaçağ karanlıktır. İtirazım yok. Bu çağ için de, aynını söylüyorum. En az ortaçağ kadar karanlıktır. Ortaçağın kurumları yaşıyor. Kılık değiştirmiş olmasını önemsemiyorum. Geçmişte kaldığı sanılan bütün eşitsizlikçi sistemlerin kurumları... karakterleri yaşıyor. Derebeyleri yaşıyor... köleler... serfler... papazlar yaşıyor. Kiliseler... peygamberler yaşıyor. İmparatorluklar... krallıklar aynı egemenlik içinde. İnsan, ortaçağ insanı kadar edilgen...

Şunu söylemek gerekiyor. Ortaçağdan çıkış çok kısa sürmüştür. Ortaçağın tükenişi 1800'lerde kalmıştır. Bu, şu demek... kapitalizm ortaçağdan başka çözüm bulamamıştır kendine. Bu yüzden insanlık tarihinde kopuş olamamıştır. Burjuva ihtilali ancak on yıl için kopuş olma umudu yarattı... sonrası geri dönüştür. Kapitalizmin insan için kurtuluş olamayacağı 1800'lü yıllarda belli olmuştur. İnsan için yeni hiçbir şey yoktur bu sistemde o

zamandan beri. Sermaye için... kapitalistler için varolan bütün değerleri ortak insan değeri... ortak insan ideali olarak dikte etmiştir.

Tam bu noktada... bunu yaparken hayatın bütün alanlarında örgütlenmiştir. Hiçbir zaman, partim bana yeter... dememiştir. Partilerinin ideolojilerini sanatta... kültürde... sinemada... televizyonda... radyoda... gazetede... tiyatroda... dilde... hayatın bütün alanlarında örgütleyerek doğru... mutlak... evrensel göstermiştir. Kapitalist kültürü, ulusal kültürler olarak göstermiş... ortak insan kültürü düşüncesini köküne kadar kazımıştır.

Derebeylerin yerine holding patronlarını koydu. Serfler, kapitalist iktisadın pençesindeki esnaflardır. Ücretli emeğe bağlı işçi sınıfı kölelerdir. Star sistemi yazıcıları kilise papazlarıdır. Televizyonda izledim... Michael Jakson kızıl bir ateşin içinde ilahlaştırılıyordu... kapitalizmin peygamberidir.

Üretici Diderot

Ortaçağın bittiği masaldır. Kapitalizm, kılık değiştirmiş feodalizmdir. Önemsemiyorum. Kopuşu bekliyorum... üretmeye çalışarak.

Hindistan'dan Bizans'a...

Yabancılaşmanın temelinde din de var.

Dinlerin kimisi etkinliğini yitirse de... "para dini"nin peygamberleri "ilahi" peygamberlerin yerini aldı. Kapitalizm artık insanları İsa ile değilse de Michael Jaksonlarla yabancılaştırabiliyor.

Kaç bin insan gitti Jakson'un konserini bilmiyorum. Ama bir gazeteci kimliği ile bile gidilmemeliydi... ilerici gazete imajlı gazeteler de gönderdi muhabirlerini. Gerekçe "haber" olamaz.

Neden. Basit bir nedenle. Michael Jakson konserine gitmekle camiye gitmek ya da kilisede tapınmak arasında hiçbir fark yoktur...

Kapitalizmin dini para... ürettiği son peygamber de malum "şarkıcı"dır. Yabancılaşan insanı kendine çekiyor... insanı yabancılaştırıyor. Ortaçağın edilgen insanıdır çekim alanındaki. Dönüşmesi gerekiyor insanın. Dönüşüm kolay olmuyor... konserlere binler koşuyor.

Ortaçağda da benzer yöntemler var. O dönemde Hindistan kastlara bölünmüştür. Servet, en önemli ölçüttür. Manastırlar gelişir, hükümdarlarca korunur. Eğitim, kutsal metinlerin öğretilmesidir. Brahmanların da baskılarıyla dinsellik baskındır. Gupta'lar döneminde ziyaretlerden para kazanabilmek için binlerce ikonalar yapılır...

Yine ortaçağda... Bizans'ta emek bolluğu toprak darlığı vardır. Sistem askerileşir... kilise mülkiyeti genişler. İlginçtir... IX. yüzyıl başlarında Bizans'ta tarihçi... filozof yok. Edebiyat ise bir kaç ruhbanın elindedir. Kilise ideolojisi bu yolla yayılır. Doğru... evrensel gösterilir. Tıpkı bugün olduğu gibi, simgeye ilahi bir işlev yükler sistem... tasvirler yoluyla... eğitici bir işlev yükler. İdeolojisini yükler insana.

Bugün durum ne. Paranın en önemli ölçüt olduğu sınıflı toplumlarda tekeller sanata en büyük yatırımı yapan kurumlardır. Manastırlar eliyle yaptırılan ikonalar gibi kitaplar... dergiler basar... konserler... festivaller düzenler. Devlet koruması, desteği ile. Papazlar... rahipler gibi her dediği olay... her yazdığı kutsal olan yazarları eliyle kültürünü doğru... geçerli kılar. Eğitim, ekonomide olsun öteki dallarda olsun kapitalist iktisadı mutlak doğru gösteren bilgilerin doğru gösterilmesi... kutsanmasıdır.

Emek bolluğu yalnız Bizans'ta mı... militarize yönetimler... tekelli ekonominin geniş mülkiyeti... yalnız Bizans'ta mı. Kapitalizmin yakın dönemde yetiştirdiği tek bir filozofu... tek bir tarihçisi yoktur. Sanat, edebiyat bir kaç papazın emrinde... elinde kısırlaştırılmış... insandan... anlamdan kopartılmıştır.

Yalnız Bizans... Hindistan mı. Geçmişte mi kaldı. Ortaçağda... Değil. Ortaçağda da benzer yöntemler var... demiştim. Düzeltmek gerekiyor. Yöntem aynıdır. Aynı yöntemle üretim biçimi değiştirilmiş ama yöntem aynen korunmuştur egemenlerce. Egemen her çağda yöntemi aynı tutmuş... üretim biçimini değiştirmiş. Bu, insanın... insan emeğinin paylaşımı... gaspıdır.

Burjuva hatasını erken anlamış... insanı en edilgen kılan sisteme, üretim biçimini... ilişkilerini kendine uydurarak geri dönmüştür. Kabul etmek gerekiyor. Yeni... modern... çağdaş diye yutturabilmiştir. Bu, hayatın her alanında örgütlenmeyle mümkündür. Burjuvazi bunu iyi becerdi. Hayatın her alanında örgütlenmiştir.

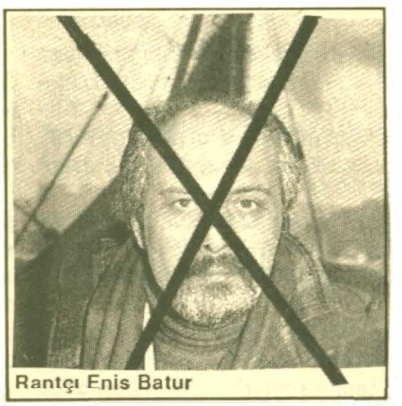
Rantçı Enis Batur

Feodalizmin kilisesi... papazları... kralları, burjuva iktidarı kurulmasına engeldi. Burjuvazi, kendi kilisesini üretti. İnsanları bu tapınaklara hapsetti. Kralların üretti... imparatorlarını. İnsanı itaatkar kullar yaptı. Sonra, bunlara uygun kavramlar üretti. Bu sisteme... kapitalizme uygun üretim biçimini... ilişkilerini. Sonra, bunları ortak insan ideali... evrensel doğru... iyi... diye belleti. Olan budur.

Şimdi türkiyede bunların işbirlikçileri bize bunların doğruluğunu dikte etmeye çalışıyor.

Enis Baturların... Selim İlerilerin... Fethi Nacilerin... Tahsin Yücellerin bütün çabaları budur. Yaptıkları da.

Beckettleri... Bartheslari... Foucaultları... Orhan Pamukları ile...

Bütün dünyada sisteme karşı imiş gibi yapa yapa sisteme eklemlenenler hep aydınlardan çıkmıştır. Küçük burjuvalıklarını mücadelenin içine sokup dönmüştürler. İlk dönekler "aydın"dırlar... Bunlar, onlardır.

Bu yüzden, hayatın her alanında bunlardan ayrışarak örgütlenmek gerekiyor.

Yontulmuş Ortaçağa Giriş

Biliniyor. Burjuvazi, ortaçağa bilimiyle... sanatıyla... yeni bakışıyla karşı çıktı. Dilini geliştirdi... bilimsel teknolojik devrimi gerçekleştirdi. Cumhuriyet... özgürlük dedi. İlk bakışta şu söylenebilir, bütün bunlar insan içindi... Böyle görünüyor.

Ama böyle değil.

İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin kısa bir irdelemesi açıkça bunu ortaya koyacaktır. Babeuf'le birlikte bakıldığında... Bildiri'nin gerekçe bölümünde "... doğal, devredilemez ve kutsal insan haklarını, resmi ve aleni bir bildiri ile açıklamaya karar vermişlerdir..." dedikten sonra, bu "doğal", "devredilemez", "kutsal" hakları ikinci maddede şöyle açıklar... "Her siyasal topluluğun ana amacı, hukuki taahhüt altındaki, doğal insan haklarını korumaktır. Bu haklar özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnmedir. "

Mülkiyeti, doğal ve kutsal sayan bu madde özgürlük ve güvenlik konusunu es geçecektir. Ama, önce şunu söylemek gerekiyor... burda doğal ve kutsal ilan edilen mülkiyet ifadesini açmak gerekir. Mülkiyetin kutsanması... doğallaştırılması yeni değil. Bunu, kilise kendisi için... derebeyleri için yapmıştır zaten. Burjuvaziyi rahatsız eden, mülkiyetin "doğal" ya da "kutsal" olmayışı değil... kendisi için doğal... kutsal olmayışıdır. Burjuvazinin tavrı, kiliseye, dur hele sen... geri çekil de bu hakları kendime alayım... tavrıdır.

Böylelikle, milyon yıllık insan kültürünü... ortaklaşa toplum kültüründeki mülkiyetin ortaklığını reddeder burjuvazi. Bu, geri gidiştir.

Bu bildiri, 26 Ağustos 1789'da kabul edilir... 1791 Fransız Anayasası'na önsöz olarak alınır. 1794'te, Jakobenler iktidardan düşer.

1795 yılında Babeuf yazdığı bir yazıda şunları söyler... "Açık gerçeği kendimizden saklamayalım. Genel olarak, siyasal devrim ne demektir? Özelde Fransız Devrimi'nin anlamı nedir?

Patriçilerle plebler, zenginlerle yoksullar arasında açık bir savaş.(...) Halkın en sağlıklı, en çalışkan; en kalabalık kesiminin yoksun olduğu temel şeylerin asla ondan doğa tarafından esirgenmiş şeyler olmadığını anlamak için fazla araştırma yapmak gerekmez.(...) Kendi sundukları nimetlerin kötü dağıtılmış olması, onların suçu değildir; birilerinin hırsızlık yapabilecek kötülük ve pervasızlıkta ötekilerin kendini soyduracak zayıflık ve saflıkta olması da onların suçu değildir. Böylelikle, toplumun çoğunluğunda eksik, küçük bir azınlığında ise aşırı ölçüde bulunanın ne olduğu açıkça anlaşılır.(...) Ortak zenginliğin üzerinde yalnız başına her türlü tasarruf hakkına sahip bulunan bir haydut güruhunun mülkiyetinde olmasını haklı kılamazlar.(...) Şu kadarı kesindir ki, eğer bir milletin en yararlı kesimi haklarının gaspedildiğini düşünüyorsa, bu durum ancak, mülkiyet hırsını koruyan yasalar sayesinde yapılan bir dizi dalavereyle meydana gelmiş olabilir.(...) Açıkça söyleyelim ki, devrim, bütün engellere ve dirençlere rağmen 9 Termidor'a kadar ilerlemekteydi, o zamandan beri gerilemiştir." (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, İletişim Yay. 1. cilt.)

Babeuf, 1796'da tutuklanır.

Mahkemedeki savunmasında şunları söyler..." Cumhuriyet boş bir kelime, hatta birkaç söz demek değildir. Kulaklarımızda çınlatılan özgürlük, eşitlik kelimeleri devrimin ilk günlerinde büyüledi sizi (...) Bugün, bu sözler bir şey anlatmaz oldu size. Boş birer lakırdı, aldatıcı, süslü birer kalıp olduğunu görüyorsunuz. Büyük çoğunluk için çok değerli birtakım şeyler anlamına gelebileceğini, gelmeleri gerektiğini yeniden öğrenmeliyiz.(...) Herkesin olan ortak servet birkaç kişinin elinde toplanmaktadır.(...) Bu sonuç büyük devrimleri gerekli kılar mal mülk sistemlerinde genel bir değişme kaçınılmaz olur." (age)

1797'de giyotinle katledilir.

Mülkiyet, burjuvazi için "doğal"laştırılır... burjuvazi için "kutsanır".

Tekrarlamak gerekiyor. Ortaçağdan çıkış 1800'lerde duruyor. Cumhuriyet... özgürlük... eşitlik yalnızca, içi boş bir kavram olarak burjuvazinin egemenliğine giriyor.

Ortaçağın insanı edilgendir. İnsanı edilgenlikten kurtarma iddiasıyla... insan için yolaçıktığını söyleyen burjuvazi sözünü çabuk unutmuştur. O kadar ki, Babeuf'e idam kararını okuyan yargıç "Ben ne yapabilirim ki, sadece bir emir kuluyum..." der. Ortaçağın edilgen insanına iyi bir örnektir.

Burjuvazi örgütlenmeye başlamıştır. Her alanda... bilimde... sanatta... politikada. Ama kimlerle... nasıl... kimin için.

Yontulmuş Ortaçağa Hazırlık

17. yüzyılda ingilterede burjuvazi, sınıfsal kökenine sadık kalarak Kraliyet Bilimler Akademisi'ni kurar. Aynı dönem fransada yirmi iki soylu Bilimler Akademisi'ni kurar. Bu akademi daha sonra kralın himayesine girerek Louvre'a taşınır.

Bilim... bilgi aristokrasinin egemenliğinin kırılması için şarttı. Böyle kullanıldı. Halktan kopuk... soylu çevrelerde kral himayelerinde. Aristokrasinin egemenliğine karşı kullanıldı. Burjuvazinin bilim için örgütlenişinde hedef doğrudan insan değildir. İktidarı için gerek şarttır. Tıpkı kilisenin bilimi... bilgisi gibi. Tıpkı papazların... papaların himayesindeki gibi. Tıpkı ortaçağdaki gibi.

Böyle bir bilimsel... sanatsal örgütlenme, etkin insan üretemezdi. Üretemedi de.

Sanat. Fransa'da, 1664'te ressamlar... heykeltraşlar XIV. Louis'nin himayesinde bir akademi kurar... tekel oluştururlar.

Bilim... bilgi... sanat insandan kopmuştur.

Sanatla bilgiyi birleştiren... mağara duvarlarına resim çizen insandan bile geri düşer insanlık.

Kilisenin hakikatlerini estetize eden bilimin... sanatın yerini alır. İnsanı edilgenleştirir.

Temel İşlevler

Kabalaştırma olarak gözükebilir. Yine de söylemek gerekiyor. Ortaçağdan çıkış... yeni insan... tezlerinin ana hatları neler. Bir. Öncelikle kopuş gerekir. Yoktur. Kurumlar yer değiştirir... üretim ilişkileri, biçimi başka bir sınıfın egemenliğinde şekil değiştirir. İki. Etkin insan üretilememiştir. Birkaç örnek geneli yansıtmıyor. Birkaç etkin insan gösterilerek üretilmiştir denemez. İlkçağdan bu yana böyle örnekler hep vardır. Kitleselleşmiş bir etkin insan... toplum olarak etkinleşme yoktur. Kısa sürede bitmiş... bitirilmiştir.

Temel işlevler aynı kalmıştır. Ortaçağda da... yakınçağda da.

Bugünden bir örnek. Enis Batur. Himaye altındadır. Tekellerin himayesinde dergiler çıkarır... kitaplar basar. Yapı Kredi Yayınları manastırların yaptırdığı ikonalar gibi kutsanıyor. Kilise ideolojisini yayan papazlara karşıdır bay Enis Batur... Ama durumu, Bizans'taki birkaç ruhbandan... kiliseyi estetize eden edebiyatçılarından farklı değildir. Yine fransada ressamların... heykeltraşların kral himayesinde tekelleşmesinden söz etmek yanlış olmayacak. Kral yok tekeller var... ruhbanlar yok star sisteminin yazıcıları var. Üretilen aynıdır. İnsana karşı sanat... tektip sanat... İnsanı edilgen kılan kültür... sanat.

Temel işlev, insanı edilgen kılmaktır.

Ahmet Oktay... Selim İleri televizyonda kültür... sanat programları yapıyor. Fethi Naci yazlık sarayından insana karşı yazılar yazıyor. Birtekinde insanı dönüştürme kaygısı yoktur. Burjuvazinin dört yüz yıl önceki rantını yiyorlar.

Örnek yine Enis Batur. Bay Batur, **Ansiklopedi**'nin iki editörü Diderot'nun da... d'Alembert'in de rantını yiyor. **Sanat Dünyamız** dergisinde **Ansiklopedi Bis** yazısı buna iyi bir örnek oluşturuyor. Bugünün **Ansiklopedi**'sini... insanın bilgiyle... sanatla bağını koparan... gerçeklikleri kapitalist dünyanın gerçekliklerine çevirerek insanı yanlış bilinç durumlarına süren yazılarını yazıyor.

Diderot'nun da... d'Alembert'in de üstüne çarpı çekiyor.

Ortaçağdan çıkış 1800'lerde durmuştur. Burjuva ihtilali tarihselliği içinde ilerlemedir. Ancak kopuş olamamıştır. Birkaç etkin insanın çabası heba olmamıştır ama kopuş olmaya da yetmemiştir. Bunun anlamı şudur. Bütün bunları bilmek ama kutsamamak zorundayız. Yanlışı görmek yanlışı tekrarlamamak açısından önemlidir.

Bugün Babeuf'te... Voltaire'de... Rousseau'da kalanları... onların rantını yiyenleri reddettik. Onların üstüne çarpı çektik. Bunlar Enis Baturlar... Fethi Naciler... Orhan Pamuklar... Memet Fuatlardır. İnsanın rantını yiyenler.

Tekellere sığınanlar bunlardır.

Köşe Kapanlar

Tunca Arslan, **Aydınlık** gazetesinde bir köşe kaptı. Yakıştı. Fethi Naci'den boşalan yeri iyi dolduruyor. Fethi Naci'nin o köşeyi neden kaptırdığı beni ilgilendirmiyor. Tunca Arslan'ın bilgi düzeyi de ilgilendirmiyordu. Ta ki, Zonguldak Direnişi'nden... maden işçilerinin direnişinden sözettiği yazısını okuyuncaya kadar.

Önce şunu söylemeliyim. Tunca Arslan, bizim yolunu açmaya çalıştığımız **Özgür Ünlversite İstanbul İnsan Bilimleri Fakültesi**'ne ilişkin "yazı yazma" gereği duymuş... yazmış. Burda "kendi adına" katılmayı düşünmediğini belirtiyor. Birileri herhalde katılması için yakarmış olmalı ki o da bunu belirtiyor. Neyse buna gülüp geçmiştim. Ne bilgili adam... demiştim... keşke ben de "kendi adıma" katılmayacak kadar bilgili olsam... özenmiştim doğrusu böyle bilgili "köşe yazarına" Birkaç gün geçti ki engin bilgili bu "köşe yazarı" şu sözünü ettiğim Zonguldak Direnişi'ni gündeme getirdi. Zonguldak Direnişi'nin işçi sınıfı tarihinin en büyük eylemi olduğunu yazıyordu. Halbuki ben, işçi sınıfı tarihindeki en büyük eyleminin, hem nitel hem nicel olarak 15-16 Haziran Hareketi olduğunu biliyordum.

SEYRANINDA YÜREĞİMİN

adı koyulmamış
yolculuklar başlar
seyranında yüreğimin
kaç atlı geçer üzerimden
bilemem.
bir güne başlarken
arka merdivenler midir
bir ezgiyle küllenen
bir fetihtir
coşkulu sahnelerin
tutkulu yüzlerinde
şenlenen.

Betül TARIMAN

Ama yine de sordum... soruşturdum. Bilgili "köşe yazarı"nın bu işi bilmediği ortaya çıktı. Meğer gerçekten 15-16 Haziran Hareketi işçi sınıfı tarihinin en büyük eylemiymiş.

Şimdi Tunca Arslan'a öneriyorum. İki dersimiz var... ona uygun düşen. Birincisi, İşçi Sınıfı Tarihi ikincisi Uygulamalı Yazarlık. Biri, işçi sınıfı tarihini öğrenmesi, ikincisi "kendi adıma"sız yazabilmesi için. Bunu "kendi adıma" değil... "toplum adına" rica ediyorum Arslan'dan. Elbette Enis Batur'la aynı sayfada yazmak kolay değil...

Kolay olmasa gerek. Ama yine de, Enis Batur'un yazısı ile Yapı Kredi Bankası Yayınları'nın reklamı altalta gelince Şekerbank'ı hatırlıyor olsa gerek Tunca Arslan. Bizde Şekerbank genel müdürünün yazıları yayınlanmıyor da...

Bu konuyu kapatmadan bir not. Yazının başında söyledim. Etkin insan için... insandan yana örgütlenme için yola çıkmazsak insanı sistemin nesnesi olmaktan kurtaramayız diye. Bilgiyi... sanatı ortaçağ papazlarından... soyluların elinden alıp halka götürmek... insanı etkin kılabilmek için oluşturulan yapıları küçümsemek burjuvazinin... kapitalizmin ekmeğine yağ sürmektir. Burjuvazi yeniden bir tarih yazmak istiyor. Bu tarihte 15-16 Haziranı yok saymak istiyor. Bunu başarıyor da işte... bu görülüyor.

Ortak Bir Kültüre Doğru

İnsanın ortaçağdan çıkışı ortak bir insan kültürünün üretimine bağlı. İnsan ortak kültürünü üretebilmek için edilgenlikten kurtulmak zorunda. Bunun için yaşamın her alanında örgütlenmek zorunda. Doğru sevinçler... doğru üzüntüler... doğru kızgınlıklarla. İnsan bir süreç çünkü. Dönemsel olarak gerilediği olsa da tarihsel olarak hep ilerleyen bir süreç. Aklıyla... duyarlığıyla... sezgileri... bilgisiyle.

İnsanın insana düşman olmadığı bir dünya ancak böyle kurulacak. Televizyonlardan... gazetelerden... eğlencelerden... dergilerden başlayan... insandan yana örgütlenmeyle.

Bu işin galibi de insandır... mağlubu da. Tarihsel olarak galibi olacaktır. Bunu bilmek gerekiyor.

Star Sistemi Rıfat Ilgaz'ı "Kaybetti"

Bülent COŞKUN

Rıfat Ilgaz, belki de Asım Bezirci ve 36 yolarkadaşını son yolculuklarında yalnız bırakmamak kaygısıyla, daha onların cenazeleri kalkmadan 82 yıllık yaşamını noktalayıp ayrıldı aramızdan.

Ölümüde yaşamı gibi sessiz sedasız, gösterişsiz oldu. Ömrü boyunca kaçınmıştı zaten gösterişten. Ne büyük, ışıltılı salonlardaki ödül törenlerinin, ne de ucuz içki satan barların sanatçısıydı o. Topkapılı Tatar Ali'nin, Fabrika İşçisi Aliş'in, Köylü Receb'in, sarı yazmasından başka kimliği olmayan Anadolu kadınının, senin, benim, bizim sanatçımızdı o. Ne mide bulandırıcı cinsel fantazilerin şiirini yazdı ne de "yitik kuşakların(!)" Marjinal kesimlerin" romanlarını... Bizim için yaşadı o... Koca bir ömrü bizim için seve seve heder etmekten çekinmedi. Bizi çok sevdi.

Romanını, şiirini, öyküsünü birey ekseninde değil, toplum ekseninde kurar, insani hakikatları güzelleştirme mücadelesinden geri durmazdı. Toplumcu gerçekçi bir kafa, duyarlı bir yürekdi. Bizden biriydi.

82 yılda, o koca yüreğine onca yoksulluğu, acıyı, baskıyı sığdırdı da, 37 yolarkadaşının diri diri yakılmasını, hem de uğruna onca çileyi çektiği halkı eliyle katledilmesini sığdıramadı. Daha, kanlı manşetler inmeden gazete sayfalarından sesiz sedasız ayrıldı aramızdan. Ölümü ne medyanın ne de Star Sistemli sanat çevrelerinin ilgisini çekti. "Asırlık bir çınar devrildi", "Halkı için çok çileler çekti" gibi birkaç haberle ve demeçsever starların demeçleriyle geçiştirildi. Belki farklı koşullarda ölseydi Rıfat Ilgaz, yani ölümü kanlı Sivas Olaylarına denk gelmeseydi, şüphesiz daha yoğun bir biçimde gündeme getirilirdi. Ancak olmadı. Star Sisteminin birbirlerine ödül alıp vermeyi çok seven ve önemli toplumsal sorunlara ilişkin sık sık medyanın görüşlerine başvurduğu "sanatçılar"ının işleri başlarından aşkındı o günlerde. Henüz, Sivas'ta katledilenlerin rantını yemekle meşgullerdi. Uzun toplantılar ve hummalı tartışmalar sonucu Asım Bezirci ve Nesimi Çimen'in cenazelerini büyük bir başarıyla(!) kaldırmışlar, yüzbinlerce insanı yürütmüşler, "Kahrolsun şeriat" diye bağırtmışlar, vicdanlarını temizleme operasyonunu kazasız belasız atlatmışlardı. Gönül rahatlığıyla evlerine çekilmişler, fantezilerle yüklü romanlar, şiirler yazmaya başlamışlardı bile. Ortada öylesine büyük bir rant vardı ki. Tam 37 kişinin. Ye ye tükenmezdi, Star Sistemi sanatçısını bir hayli idare ederdi bu rant. Gelsindi şimdi faşizme ve gericiliğe karşı bol keseden veryansın etmeler... ölenlerle birlikte anılarda gezintiler... ilanlar... anılarına bağlılık yeminleri... Şimdi kimin umurunda asırlık bir Çınar'ın devrilişi.

Kısacası Star Sistemi ilgilenmedi bile Ilgaz'ın ölümüyle. Cenaze törenine de "temsilci" düzeyinde katılmıştı. 10 Temmuz Cumartesi günü bu nedenle çok az katılım olmuştu Atatürk Kültür Merkezi'ndeki törene. Bir elin parmaklarından daha az, yaşlı, büyük ihtimal 40 kuşağından kalma insanlar yalnız bırakmamışlardı Ilgaz'ı. Yine bir o kadar üniversiteli, aile efradı ve birkaç Star...

Tiber Kajan

Ben girdiğimde, yayıncı olduğunu sonradan öğrendiğim biri konuşuyordu. Rıfat Ilgaz'ın büyük bir sanatçı olduğundan, yerinin doldurulamazlığından sözediyordu. Sesinde öylesine bir teslimiyet vardı ki... Ne kadar kolay yıkılıyor ölümün karşısında insanlar diye düşündüm. "Yeri doldurulmaz" ne demek. Rıfat Ilgaz bunları duysa ne der. O bütün baskı ve işkenceleri, bir gün savunduğu fikirler savunucusuz kalsın, birilerinden devralıp onurluca dalgalandırdığı bayrağı, zamanı geldiğinde teslim edecek kimse bulunmasın diye mi çekti. Hayır bayım hayır. Üzülmeyin boşuna. Yeri boş kalmayacak. Dolduracağız.

Yayıncı olduğunu sonradan öğrendiğim umutsuz baydan sonra, Star Sistemi sanatçısı, yanlış gülmece ustası Zeki Alasya davet edildi kürsüye. Hem de "Hababam Sınıfı yetimlerinden biri" olarak sunuldu. Güya Rıfat hoca ölmüş de Zeki Alasya yetim kalmış. Zeki Alasya "üzüntülü" gibi görünebilmek için tüm tiyatro yeteneğini sonuna kadar kullanmış olmalı ki çok başarılıydı. Her kelimesi her cümlesi öyle kederli, öyle kederliydi ki...

Zeki Alasya, Rıfat Ilgaz'ın büyük sanatçılığına kısaca değindikten sonra bu dünyada çektiği eziyetten, zulümden, baskıdan sözetti. Konuşmasına, başladığı metafizik mecrada şöyle devam etti: "Hocam, şimdi ayrıldın bu dünyadan. Güle güle git. Umarım gittiğin yerde baskı yoktur buradaki gibi. Sessiz, sakin bir nehrin kıyısına oturup istediklerini yazarsın özgürce umarım. Güle güle Hocam güle güle."

Zeki Alasya'ya kızmadım ve şaşırmadım konuşmasına ama töreni düzenleyenlere ne demeli. Nasıl olur da, Milli Piyango reklamlarıyla umut tacirliği yapan, milyonlarca in-

sanı kandıran bu komik star, Rıfat Ilgaz'ın öğrencisi oluyor. Bu nasıl öğrencidir ki umudunu ve onurunu asla çiğnetmemiş bir öğretmenden bir şey öğrenmemiş de metakültürünün insanını yaratma uğraşı verenlerle kol kola girmiş. Zeki Alasya nasıl Hababam Sınıfı'nın öğrencisi olur. Eğitim sisteminin çarpıklığıyla alay eden ve bu yanıyla toplumsal bir misyonu olan Hababam Sınıfı'nın gerçekliğini tersyüz edip içini boşaltan, onu sırf bir gülmece malzemesi haline getiren, üstelik bunu yanlış gülmece unsurları kullanarak yapan Yeşilçam Starları asla Hababam Sınıfı'nın yetimleri olmayacak. Onlar asıl Star Sistemi başlarına çöktüğü zaman yetim kalacak. Bu noktada Alasya'ya kızmanın pek bir yararı yok zaten. Ona böyle öğretilmiş. Bu dünyada ağız tadıyla yaşanılmamış güzellikleri öbür dünyaya havale eden bir mantığa kızılmamalı. Ama bu dünyanın güzelliklerinin ertelenemeyeceği ve İnsan'ın mutlaka ama mutlaka bir gün yeryüzü cennetini kuracağı kavratılmalı.

Alasya'dan sonra başka bir yanlış gülmece ustası Metin Akpınar geldi. O da "üzüntülü" gibi görünmeye dikkat ederek aynı umutsuzlukta ve anlamsızlıkta bir şeyler söyledi. İlginçtir, o konuşurken, tabutun başında iki insan, iki üniversiteli genç insan, sanki onun umutsuzluğuna inat ezilip büzülmeden, umutla, dimdik, sol yumrukları havada nöbette duruyorlardı. Yüreklerinde Sivas'ın hıncı ve yumruklarının arasında sımsıkı tutulan, Ilgaz'dan devralınmış umudun bayrakları...

Metin Akpınar'dan sonra, 80 öncesi devrimciliğinin sağladığı rantı hala yemeye devam eden ve Ziverbey fırtınalarından geçip sosyal demokrasinin ılıman limanlarına demirleyen İlhan Selçuk çıktı kürsüye. O konuşmaya başlayınca canım sıkıldı kapıya çıktım. Selçuk'un titrek ve içinde bir nebze bile umut taşımayan sesi yarım yamalak duyuluyordu. Yaşanan acılardan, acıların üstüste gelişinden sözediyor. Konuşmasının ekseni Sivas olayları. Tek çare örgütlenmek diyor. Ben gülümsüyorum. samimi olmadığını biliyorum. Bir anlık bir heyecanın, şaşkınlığın sonucu bu ağızdan çıkanlar. Eminim ki ortalık biraz sakinleşse İlhan Selçuk'a sözettiği hatırlatılsa çok şaşırır eli ayağı dolaşır, inkar eder konuştuklarını. Çünkü o Star Sistemine teslim olmuştur. Star sistemi örgütlülükten korkar. Star sisteminin yaşam bulduğu zemin mutlaka örgütsüz bir sanat sistemidir.

Tören boyunca, düzenleme komitesinden izin alıp iki kelime de ben konuşayım diye düşündüm. Bir okuru olarak. Bir genç olarak. Sonra vazgeçtim. Daha sonra Hilmi Büyükşekerci'nin **İnsancıl**'da anlattıklarını duyunca iyi ki de vazgeçmişim dedim. O da törendeymiş. O da konuşmalardan ve konuşmacılardan rahatsız olmuş. O da çıkıp bir şeyler söylemek istemiş. Ne de olsa Hilmi Büyükşekerci 40 kuşağından hayatta kalan birkaç toplumcu gerçekçi sanatçıdan biri. Rıfat Ilgaz'ın yakın arkadaşı, Aydın Ilgaz'a konuşmak istediğini söylemiş. O, Şükran Kurdakul'a sorması gerektiğini söylemiş. Şükran Kurdakul başka birine havale etmiş. Sonuçta Hilmi Büyükşekerci konuşmaktan vazgeçmiş. Çok üzgündü. Ilgaz'ın ölümüne üzüldüğü kadar, bu tavırlara da üzülmüştü.

Cenaze töreni bittikten sonra Şişli camisine, oradan Zincirlikuyu mezarlığına gidildi. Oradan Rıfat Ilgaz, Grup Yorum'un söylediği "Bize Ölüm Yok" şarkısı ile "Rıfat'lar Ölmez" sloganlarıyla toprağa verildi.

ANASIYIM BEN DÜNYANIN!

Kendini unutturmaz bu acı
Kirli lavobalar taşır sırtında
Yüzümü içinde gezdirir
Duygularım ayaklanır
Gece fırlar çatlağından içime
Yanlış pazarlıklar
dişe değmeyen gülüşler getirir
gündeme, Umut yıkılır
Dünya
Haşarı çocuğum benim
Düşer
Kanatır biryerlerini
uğunur hıçkırır
Sütü kan memelere taşırlar onu
Evlat acısı çekerim
İçime kazzap kırılır, Hayat
Köpekler ana olmasın derdi anam
İhanet, Yırtık çadırlar kurar bebeyim
Anayım üşürüm göğsüm delinir
Felç geçirir rahmim
Döl çürür
Siz
Hayvanlaşan eller gördünüz mü hiç?
Üstüme hayvanlaşan gözler büyür.
NOT.
Tükürün yüzümüze ülkemin çocukları
Yarın size bırakacak gülüm yok, yok.
yok.

Suna ARAS

Camideyken birşey dikkatimi çekti. Cenazeye gönderilen birçok çelenk Vehbi Koç'un başkanlığını yaptığı Türk Eğitim Vakfı'na bağış olarak gönderilmişti. Ne garip. Ömrünü, el koyucu sınıfın acımasız diktatörlüğüne karşı mücadele etmekle, metanın ve paranın karşısında insanı ve emeği savunmakla geçirmiş Rıfat Ilgaz'ın cenazesinden, Vehbi Koç'un kendi holdinglerinde çalıştırılmak üzere Avrupa ve Amerika'da eğitim görecek kadroların eğitimi için kurduğu ve başkanlığını yaptığı **Türk Eğitim Vakfı**'na finansman sağlanıyor. Elkoyucu sınıfın şu örgütlülüğüne bakın. Oysa Türkiye'de ne **PEN**'in ne de **Türklye Yazarlar Sendikası**'nın en azından böyle bir olayı organize edecek denli bir örgütlülüğü bile yok.

Sonuç olarak Star Sistemi Rıfat Ilgaz'ı da "kaybetti" Sevindikleri her hallerinden belli olduğu halde, üzüntülü gibi görünmek için çok çaba harcadılar. Sivas olayları dolayısıyla üzerinde pek spekülasyon yapılmadıysa da, demeç düzeyinde de olsa, adet yerini bulsun diye bir şeyler yazıldı, çizildi. Tüm bu çabalar, yani üzülür gibi yapmalar, demeçler vs. eğer Rıfat Ilgaz'ı anlamak için harcansaydı ne kadar çok şey değişirdi bu ülkede diye düşünüyorum. Kültürün insanla doğru ilişkisi kurulur, felsefenin, bilimin, sanatın insan için seferber edilmesi söz konusu olur ve ülkenin göbeğinde 37 insan diri diri yakılmazdı.

Fetişist Sinemanın Karanlığı: Gizli Yüz

B. Sadık ALBAYRAK

Fetişizm, ilkel insanın gerçeklikle kurduğu yanlış ilişkiyi anlatıyor. İlkel insan çeşitli nesnelerde, doğal oluşumlarda gizli kuvvetler varsanıyor ve onlara tapınıyor. Nesnelerden tapınılacak fetişler icat ediyor. Fetişizm ile büyücülük arasında kopmaz bir ilişki var. İlkel insanın dini içinde de önemli bir işlevi var fetişizmin.

Fetişizm kavramının, ilkel insanın yanılsamalı bilincinden kalkarak bugünün dünyasına uygulanmış iki anlamından daha sözetmek gerekiyor. Psikoloji ve iktisat alanında gerçeklikle kurulan yanılsamalı, fetişist ilişkiler için kullanılıyor. Psikolojide Freud, iktisatta Marx, fetişizm kavramına yeni anlamlar yüklüyorlar. Buradaki fetişizm kullanımı her üç anlamıyla da ilişkili, fetişizmin sinema yoluyla nasıl sanatlaştırıldığını, gerçeklikle yanlış ilişkinin nasıl estetize edildiğini göstermeyi amaçlıyor.

Gerçekçi olmayan sanat eserlerinin gerçeklikle yanlış ilişki kurduklarını, yanılsamaları estetize ettiğini biliyoruz. Fetişist sanatın ayırıcı yanı, gerçekliği açıklamada, yansıtmada fetişlerden yola çıkması, fetişler yaratarak gerçeği gizemleştirmesinde odaklanıyor.

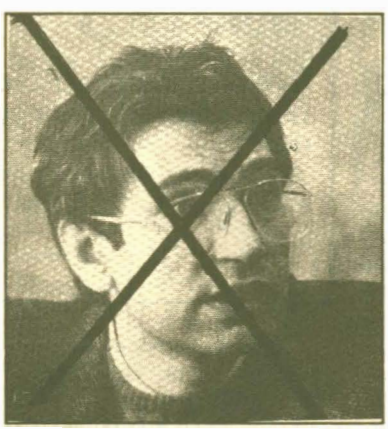

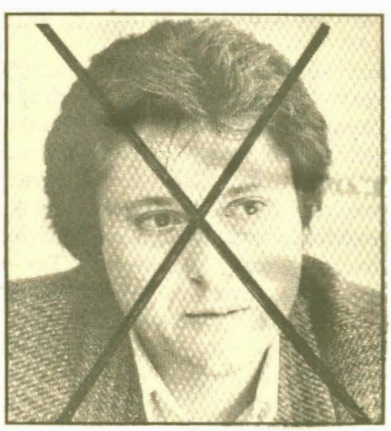

Sistemin fetişleştirici iki fetişi GEÇERSİZDİR

Gizli Yüz filmi hem gerçeklikle kurulan fetişist ilişkiyi açıklamak açısından hem de bir gerçekliği anlamlandıracak imgeler yaratmak yerine, daha önce yaratılmış etkilerin sanatsal mekanizmalarını taklit ederek kitsch imgeler üretmenin tipik bir örneği olması açısından son derece elverişli bir film. **Gizli Yüz**'de, gizemli güçlerin büyüleyici etkisinden yola çıkarak insan üzerinde egemenlik kurmaya yarayan fetişizmle insanın bilinçsizliğinin, gelişmemiş estetik beğenisinin boşluğunda yerleşen kitsch bütünleşiyor. Fetişist ve kitsch sanatın kopmaz ilişkisini araştırmak için de bu filmin tipik bir örnek olduğu görülüyor.

Gizli Yüz'e geçmeden önce **star sistemi**'nin de, sanat alanında gerçekliğin fetişist yanılsamayla örtülmesinden doğduğunu belirtmeliyim. **Star sistemi**'nin geliştirilmesinde toplumsal süreçlerin, **star sistemi**'nin ekonomi politiğinin rolü belirleyici, ancak **star sistemi**'nin biçiminin, etkileme mekanizmalarının fetişizm üzerine kurulduğu söylenebilir. **Star sistemi**'nde sanatçı ve sanat eseri, bu ekonomi politik ilişkinin üzerini örten fetişlere, putlara, mitlere dönüştürülmüştür. Sanat ve sanatçı açıklanamaz, bilinemez, gökten inmiş kuvvetlerin, sihirli yeteneklerin taşıyıcısı olarak mitleştirilmiştir. **Star sistemi**'nin en önemli kurumlarından ödülü düşünürsek, ödüllerin biçimi bile birer fetiştir. Oscar fetişi, Antalya Portakalı vs... Fetişleştirilen sanatçıya dokunmak, onun imzasını almak, bu ilişki içinde ilkel insanın bakış açısının sanata yansıması olarak ortaya çıkıyor.

Fetişist için, insanın gözünün boyanması, gösterilenin açık bir kavranışı yerine anlaşılmaması temeldir. **Gizli Yüz**'ün fetişist senaryo yazarının dediği biçimde söylersek "sanat eseri anlaşılınca biter" (1). Çünkü anlama, fetişizmi, yanılsamayı, gözboyamayı ortaya çıkaracak, fetişist şarlatanın gerçekliği görünür olacaktır. Bu çalışma, **Gizli Yüz** fetişizmi için bunu gerçekleştirmeyi deniyor.

Gizli Yüz'de her şey, bütün hayat "gizli anlamlar"ın, "gizemli kuvvetler"in arkasında gizlenmiştir. Film boyunca bir "gizem" edebiyatı sürer gider. "Rüya" "esrar", "sır", "suret" Fetişizm repertuarının bütün gözde kavramları havada uçuşur. Bu gizemin sisli havasında filmin mutlaklaştırmaya çalıştığı fetişist açıklamalar seyirciye tıkıştırılır. Merakla "sır"ların açıklamasını bekleyen seyirci, bildiklerinin de "sır"laştırıldığını farkedemez bile.

Gizli Yüz, saatlerden kutsal fetişler icat eder. Filmin büyücüsü ya da azizi bir saatçidir. Saatçi de bir fetiştir, "anlamlı yüz" fetişi. Buna geleceğim. Önce bilinenin fetişleştirilmesini örneklemek için saatler üzerinde durmak istiyorum. Burada saatler gerçeklikteki işlevleri ve anlamlarıyla değil, fetişleştirilmiş bir biçimde karşımıza çıkarlar. Saatlerin anlamları işlevlerinden, Dünya'nın Güneş çevresindeki hareketiyle ölçülü bir zamanı göstermekten kaynaklanmaz, saatler bu işlevin bütünüyle dışında anlamların, daha doğrusu ne demekse "sır"ların taşıyıcısıdırlar. Kuşkusuz, sanat eserinin gerçekliği yaratıcı bir biçimde dönüştürmek, olguları gerçekliğin ötesinde anlamlara götürmek gibi bir niteliği vardır. Burada, gerçekliği yaratıcı bir imgeleştirme, gerçekliğin görünmez ilişki ve süreçlerini görünür kılma işlevi sözkonusudur. **Gizli Yüz** filminde ise fetişleştirilen saatler böyle bir işlevle değil, tersine, bilinenin metafizikleştirilmesi, ucubeleştirilmesi işleviyle yüklenirler.

Burada sanatsal yaratıcılık, yanılsamaları yıkmaya de-

GÜZEL GÜNLERİ ANLATANLAR

Kötü günlerdi.
İnsanlar mutsuzdu.
Neden mutlu değillerdi
nasıl mutlu olunurdu...
anlatanlar vardı
bütün bunları
onlara...

Kirli savaş
diyorlardı
anlatanlar
kürdistanda...diyorlardı

.....
şehirlerde...diyorlardı
yargısız infazlar
devrimcileri

ah...diyorlardı
ah şu vahşi kapitalizm
vampir gibi emiyor
insanların kanını
.....
güzel günler
diyorlardı
anlatanlar
yakındır
bunların tümüne birden
bir ağızdan
hayır dersek

Kötü günlerdi.
İnsanlar mutsuzdu.
Neden mutlu değillerdi
nasıl mutlu olunurdu...
dikkatle dinlediler
onlara
bütün bunları
anlatanları...

Anlatılanları uzun uzun düşündüler.
Kirli savaş
dediler
kötüdür
temiz savaşlar yapalım...
yargısız infazlar
dediler
haksızdır
yargılı infazlar yapalım...
vahşi kapitalizm
dediler
tehlikelidir
kapitalizmi evcil yapalım...

Mutsuz insanlar kolları sıvadılar.
Temiz savaşlar
yargılı infazlar
evcil kapitalizm
güzel günler yakındı...
Anlatanlar bağırıyorlardı
hayır...diyorlardı
böyle değil
saçlarını başlarını yoluyorlardı
hayır...diyorlardı
bu değil
dediğimiz bu değil

Kötü günlerdi.
İnsanlar mutsuzdu.
Anlatanlar onlara
çirkin günlerin sözcükleriyle
güzel günleri anlattılar

.....
günler daha kötüydü
insanlar mutsuz...

Müfit GÜRGÜN

ğil, yeni yanılsamalar yaratarak insanın bilincini karartmaya hizmet eder. Fikret'in, 20. yüzyılın başında "putunu kendi yapan, yine dönüp kendi tapan insan"ı şiirleştirerek yıktığı yanılsama 20. yüzyılın sonlarında "başyapıt" bir filmle yeniden yaygınlaştırılmak istenmektedir. Sanat eserini çözümleyerek gerçeklikle ilişkisini açıklamak ve sorgulamakla yükümlü eleştirmenin de bu fetişizmden nasibini aldığını belirtmek gerekiyor. Örneğin Burçak Evren, bir fetiş kavramla, "başyapıt", **Gizli Yüz**'ü kutsayarak, fetişizmin pekişmesinde üstüne düşeni yapıyor. (2)

Gizli Yüz'ün "anlamlı yüz"lü azizi saatçi, baş fetişi şöyle sunar: "İnsanlara saatleri anlatmak isterdim... Mekanizmaların inceliğini, yayların korkunçluğunu... çarkların karanlığını... Şimdi kimse saat nedir farkında bile değil. Kimse kolunda bütün gün taşıdığı şeyin içinde nasıl bir sihirli düzen vardır bilmiyor." Saatlerin anlatımına gösterilen özen görülüyor. "Sihir" kavramı fetişi ortaya çıkarıyor. Elbette fetişleştirme için bu kadarı yetersiz, arkası geliyor. Saatin içindeki "sihirli düzen"in bilinmemesi bakın nelere neden oluyor. "Belki bunun için insanlar kederli, belki bunun için hikayelerini bile anlatamıyorlar... Akreple yelkovanın arkasında nasıl bir can vardır hissetmiyorlar bile." (3) Saate yüklenen "can"la fetiş çizimi ilerliyor. Bir de "sır" olmalı. "İnsanlara saatlerin sırrını anlatabilmek isterdim" diyor aziz saatçi. Böylece "sır"lı, "sihirli", "can"lı saat fetişi yaratılmış oluyor. Bundan sonrası, sözdeki

"belki"nin sinema diliyle silinmesi ve saat fetişi çevresinde saate tapanlar tarikatının örülmesidir.

Film, fetişist eleştirmence, filmdeki saat örneği, bir fetişe dönüştürüldü. Bu, yanlış kavramlarla filmin açıklanması, fetişleştirici yanılsamanın **Gizli Yüz**'e uygulanmasıyla gerçekleştirildi. **Gizli Yüz** bir "arayış" filmi ilan edildi. Bu "arayış"ın sorgulanması fetişist filmin gerçeklik içindeki yerine oturtulması için ipucu olabilir. Filmde "arayış"ın zerresi bile bulunmazken **Gizli Yüz** nasıl "arayış filmi" ilan edildi? Bu, yanılsamayı mutlaklaştıran gözboyama ile yapıldı. Filmde bir kadın "anlamlı yüz" arıyor. Buradaki arama "arayış filmi" nitelemesi için çıkış noktası oldu.

"Anlamlı yüz", fetişizmin freudçu anlamıyla bağ kurabileceğimiz bir kavram. Psikolojideki fetişizm, insanın cinsel dürtülerini cinsellikle ilgisiz nesnelere yansıtmasında ortaya çıkar. Bu yansıtma, insan bedeninin parçalara ayrılması, cinsel dürtülerin parçalanmış bedene yansıtılması biçiminde de görülür. Burada, bir süreç ve insani ilişkinin, cinselliğin yanılsamalı yaşanması, parçalanması sözkonusudur. "Anlamlı yüz"ün cinsel çağrışımı belirsizdir, ancak insan bedeninin parçalanması tutumuna dayanır. Böylelikle bir insan değil, bir "yüz" arayan insan, fetişist bir bilinçle hareket ediyor demektir. Filmdeki kadın da "anlamlı yüz" arar. İnsanı parçalarına indirgemek, bu fetişist bakış aynı zamanda insanı nesneleştirmek anlamına gelir. Hem "anlamlı yüz"ün hem de "arayış"ın sorgulanması **Gizli Yüz**'ün aydınlatılmasında son derece önemli.

İnsanı yüze indirgerken yüzün "anlamı"nı da saatlerdeki gibi fetişist bir kutsallıkta arar. İnsan hayatının yüze yansıması olarak belki gerçekçi bir "yüzün anlamı"ndan sözedilebilir, ama **Gizli Yüz**'cülerin aradığı anlam kesinlikle hayatın dışındadır ve hayatın oluşturduğu bütün anlamları küçümseme üzerine kuruludur. Böylece hayatın yanılsamaya çevrilmesi sürer.

Peki bu metafizik "anlamlı yüz" nasıl aranır? Parayla. Mirasyedi kadın, bir fotoğrafçı "kiralar" ve "anlamlı yüzü" onun her gün fotoğrafını çekip önüne getirdiği "yüz"lerde arar. Kadının davranışı bir arayış değildir. Evinde oturur, "arayış"ı parası yapar. Böylece filmde görünen, somut fetişlerin yanında "para", kapitalist sistemin "meta fetişizmi" sürecinde temel fetiş para, filmde gizli bir başrol oyuncusu olarak karşımıza çıkar.

Paraya ve meta fetişizmine geçmeden önce "anlamlı yüz"ün hayat dışılığını, filmdeki otururken arayan kadının ağzından göstermek gerekiyor. Fotoğrafçı, kadının yanlış bir yüzü seçip seçmediğini kontrol etmek için sorar. "Altı ay önce kuyumcu için de böyle dediydin..." Kadın kuyumcunun yüzünün anlamsızlığını şöyle açıklar: "Yüzündeki işaretler yaşlılık izleriymiş." "Ya zimmetine para geçiren muhasebeci?" "Suç işlediği için o kadar anlamlıymış yüzü." diye cevaplar yüz arayıcısı. Böylece, insanın yaşadıklarıyla biçimlenen, anlamlanan yüzünün sözkonusu edilmediği, bütünüyle metafizik, gökten inmiş, fetiş bir "anlamlı yüz" arandığı ortaya konmuş oluyor. Bu yüzün parayla aranması da hayat dışılığa uygundur. Fetişizm, gerçeklikle yanlış ilişki, insanın kendi niteliklerini, etkinliklerini nesnelere yansıtması, filmin kadın kahramanının parayla arayışında da görülüyor.

Şimdi paraya ve meta fetişizmine gelebilirim. İnsanı "yüz"e, "yüz"ü gökten inmiş bir anlama indiren **Gizli Yüz,** nesnenin insanın önüne konulduğu kapitalist sistemin fetişizmiyle bu noktada buluşur. Saatler ve fetişist yüz, yaşayan insandan daha değerlidir. Bu fetişlere gösterilen hassasiyet, insandan, insanın gerçekçi niteliklerinden esirgenir. Dünyayı geliştirecek duygusallık da nesnelere aktarılmıştır. İnsan ilişkilerini nesnelerin ilişkilerine dönüştüren, hayatı insana yanlış kavratan meta fetişizmi, burada nesnelerin yüceltilmesinde ortaya çıkar.

Filmde fotoğrafçının saati bozulur. Kutsal saatin bozulmasını nasıl farketmiştir fotoğrafçı? Saatçi sorar: "Nereden anladın bir derdi olduğunu?" Fotoğrafçı cevaplar: "Öyle hissettim... huzursuz ediyordu beni..." Saatin "derdi" ile saat insanlaştırılır ve saatin bozulması "huzursuz olmakla" gizemselleştirilir. Ama daha önemlisi saatçinin bunu yorumlayışında ortaya çıkar: "Herkes bu kadar hissedebilseydi dünya bambaşka bir alem olurdu." Böylelikle nesneye gösterilen hassasiyetle dünyanın güzelleşebileceği kuruntusu estetize edilir. Oysa tam tersine, insanların duyarlılıkları, kapitalist sistem içinde birbirlerine değil, nesnelere yönlendirildiği için dünya bu kadar berbattır. Meta fetişizmi, metaları hayatın belirleyicisi olarak kavramak, hayatı metaların egemenliğinde yaşamak, tam da bu berbat dünyanın fetişist yanılsama içinde mutlaklaştırılmasıdır. **Gizli Yüz**, bu fetişizmi estetize etmek için insanın ilkel bilince geri götürülmesinin bütün mekanizmalarını kullanır. Burada devreye kitsch çorba girer.

Tasavvuf kavramları, ortaya çıktıkları tarihsel ve toplumsal süreçlerden kopartılarak **Gizli Yüz**'ün fetişizmini kakıştırmak için oraya buraya serpilir. Sinemanın merak yaratmak için geliştirdiği bütün biçimler **Gizli Yüz**'ün fetişist hakikatlerini seyirciye yutturmak için seferber edilir. Sıralanan öğelerin, havada uçuşan bu metafizik "anlam", "sır", "esrar", "rüya"dan öte bulgulattığı, seyirciyi götürdüğü bir bilinç yoktur. Çok şey anlatıyormuş etkisi yaratan ve hiçbir şey anlatmayan, gerçekliğin yanılsamalı bilinci fetişizmi yeniden üreten bir filmdir **Gizli Yüz.** Ferideddin Attar'ın dizeleriyle başlayan **Gizli Yüz**'ün tasavvuf kavramları bir kitschin öğelerine dönüştürdüğünü görmek için uzağa gitmek gerekmez, Ferideddin Attar'ı düşünmek yeter. Düşüncelerini aktarabilmek için dolaylı bir dil yaratan, gizemli bir dille tasavvuf inancını şiirleştiren Ferideddin Attar'ın gizemliliği tarihi ve toplumsal bir gerçekliğe denk düşüyor. Attar, inançlarının mücadelesini vermek için dönemin iktidarına karşı geliyor. İsmet Zeki Eyuboğlu Attar'ın durumunu şöyle anlatıyor: "Özellikle **'Mazharü'l Acaib'** adlı yapıtının elden ele dolaşması inançlarının yayılmasına yolaçtı. Çağın yönetimini öfkelendiren bu yapıtı yakıldı, evi basıldı, nesi var nesi yoksa ılgarlandı, kendisi de dinsizlikle, eski İran'da yaygın olan çoktanrıcı inançları sürdürmekle suçlandı. Ölümle karşı karşıya geldiğini anlayan Attar, gizlice Mekke'ye gitti, bir süre dolaştı, edindiği bilgilere dayanarak"(4) yeni yapıtlar yazdı. **Gizli Yüz**'de ise, sistemin hakikatlerini yanılsamalarla örten fetişizm için tırtıklanan Attar'ın mücadeleci ve iktidar karşıtı kişiliği değil, bugün için çoktan aşılmış mistik felsefesi temel alınıyor. Böylece Attar, etki yaratma tuzakları olarak nitelenebilecek kitsch için malzeme oluyor. Hiçbir karesinde karşı çıkmayan bir film için. Attar ve benzeri bütün tırtıklamalar, çok şey anlatıyor görünüp, fetişizmiyle sistemi kutsayan bir kitschten başka bir şey olmayan **Gizli Yüz**'de oraya buraya yapıştırılıyor. Bir aldatmaca içinde.

Uberto Eco şöyle der: "Okuyucuyu bir bulgulama edimine katmayı düşünmeyen, tersine özel bir etkiyi, estetik hazzın ta kendisi olduğu inancıyla, kayda almaya zorlamak isteyen herhangi bir sanatsal iletişim gibi, içinde eklemlenmiş olduğu yola göre, Kitsch de bir çeşit sanatsal aldatmaca ya da Hermann Boch'un yazmış olduğu gibi, 'sanatın değer dizgesinde bir kötülük öğesidir'.(5) **Gizli Yüz**'ün kitsch yazıcısı Orhan Pamuk da Eco'nun saptamasını, "estetik hazzın ta kendisi" olarak yutturulmak istenen etki mekanizmasını bir söyleşide şöyle doğruluyor: "Yani ne demek filmi anlamak? Seyrediyoruz işte. Ve o sırada bize neler duyuruyorsa odur film. İllaki şu anlama geliyor, bu anlama geliyor..."(6)

Gizli Yüz'ü anlamak zor değil. Anlattığı şeyler var. Ama hepsi geri ve boş, insanı küçültücü şeyler. Bütün bunları yenir yutulur yapmak için de, bilinçsiz bir seyirci gerekiyor. "Seyrediyoruz işte. O sırada bize neler duyuruyorsa odur film." olması gerekiyor. Fetişist eleştirmen seyirciyi bu bilinçsizliğe sokmak için **Gizli Yüz** için elinden gelen gözboyamayı esirgemedi.

Gizli Yüz'ü anlamaya devam ediyorum. "Arayış" yutturmacasını çözmeye devam. Kadın aramıyor, parayla aratıyor, ya fotoğrafçı kadını arıyor mu? Hayır. Filmin hiçbir kırıntısında arayan insan yok. Kadın kayboluyor, fotoğrafçı kasabasına dönüyor. Ailenin servetini alıp İstanbul'a giderken rastlantıyla televizyonda kadını görüyor. Buraya kadar hiçbir arama eylemi yok. Sonrasında da, televizyonda gösterilen video kasetinin getirildiği kasabaya giderek bekleme dışında bir "arayış" bulunmuyor. Kadın kendiliğinden kasabaya geliyor ve gidiyor. Kadının gittiği şehri de araması gerekmiyor.

Fotoğrafçının bu şehri buluşunu anlatmadan geçemeyeceğim. Son derece komik. Özgün senaryodan aktarıyorum: "İri adam ağzına bir şekerleme atar." Bu "iri adam", kadının muhafızı böyle çağrılıyor, filmin en dramatik sahnesinde neden şekerleme yiyor birazdan görülecek. Kadın telaşla "Gidiyoruz" diyor. Bir şekerleme tutkunu muhafız, özgün senaryoda saatçiyi "bir yumrukla deviriyor" Bu sırada koşarak gelen fotoğrafçı yetişemiyor, yerdeki saatçiyi kaldırırken soruyor: "Nereye gittiler?" Fotoğrafçı "çaresiz çevresine bakınır. Yerde kırıştırılmış bir kağıt... "Bu ne'! Saatçi 'Bana vuran ayı yiyordu... şeker." (7) Böylece şekerlemesever muhafız işte bu "şekeri", yani şekerin sarılı olduğu kağıtı bırakmak için, filmin en dokunaklı sahnesinde şeker yiyormuş meğer. Çünkü "başyapıt" "arayış" filmi **Gizli Yüz**'ün "arayıcı" fotoğrafçısı aradığını bu kağıtta bulacak. "Fotoğrafçı merakla bakar. Mırıldanarak okur içindeki maniyi 'durma sefer et diyar-ı kalbe / Can baş ko rehgüzar-ı kalbe'". Ne hikmetse şeker kağıdının "dışında bir şehrin simgesi olan saat kulesi vardır." Şeker kağıdının "dışı" olmasına mı şaşmalı yoksa saat kulesinin bu kağıdı bulmasına mı? Saatçiyle fotoğrafçı, Orhan Pamuk'un diliyle şöyle bakarlar birbirlerine: "Aynı şeyi düşünmenin, bir bilmeceyi çözmenin anlayışıyla..." İşte böylece bir bilmeceyi çözmenin ne kadar kolay olduğu, "iri adam"ın şekerleme sevgisinin bir filmde ne denli önemli olabileceği ortaya çıkmış oluyor. Yalnız basılı senaryodan "iri adam"ın şekerleme yemesi çıkarılmış, sadece sonucu var. Şeker kağıdı bulunuyor, bilmece de hemencecik çözülüyor. Böylelikle, bir duruş, metafizikte mıhlanış filmi olan **Gizli Yüz**'ün "arayış"ının nasıl arayışsızlık olduğu da ortaya çıkıyor.

"Arayış" yutturmacasını mirasyediliğin estetize edilmesi bütünlüyor. Filmin iki kahramanı da birer mirasyedi. Kadın babasının mirasıyla "anlamlı yüz" aratıyor, fotoğrafçı, fetişist bir tutkuyla bağlandığı kadını beklerken ailesinin "geleceğini" belirleyecek bütün altınları harcıyor. Böylelikle arayışsızlık, başkalarının etkinliklerinin, emeklerinin ürününe konarak yaşamanın güzelleştirilmesiyle pekiştiriliyor. Ancak eylemli insan, etkin insan arayabilir. Arayış, dönüştürücü bir etkinlik olduğu ölçüde, gerçeklikle yeni ilişkiler kurma demektir. **Gizli Yüz** ve iki kurnaz sanatçısı Ömer Kavur'la Orhan Pamuk, başkasının etkinliğinin ürününe elkoyarak varolan asalak bir sınıfın, burjuvazinin egemen olduğu bir sistemin temel yanılsamasını, meta fetişizmini yeniden üretirken kahramanlarının asalaklığını, bu asalakların estetize edilmesini ihmal etmemişlerdir.

Gizli Yüz'de aşk ve sevgi de yok. **Gizli Yüz** kitschini anlamlandırmaya çalışan seyirci, bir kadın ve erkeğin varlığından yola çıkarak boş yere bir aşk ve sevgi ilişkisi aradı. Burada aşk ve sevgi fetişist bir ilişkidir. Tapınma vardır aşk yerine.

Gizli Yüz, ilkel insanın yaşadığı koşullarda zorunlu bir yanılsamayı bugüne taşımakla ve onu, bugünün meta fetişizmini gizemlere bezemek için seferber etmekle insanın ilkel bir bilince geri götürülmesinin estetiğini kuruyor. Fetişist eleştirmenin, sanatı fetişleştiren **star sisteminin** ödüllerine boğulması bu çerçevede anlamlanıyor.

Marx, kapitalist ilişkiler içinde insana egemen görünen metaların, meta fetişizminin aşılmasında yeni bir sistemi gerekli görüyor. "Metaların bütün gizemi ve emek ürünlerinin metalar biçimini aldığı anda çevresini saran büyü ve sihir"(8) ancak metalaşmanın olmadığı bir toplumda yokolacak.

Büyü ve sihir, gerçeklikle yanlış ilişkinin kavramları. Gerçeklikle yanlış ilişkiyi sanatlaştıran **Gizli Yüz,** estetikleştirdiği fetişizmle gerçekliği dönüştürmeye giden yolda insanın önünü karartıyor. Fetişist sinemanın karartıcılığı işte buradan geliyor. Metaların gizemle örtüldüğü bir gerçeklikten kurtulmak isteyen insana, bu gizemi daha da koyulaştıracak bir duvar örüyor. Bu duvarın taşları ordan burdan devşirilmiş. Bu devşirmeyle bir kitsch inşa ediyorlar Ömer Kavur'la Orhan Pamuk. Fetişist sinemanın karanlığını aydınlatmak için gerçekçi yöntemle bu duvarı incelemek gerekiyor. İnsanın, yeni bir insan ve toplum arayışını, mücadelesini ileriye götürmek için her türlü karanlıktan kurtulmaya ihtiyacı var.

NOTLAR

1. Orhan Pamuk, **Hürriyet,** 2 Aralık 1991

2. Burçak Evren, **agg.**

3. Orhan Pamuk, **Gizli Yüz,** özgün senaryo, s. 23, fotokopi, Alfa Film

4. İsmet Zeki Eyuboğlu, **Günün Işığında Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi,** s. 130, İst. 1978

5. Umberto Eco, **Açık Yapıt,** s. 234-235, Çev: Yakup Şahan, İst. 1992

6. Orhan Pamuk, **Nokta,** 9 Şubat 1992

7. Orhan Pamuk, **Gizli Yüz,** özgün senaryo, s. 104

8. Karl Marx, **Kapital,** s. 91, Çev: Alaattin Bilgi, İst. 1986

Hukuk ve Sanat(*)

Müşür Kaya CANPOLAT

Bilindiği gibi hukuk, bilim dallarından biri olarak, kavramları bulup kayıtlara geçirme, nedenleri ve sonuçları ortaya çıkarma etkinliği ise, sanat, bilim olmadığı halde, bilimlerle, özellikle de felsefe ile içli dışlı ilişkiler içinde bulunan kendine özgü bir etkinlik biçimi olan başka türlü bir uğraştır.

İnsanoğlunu bilime ya da sanata doğru yönlendiren etkenleri yine insanoğlu çağlar boyunca araştıra dursun, hiç olmazsa, başlangıçta ikisinin de aynı kaynaktan beslenmiş olduğu saptanırsa buna şaşmamak gerekir. Bu ilk kaynağı ise herhalde insanoğlunun yüreğinden başka bir yerde aramak boşuna bir çabadır. Çünkü bilimin sevdalısı olmakla sanatın sevdalısı olmak arasında büyük bir ayırım yoktur.

Büyük bilim adamı Albert Einstein, sanat adamı, sonradan nobel Edebiyat Ödülü'nü de kazanmış olan Fransız şairi Jean Paul Perse'e, şiiri nasıl yazdığını soruyor. Şair, şiirin ancak yürekle yazılabileceği yanıtın verince, Einstein, bilimin de böyle yapıldığını söylüyor.

Bizim büyük halk ozanımız Karacaoğlan da:

"Şükür olsun bu sevdayı verene" derken, yalnız kendi sevdasını mı kutsuyordu, yoksa insanoğlunu peşine düşüren tüm sevdaları mı?

Bilim ve sanatın genel amaçlarında da büyük bir ayırım olmasa gerektir. Amaç belli: İnsanoğlunun önünü aydınlatmak. Merak ve şaşkınlıktan kurtarmak. Sormak ve yanıtlamak.

Montaigne denemelerinde "Aydınlık şaşkınlığın kızıdır" diyor ve bir yönü ile tüm aydınlığımızı bilimsel ve sanatsal hayranlığımıza borçlu olduğumuzu vurguluyor.

Bu düşüncenin esinlediği benim bir dörtlüğüm:

"Aydınlık şaşkınlığın kızıysa eğer
Bu dediği de doğruysa Montaigne'nin
Şaşırt beni şaşırt ne olur
Yaşamın sonuna değin."

Hukuk ve sanat -sanatın sözlü olanları- ikisi de sözcük ve kavramlarla anlatır meramını. Her ikisi de yalnız kavramlara güvenmek zorundadır. Zaten aydın olmak kavramlara güvenmekten başka nedir ki?

Elbette hukuk kavramları ile sanatın zenginleştirdiği kavramlar aynı değildir. Ancak her iki alanın da, genelde kavramlarla anlaşılır olduğunu belirtmek istiyor ve bu benzerliğin altını çiziyoruz.

Sonuçta savunma da sözcüklerle yazılıyor, şiir de.

Her ikisinde de en iyi anlatmanın yolu ve yöntemi aranıyor.

Hukuk insanlar arasında ve insanla doğa arasında ki ilişkileri düzenliyor. Sanat'ta aynı ilişkilere yeni derinlik ve boyutlar kazandırıyor, estetik veriyor ve evrenselleştirme çabası gösteriyor.

Hukuk ve sanat arasındaki benzerlikler elbette bunlardan ibaret değil, fakat şimdilik bu kadar ile yetinerek ikisi arasında ki ayrılıkların ve sanatı sanat yapan özelliklerin tartışılmasına geçmek istiyoruz.

Yalnız düşünce ve adalet duygusunun egemen olduğu hukuk sanata ne gözle bakıyor?

Yalnız duygu ve düşüncenin harmanlandığı sanat bilime ne gözle bakıyor?

Sanatsever hukuk uygulayıcısı avukatların, diğer mesleklerin kolayca vermediği olanaklarla iki yandan da bakabileceklerini düşünüyorum. Roman, öykü, şiir ve tiyatro metni ile hukuk metinleri arasında ki büyük ayırımı onlar her gün görüp yaşamaktalar çünkü.

Elbette bu ayırımı bir şair gibi bir kaç dize ile anlatabilmek kolay olmasa da.

Şair Fazıl Hüsnü Dağlarca, "KENDİME" isimli bir şiirin dörtlüğü ile bakın nasıl açıklıyor bu ayrımı:

"Kapama beni
Taş kalıplarına düşüncelerin
Dur
Sevgi kalayım."

Demek ki şiir salt bir düşünce işi değil. Tam aksine bir gönül işi, bir sevgi işi, bir coşku işi. Her ne kadar Çağdaş Şiir'de bu duygulanmaya karşı düşüncenin payı epeyi artmışsa da, bu, sanatın temel gereksinimini değiştirmemiştir.

Emyle Dickinson -Amerikalı kadın şair- de diyor ki:

"Okuduğum bir şiir vücudumu hiç bir ateşin ısıtamıyacağı kadar üşütürse, tüylerimi diken diken ederse, bilirim ki, işte o şiirdir."

Ne kadar yaşamsal olursa olsun hukuk metinlerinin tüylerimizi diken diken etmesini bekliyor muyuz?

Çünkü hukuktan beklenen başka, şiirden beklenen başka.

Çünkü hukuka sorulan soru başka, alınan yanıtlar başka.

Oskar Wilde bu ayırımı belirtmekte daha da ileri gitmiştir. O şiirin önceden verilmiş bir yanıt olabileceğini, sorusunun çok sonradan sorulabileceğini söyliyerek bizi şiirin düşsel dünyasının kapısının önüne kadar yaklaştırmıştır.

Kalıcı ve evrensel olan gerçek mi, düş mü?
Gerçeği düşünden güzel olan ne? Hangisi?
İnsanın ne kadarı gerçek, ne kadarı düş?

İnsan gerçeğini, hem de davalar nedeni ile taraf haline gelmiş keskin kişiliklerde her gün tanımakta olan hukuk uygulayıcılarının bu soruları da düşünmeleri gerekiyor.

Bir toprak parçası için mülkiyet tutkusu ne hale getiriyor insanı. Başka hiçbir değer tanımayan para için verilen ödünler, aşk cinayetleri, iflâs davaları, inancı için sürüp giden dava delilikleri, idealleri için ölümü göze alan gençlik, işinden bir sözle atılıveren umarsız işçiler, evlilikleri düşmanlığa dönüştürüveren boşanma davaları, kişilikleri törpüleyen nafaka istekleri... Bir tiyatro sahnesinde oynanan oyunlar gibi. Savunma mesleğinin de rol aldığı oyunlar

belki. Ancak bunlar oyun değil. Bunlar gerçek ama yarına kalıcı değil. Bir kez yaşanan ve unutulmaya mahkum olan günlük gerçeklerimiz.

Bu gerçeklerden yarına kalıcı değerler yaratmak: İşte sanatın gizi bu yaratıcılıkta.

Klasik bir örneğini tiyatrodan vermek istiyorum:

Rusya'da, Çariçe Katerina'nın tiyatro sahnesinde oynanan oyunda, arabacının soğuktan donup ölmesi karşısında, kendini tutamayıp hüngür hüngür ağladığı halde, tiyatro çıkışında kendi arabacısının aynı şekilde donarak ölmesinden, aynı ölçüde duygulanmamış olması, sanatın bu gizinden başka ne ile açıklanabilir?

Başka bir örnek de romandan aklıma geldi:

Honoré de Balzac, Sezar Biretto isimli romanında, iflası işlemiştir. Tüm ilişkileri ve psikolojik, hukuksal, toplumsal boyutları ile.

Ticaret yaşamı sürüp gittiği ve tüccarlar hâlâ iflas edip durdukları halde, unutulmazlık kazanan yalnızca, Sezar Biretto'nun iflası olmuştur.

Yaşar Kemal'in Binboğalar Efsanesi isimli eserinde de yazarken onu ağlatan bir sahneyi burada, onun ağzından anlatmak istiyorum şimdi:

Toros Dağlarında göçer bir aşiretin başına gelmiş bir olay anlatılıyor. Jandarma müfrezesi çevirmiş aşiret çadırlarını. Silahlı müsademe devam ediyor. Kadın erkek, çoluk çocuk, göğsünü siper etmiş, kara kıldın bir çadırı savunuyorlar. Bu çadırı teslim etmemek için direniyorlar.

Yüzbaşı, aşiretin hazinesinin bu çadırda olduğunu düşünüyor. İnsancıkların bunun için ölümü göze aldıklarını tahmin ediyor. Sonunda bu çadırı da teslim alıyor. Hazineyi arıyor, hazine yok. Niçin direndiklerini merak ediyor, soruşturuyor.

Aşiretin bağımsızlığını temsil eden, çaputtan, çerden çöpten yapılmış bayrağı için, bu yolsul insanların ölümü göze aldıklarını öğreniyor. Şaşıp kalıyor.

Yaşar Kemal bir yandan bu insanların canhıraş direnmelerini yazıyor, bir yandan ağlıyor. Kendi kendine bunun bir yazar kaprisi mi olduğunu, yoksa hem yazıp hem ağlamak zorunda olduğu evrensel bir gerçek karşısında mı kaldığını düşünüyor.

Bu insanları anlatırken ne kadarının gerçek, ne kadarının düşten oluştuğunu düşünüyor. Kendi geçmişimizden bu güne hangisi kalmıştır? Bunu düşünüyor. Yaşar Kemal'i ağlatan gerçek hangi gerçektir?

Yoksulluğun, bağımsızlık destanı ağlatmaz da insanı, hangi gerçek ondan daha fazla duygulandırabilir?

Yaşar Kemal kalıcı evrensel gerçeğimizi günümüze ve geleceğe taşımaktadır ağlıyarak, yazarken...

Bu nedenle ve bu örneklerle, yaşanılan gerçekliğin hukukça da tanınarak hukuki gerçeklik kazansa bile sanatın yarattığı gerçekliğe ulaşamıyacağını vurgulamak istiyorum.

Sanatın yapay olarak yarattığı gerçek, doğal gerçekliği aşan bir nitelik kazanıyor. Öylesine bir yapaylık ki bu, en doğal olanı da kuşatıyor.

André Gide'in denemelerinde anlattığı **Perl Kızı** öyküsünde olduğu gibi peri kızı, düş olmaktan çıkıp gerçek olduğunda, büyüsü bozuluyor.

Sonuçta: hukuku bilim olarak uygulanabilirliği değerli kılıyor. Sanatı ise doğrudan doğruya kendi ürünü..

SEVMEMEK...
HİÇ OLMAZ

Öğrenmek, sevmektir acıları da.
Çoğu zaman duyguların yengisi sanılan
düşlerin yenilgisidir AŞK.
Koşullandırılmış sevgiler biter
bitiverdi ansızın yalanlarıyla
arka balkonlarda.
Bahçede leylak, saksıda ıtır
acı acı kokan bordo karanfil
kandırmaları kendini.
Kaybedilen yıllardır oysa
görebildiğin kadarlık dünyanda.
Yine de...
duygular beslenmeli düşlerle...
sevmemek hiç olmaz.

Ayhan ERGÜN

Hukuk uygulayıcıları her gün karşılaştıkları insan manzaraları karşısında, sanat ürünlerinde rastlanamayacak aşırı örneklere bakarak ve çoğu kez duygulanarak sanatın değeri konusunda bir an kuşkuya düşebilirler. Başka insanların hayran oldukları gbi hayranlık duymayabilirler. Her gün benzeri yaşamı yaşadıkları, ya da gözlemledikleri için kanıksayabilirler. Yaşamı seçtikleri için tüm yetenek ve zamanlarını ona hasrederek, yazmayı umursamayabilirler..

Hukukun sanata en yakın alanı sayılan savunma mesleği, yaşamı öne alan -hem de başkalarının yaşamını daha çok- bir meslek olduğu için bu çelişkiyi her gün koyar önümüze.

Davaların kurdurduğu düşler ve yaşamın kendisi bastırır diğer düşleri ve gerçekleri.

Yaşananları sanat ürününe dönüştürme çabası kaybolur. Geriye bir şey kalmaz, acı tortulardan başka.

Ben kendi payıma, avukatlığı, siyasal ve sanatsal uğraşlarıma zararı olmaz, hatta katkısı olur düşüncesi ile seçmiştim. Mesleğin bağımsızlığı bunun için tam bir güvence olabilirdi.

Neden sonra, düşündüğüm uğraşlar için asıl büyük engelin avukatlık olduğunu görebildim. Ancak meslekten kaçırabildiğim zamanlarda okuyup yazabiliyordum.

Yalnızca başka uğraşlara zaman bırakmadığı için değil -keşke yalnız zamansızlık olsaydı-, "sen yaşam mesleğini seçtin, yazmayı, değil" diye her gün, her olayda bunu hatırlattığı için daha çok...

Oskar Wilde "Ben bütün dehamı yaşamıma kattım, yazmağa değil" demişti.

Avukatlar da tüm yeteneklerini ve zamanlarını yalnızca mesleklerini yaşamağa kaptırmış olmuyorlar mı sonunda. Pekiyi, kendilerini ne zaman yaşayacaklar?

Hukuk ve sanat denilince ilk aklıma gelenleri paylaşmaya çalıştım böylece.

(*) 21.04.1993 tarihinde Kartal Hukukçular Derneği'nde yapılan söyleşi.

Oda Müziği

Özkan MANAV

Oda müziği, müziğin bir türü. En yalın anlamıyla bir odaya sığabilecek sayıda müzikçinin yaptığı müziği belirliyor. Soyluların salonlarında yapılan, az çok dışa kapalı bir ortamın müziği olmakla kökeni konusunda zamansal açıdan müzikbilimciler arasında uzlaşma sağlanamamış. Yine de 16. yy'ın sonu ile 17'yy'ın başları üzerinde duruluyor daha çok. Başlangıçta kilise ya da sahne müziğinden ayrı olarak eşlikli insan sesi için yazılan yapıtlardan oluşan bir tür zamanla, hem sayılı örnekler dışında tümden çalgı müziğine dönüşmüş hem de soyluların salonlarından konser salonlarına ya da sanat çevresi söyleşilerinin, arkadaş toplantılarının yapıldığı evlere taşınmış.

Bugün birçokları oda müziğini "en katıksız" müzik türü olarak alır. "Katıksız'lığın ne anlattığı bir yana, şu ya da bu türü, şu ya da bu biçimi, şu ya da bu dönemin şu ya da bu yapıtını müziğin ülküselleştirilmiş bir nesnesi olarak belirlemek olası değil. Ancak türler arasındaki ayırıcı yönleri ortaya çıkarabilir, nitelik ayrımlarından, bu ayrımlar çerçevesinde varolan anlatım olanaklarından sözedebiliriz. Oda müziği bu anlamda kendine özgü bir zenginlik taşıyor.

Öncelikle, başlangıçta toplumun üst kesiminin, sınırlı bir çevrenin müziği de olsa genellikle, duygularını seslerle aktarmak isteyen heveslilerin bir uğraşı olarak içtenlikli bir bağlanışı duyuruyordu bu tür. Birkaç kişinin biraraya gelerek kolayca yapabileceği bu müzik senfonik ya da korolu müziklerdeki kütlesel, geniş boyutlu tını olanaklarından yoksundu. Bu nedenle büyük sözler söyleme duygusu taşımadı hiçbir zaman. Zorunlu olarak, görece alçak sesle konuştu ve kendi tını olanakları içinde daha çok müziğin başka öğelerine ağırlık vererek yaşamı açıklamaya çalıştı.

Oda müziği romandan çok öyküye yakın gibidir. Senfonik müzikse romana. Oda müziğinde romanın görece geniş çerçeveli olay örgüsünden, ilişkiler yumağından, kişilik çeşitliliğinden çok öykünün birkaç kişi çevresinde gelişen, kimi kez tek kişiyle yaşanan, bir solukta geçiverilen izlenimlerini duyumsarız. Çok kez küçücük öykülerin birkaç ciltlik romanlardan daha yoğun yaşanmış insanlık durumlarını sergilemesi gibi bir keman-piyano sonatı, yaylı çalgılar dörtlüsü ya da klarinetli üçlü de geniş boyutlu bir senfoniden daha anlatımcı olabilir.

Özellikle 19. yy'la birlikte birçok bestecinin sanatlarındaki gelişimin itici gücü olan müziği tınıdan çok ezgi, armoni, motif ilişkileri ve müziksel fikrin gelişimine tanıdığı olanaklarla belirgindir. Altı çalgıdan oluşan bir topluluk için müzik yazmak altmış kişilik senfonik orkestraya göre ses rengi, yoğunluk, gürlük, dinamik yükseliş ve alçalışlar açısından besteciyi sınırlasa da söylenen söz üzerinde daha çok durabilmeyi sağlayabilir. Bu anlamda, benzetme uygunsa besteci, sözün söylenme biçiminden çok sözcük seçimi ve cümle kuruluşu arayışlarında yoğunlaşır. Ancak tını, ses rengi her zaman, özellikle de 19. yy'ın ikinci yarısından başlayarak batı müziğinin önemli niteliklerinden biri olmuştur. Yukardaki sözlerden, oda müziğinde tının tümden gözden ırak tutulduğu gibi bir izlenime kapılmamalı. Bir yaylı çalgılar dörtlüsünde de besteci **pizzicato** (teli parmakla çekerek), **sul ponticello** (köprüye yakın çalarak), **sul tasto** (tuşa yakın çalarak), yayın ucunda ya da dibinde çalarak, yayın tümünü ya da belli bir kesitini kullanarak, çeşitli biçimlerde **vibrato** (titretme) yaparak ve daha başka birçok yöntemle genişçe bir renk zenginliği elde edebilir. Burada sözü edilen, oda müziğinde tınının, gerek niceliksel gerekse niteliksel yönden orkestra ya da korolu müziklerdekine görece sınırlılığıdır. Ses renginin görece sınırlı oluşu, gürlük değişimlerinin büyük boyutlarda yaşanamaması, kütlesel etkilerden zorunlu olarak uzak kalınması ve yapıtların çok kez içedönük, sanatçının kendi kendine söyleşisiymiş gibi durması, öte yandan, belki de, sahne üzerinde türlü devinimlerle ve çok çeşitli çalgılarla izlenen kalabalık bir insan topluluğundan yoksul olunması nedeniyle oda müziği güç dinlenen ve öbürlerine göre daha az kabul gören bir tür olarak alınır. Bu görüş bir ölçüde doğrudur. Dahası, klasik türk müziğinin de gerek köken gerekse gelişim açısından oda müziği niteliğinde olması onun bugün pek az dinlenmesinin nedenlerinden biri olabilir (bakmayın şimdilerde en eski yapıtların bile senfonik orkestaraya özenen -daha çok görünüş yönünden- kimi topluluklarla çalınıp söylenmesine).

Öte yandan edebiyat alanında öyküye, denemeye özel ilgi duyan okuyucular gibi ses evreninde de oda müziğine tutkuyla bağlı müzikseverler vardır. Yaratıcılara gelince, opera, şarkı gibi sözlü müzikler dışında hemen hiç kalem oynatmayan Verdi ve Wolf bile birer yaylı dörtlü yazmaktan kendilerini alamamışlar.

20. yy müziğinin belki en gözde türü, birçok bestecinin en keyifli çalışma alanlarından biri olan oda müziği insana yepyeni ufuklar açıyor. İsterseniz Beethoven'in keman-piyano sonatlarından birini ya da Schubert'in "Alabalık" beşlisini dinleyin. Kimbilir siz de oda müziği tutkunu oluverirsiniz.

Oda müziğinin serüveni müzik varoldukça sürecek.

Kaan ARSLANOĞLU

ÇAĞRISIZ HAYALİM

İnsancıl Yayınları
-Roman-

165 sayfa, 35.000 TL

Dergi adresinden ödemeli olarak istenebilir

Roman Fırtınası Açış Konuşması

Cengiz GÜNDOĞDU

Sevgideğer Konuklar,

İnsancıl Emekçileri'nin düzenlediği **Kültür Harekatı** etkinliklerinden **Roman Fırtınası**'nı açıyorum... Beş gün boyunca yazarlarımızla roman konuşacağız burda. Türkiye'de ilk kez beş gün roman...roman sorunları konuşulacak.

Sevgideğer konuklar, açış konuşmamda roman dendikte ne düşündüğümü söylemek istiyorum. Önce şu. Roman cesaret işi... Şundan ötürü. Roman bir yazarın kuramıdır. Roman sanatının, öbür sanatlardan ayırıcı özelliğini burda görüyorum. Hiçbir şair...hiçbir öykücü tek bir ürüne kuramını koyamaz. Ama romancı bunu tek bir eserle yapabilir... Tabii cesursa...

Biz bir romanda yazarın dünyayı nasıl toparladığını... bu dünyada insanların mücadelesini... ideallerini... insanın evrensel tarihini görürüz. Cesaret dendikte söylemek istediğim tam burası. Romancı, yaşadığı çağın bütün, bilgilerini edindikten... bütün sorunlarını irdeledikten... insanı bütünüyle kavradıktan sonra roman yazmak için masa başına geçer.

Bir yazarın "Ben roman yazıyorum" demesinin öbür anlamı budur...

İzlenimlerle... olayların görüngüleriyle... elyordamıyla roman yazılmaz.

Sevgideğer Konuklar, Türkiye'de romanın belkemiği işte bu noktada kırıldı... Türkiye'de bir takım beyefendiler, bir takım hanımefendiler "Hayatım romandır" ilkesiyle masanın başına geçti... Tatlı acı anılarını roman diye yazdı. Bunlar roman diye basıldı. Bunlar roman diye okundu. Roman diye ödül aldı.

Burda önemli bir noktayı belirtmek isterim. Roman dendikte, bir model koymuyorum. Modellerden ciddi bir şekilde sakınırım. Söylemek istediğim şu. Düpedüz anı diye değerlendirilmesi gereken eserlere roman denildi. Hepiniz bilirsiniz. Anı yazmak için bilgi... kültür birikimi... sorunları kavrama gerekli olmaz. Eline kalem alır başına gelenleri yazarsın. Anı yazarken dünya nedir...insan nedir diye sormazsın. Sormana da gerek yoktur.

Ama roman dünya nedire... insan nedire yanıt arayan... yazarın dünya nedire...insan nedire bulduğu yanıtları temellendiren bir yaratıdır...yaratılışın kuramıdır. Yaratılışın bu kuramında yazarın haklı çıkma kaygısı yoktur. Bunun için roman ciddi...kapsamlı bir uydurmayı gerektirir. Oysa anılarımız önünde sonunda gerçekliğe bağlıdır...gündeliktir.

Roman gerçekliğe bağlı...daha uygun bir deyişle gerçekliğe... gündeliğe tutsak olmamalı.

Bir kez daha söylüyorum. Gerçekliğin içinde roman yazılmaz...anı yazılır. Burdan bakıldıkta Türkiye romanı anılar toplamdır.

Roman için ciddi... kapsamlı bir uydurma dedim. Uydurmanın ciddiyeti... kapsamında gerçeklikten... gündelikten kopar yazar... .kopuş kadar hakikata yaklaşır... İşte bunun için roman cesaret ister... çünkü ancak çağının bilgilerini edinebilirsen... çağının sorunlarını kavrayabilirsen gündelikten kopar...ciddi bir uydurmayla dünya nedir... insan nedir yanıtlarıyla hakikatı ararsın...bulursun.

Türkiye'de yazar bunu yapamadı. Türkiye romanında... Türkiye'de yaşayan insanları bulamazsınız. Türkiye'nin insanı... Türkiye'nin faşisti... Türkiye'nin kapitalisti...Türkiye'nin solcusu...Türkiye'nin vurdum duymazı yoktur bizim romanlarımızda.

Bizim romanımızda yazarın hayattan kopuk zihni gerçekliği vardır. Bizim romancılarımız ordan burdan edindiği yapay ideolojisini haklı çıkarmak için roman yazmıştır. Bizim romanlarımız bir temellendirme romanı değildir... İspat romanıdır. Yazarlarımız görüşünü...haklı...doğru çıkarmak için roman yazdı.

Sevgideğer konuklar, hep söylerim. Bizim romancımız bir futbolcunun hayatını yazsaydı... romancının tuttuğu takım o ramanda hiç yenilmezdi.

Ama bizler öbür konularda naptıysak bu konuda da aynısını yaptık. Sorunu konuşmadık. Konuşmak isteyenleri susturduk. **İnsancıl Emekçileri,** Türkiye'de ilk kez bu suskunluğu kırıyor... romancılarımızı konuşturuyor...

Burda söylenenler bizim düşüncelerimize karşı olsa bile konuşmanın önemli bir adım olduğuna inanıyorum.

Bu inançla... bu düşünceyle tartışmalı... güzel beş gün diliyorum hepinize.

Cengiz GÜNDOĞDU

RÜZGAR

-Eleştiri-

80 sayfa, 30.000 TL

EKMEK

-Eleştiri-

96 sayfa, 30.000 TL

Dergi adresinden ödemeli olarak istenebilir

Günümüz Roman Okurunun Karakteri

Kaan ARSLANOĞLU

Yorumları sayısal bilgilerin üstüne oturtmak kuşkusuz ki daha güven verici bir yaklaşım olacaktı. Ancak pek çok önemli sorunda sayısal verilerden yoksun kaldığımız ülkemizde gözlemlerden yola çıkmak kaçınılmaz. Üstelik elinizde rakamlar da bulunsa, güvenilir olup olmadıkları bir yana, onları yorumlamak ayrı bir konu değil mi?

Sözgelimi ülkemizde kaç tane iyi roman okuyucusu var. 'İyi'nin ölçüsü tartışılabilir; hiç değilse yılda altı-yedi roman okuyan kaç kişi vardır Türkiye'de? Bunlar hangi gruplara ayrılır? Tür, biçim, içerik olarak başlıca eğilimleri nelerdir? Meslekleri, öğrenim düzeyleri?.. Kitapları genellikle satın mı almaktadırlar, yoksa ödünç mü? Daha az roman okuyanlar piyasayı ne kadar etkilerler? En çok satan romanları hangi gruplar belirlemektedir? Buna benzer pek çok sorunun yanıtı anketlerle kabaca saptanabilir.

Bu konuşmada amacım, ülkemizde roman okurunun bellibaşlı özellikleri, eğilimleri üzerine saptamalarımı, düşüncelerimi ortaya koymak. Bu, bir yerde okuyucunun eleştirisidir. Her alanda olduğu gibi serbest piyasa ekonomisi kurallarının işler hale geldiği roman piyasasında müşterinin, yani velinimetimizin eleştirisi...

Semih Gümüş, **Roman Kitabı**'nda şöyle der: "En genç yazarlarımızdan Kürşat Başar'ın yayımlanan iki kitabının da çok satan kitaplar arasında yer alışı kuşkusuz ilgi çekici. Gerek **Kış İkindisinin Evinde**, gerek **Konuştuğumuz Gibi Uzaklara**, genç okurun yaşadığımız yıllar içindeki tutum alışına, kendisi için seçtiği baskın kimlik 'kategorisine', ruhsal sarsıntılarına karşılık olan bir edebiyatı imliyor. (Bu özellikteki okurdan ancak tekil bir kimlik olarak söz edilebilir.) Hemen burada bir kestirimle, edebiyat ürünlerini alımlayan bu yaygın okurun sorduğu soruları, Kürşat Başar'ın da genç bir yazar olarak kitaplarında kendisi için sorduğu söylenebilir. Bugünün genç okuru için epeyce anlamlı ve yeterli bir iletişim düzlemidir yazarın bu konumu. "Alıntıyla örneklediğim yaklaşım, roman eleştirisinde, bir romanı beğenen ya da görmezden gelen toplumun eleştirisidir bir bakıma. Ancak sanat eleştirisinin doğal gereği olan böylesi tutumlara pek ender rastlanır. **İnsancıl Dergisi**'nin yayın yaşamına başlamasıyla birlikte cesaretle gösterdiği tavrı bir yana bırakırsak, ülkemizde velinimetini, yani hedef kitlesini kıyasıya eleştirerek geleceğini, popülaritesini riske atan bir çevre biliyor musunuz?

Cengiz Gündoğdu yıllardır bir "Star Sistemi"nden söz eder durur. Yazındaki egemen sisteme koyduğu addır bu. Star sistemine karşıtlığı, bazılarının hak etmedikleri halde star olmalarından kaynaklanmaz. Sorun bir adalet sorunu değildir tek başına. Sistem kötüyü baş tacı eder; parayla, reklamla, despotlukla, üçkağıtçılıkla çirkini güzel gibi göstererek estetik bilinci geriletir, insanın bilgisizliğini, gelişmemiş duygularını sömürür, iyinin ortaya çıkışını engeller.

Peki nedir iyi? **İnsancıl Dergisi** çevresi, insani gerçekçi romanın iyi olduğunu savunur. Sanatta güzeli yaratan insani, dolayısıyla toplumsal sorunlara duyarlılıktır. İnsani değerlerin öne çıkarılmasıdır. İçerik ve biçim bir bütündür. İçerik, alt alta sıralanmış düşünceler, mesajlar değilse, biçim de içeriği ortaya seren kuru bir çerçeve değildir. Özgün bir duyarlılık ürünüdür sanat eseri ve özgün bir biçimde, yapaylıkla çarpıtılmadan sunulmalıdır. Açık, anlaşılır, duru, akıcı, pürüzsüz ve yanlışsız bir anlatımdır iyinin koşulu. Sağlam bir kurgu, yetkin bir biçemi gereksinir.

Günümüzün 'iyi' roman okuyucusunun (çok okuyanların) büyük kesimi henüz **İnsancıl**'ın görüşlerini, duygularını paylaşmıyor. Nedir çoğunluğun eğilimleri öyleyse?

12 Eylül Türkiye'de yeni bir tip yarattı. İnsandaki olumlu eğilimleri körelten, geçmişte de kuşkusuz var olan ne kadar olumsuz eğilim varsa geliştirip güçlendiren bu dönemde rejim, kötüyü iyi, iyiyi kötü gibi görmeye koşullanmış aydınlar yarattı. Herşeyin parayla alınıp satılabilmesini, ülke zenginliklerini, kıyıları, ormanları, şehirleri ve denizleri talan eden bencilliği, bayağılığı ve arsızlığı doğru ve haklı görmenin garip zevkine alışmış bu insanları yaratan; ne parlak zekaları, 'yenilikçilikleriyle' ünlenen politikacılardı tek başına ne de medya. İçerde ağır baskı ve devlet terörü, ekonominin görece istikrarı, dışarda reel sosyalizmin çökmesiydi asıl nedenler. Sağcı olsun, solcu olsun, genç olsun, yaşlı olsun birçok aydının dünya görüşüne aynı gölgeleri düşüren 12 Eylül etkisi anlaşılamadan roman okurunun karakteri saptanamaz.

İnsani gerçekçilik demiştim. Çoğunluk için, 'insani'den anladığınız, sistemi zorlamayan insanların psikolojik sorunları, açmazları, mutsuzlukları ve küçük mutluluklarını anlatmaksa eğer tamam! Fakat insani değerleri öne çıkarırsanız işler değişir. Günümüz roman okuruna erdemsiz denilemez elbette, ama yatıp kalkıp erdem muhasebesi yapacak kadar aklı havada da değildir. Gündelik yaşamlarında zaten bazı kişiler 'dar görüşleri', 'katılıklarıyla' onları sıkar, yüreklerinin bir tarafını ezer dururlar, aynı tipleri bir de romanda görmek bunaltır onları. Erdem, beceriksizlik ve tutuculukla fazlasıyla iç içe geçmiştir kimine göre. Bazen takdir uyandırır, bazen acıma, bazen kızgınlık, sonuç olarak tatsızlık... Sistemin sanat ideologları istedikleri kadar ideolojik sanata karşı olsunlar, ideoloji beğendikleri ürünleri de içermek üzere her yapıtın sözcüklerine, noktalamalarına dek işler ve en somut anlatımını da tiplerin seçiminde bulur. Günümüzün çok satan romanlarındaki tipler okuyucuya yakın gelen tiplerdir. Duyarlı gibi görünen duyarsız, derinlikli gibi görünen yüzeysel, asi gibi görünen sistemle bütünleşmiş tipler...

Toplumcu gerçekçilik ya da sosyalist gerçekçilik mi dediniz? Günümüz roman okuru toplumsal sorunlara falan duyarlı değildir apaçık. **Cumhuriyet** gazetesininki dü-

zeyinde bir toplumculuk bile eski moda gelir, sıkar onları. Bunun farkında olacak, sözkonusu gazete, makalelerinde gösterdiği katılığı kültür sayfasında, kitap ekinde, dergisinde gevşetir, sistemin iktidar odakları arasındaki yerini alır. İyi roman okuyucusunun bir bölümü eski sosyalisttir. Bir bölümü hala sosyalist olduklarını söylerler. Fakat yakaya takılan kırmızı bir karanfil gibidir bu sosyalizm. İdeolojik anlamda sınıf mücadelesi kavramını içermez, kişisel olarak da buna uygun bir tavır alışı. Aslında çoğunluğun geçim derdi, maddi sıkıntısı pek yoktur. Aydın sorumluluğu geleneğinin olmadığı bir ülkede bu, doğru ve güzel için kısıtlayıcı bir ortam yaratır.

Günümüz 'iyi' roman okurunun önemli bir özelliği bilmeye, bilgiye olan tutkusudur. Kuşkusuz olumlu bir özellik. Zaten onu okumaya iten neden de budur. Ancak salt bilmek için, her konuda birşeyler söyleyebilmek için ister bilgiyi, bazı şeyleri değiştirebilmek için değil. Ayrıca bu bilgi sistemsizdir. Sistemli görüş, ideolojik, siyasi kuramsal bir tavır alışı ve bilgiyi pratikte kullanma deneyimini gerektirir. Ya da akademik bir eğitim, çalışma, araştırma disiplinini. Okuyucu zaman zaman kendini bazı sanat kuramlarına yakın hissederse de bunda da tutarlılık yoktur. Marks ile Freud'u, toplumcu gerçekçilikle postmodernizmi birlikte savunur. Kapitalist sistemden yana olurken aynı zamanda çevreciliği savunmak gibi bir şeydir bu. İnsanın içini rahatlatır, konuşurken zengin gösterir ama bir yere götürmez. Sistemsizlik zamanın moda akımlarına yakın olmayı, anlık duygulara göre çifte standart uygulamayı kolaylaştırır. Günümüz roman okuru için neyin güzel olduğunu tartışmak, bunun ilkelerini ortaya koymak sıkıcıdır. Güzel güzeldir, işte o kadar. Sistemsizlik en kötü sistemden kötüdür aslında. Günümüz aydını bu yüzden tüm mırıldanmalarına, sızlanmalarına karşın, popüler sanata, 'kitsh'e, arabeske, Amerikan kültürüne direnme gücünü yitirmiştir. Sosyalizm toplumun Freud'cu deyişle 'süperego'suydu. Şimdi o ortadan kalktı, 'Basic Instinct' özgür kaldı.

Bir zamanlar sanat için sanat anlayışı eleştirildi. Keşke bırakılsaydı da sanat için sanat yapılsaydı. Şimdi piyasa için sanat anlayışı egemen. Müşteri neden hoşlanıyorsa, zayıf yanları, beklentileri neyse ona göre üretim yapılıyor. Okuyucunun içerik açısından beklentilerini ele almıştım. Günümüzde bir romanı beğenilir kılan teknik özellikler ise genellikle şunlar: Biraz anlaşılmaz olmak, gizemli bir hava, imgelerle oynamak, ilginç simgeler kullanmak. Tutarlılık ve gerçekçilikten uzaklaşmasını dert etmeksizin kurguda zekice oyunlara başvurmak. Yazarın bilgi birikimini okuyucunun gözleri önüne sermesi. İlginç konular, mekanlar. Bozmaktan çekinmeksizin dille 'özgürce' oynamak... Günümüzün başarılı yazarı günümüzün başarılı Hollywood yönetmenlerinin yaptığını yapar. Hoş şeyler bulur ve onları hedef kitlesine en hoş biçimde yedirir. Sanat bir tür içi boş hoşluk duygusuna, eğlenceliğe indirgenir. Sistem, düzenle uyumlu, küçük mutluluklar için yaşayan insanlar için sanatın sunduğu hoşlukların bir gereksinim olduğunun farkındadır.

Sanatta kolay yolun beğeni eşiği düşük kitlelere seslenmek olduğunu herkes bilir. Bunu açık açık yapanlar aydınlarca küçümsenir.Ama ince davranır, belli bir düzeyin üstündekilerin gelişmemiş yanlarına seslenirseniz onların da kalbine girersiniz. Hani, Türk pop müziği parçalarını dinlersiniz de ritmi, melodisi hoşunuza gider, ama ruhunuzun derin köşelerinde bir burukluk, doyumsuzluk kalır ya; günümüzün popüler romanları da aynı etkiyi yaratır. Romanın, yapısı gereği daha düzeyli bir kesime seslenmesi kimseyi yanıltmasın. Yonca Evcimik'lerin, Nükhet Duru, Sezen Aksu, en çok Timur Selçuk'ların kendi alanlarındaki karşılığıdır Star Sisteminin yazarları.

Roman okuru içinde farklı gruplar, karşıtlar, azınlıklar da vardır doğaldır ki. Kişilikleri gereği kolay beğenemeyenler, herşeyin altındakini araştırma eğilimindekiler, marjinal kalmayı yeğleyenler... Çoğu Star Sisteminin düzenin sistemi olduğunun, sistemin yazarlarının uysallığının ayrımındadır. Onlar da genellikle çeviri yapıtlara yönelirler. Ortak bir tavırları olmadığından sistemi zorlayamazlar ve aslında onun yapısını tamamlarlar.

Devrimcileri, sosyalistleri ayrı bir başlıkta ele almak gerekir. 'İyi' roman okuyucuları arasında azınlığı oluşturmalarının nedeni bu gruptan insanlar arasında çok okuyanların oldukça az olmasıdır. Ülkemiz insanı feodal toplumun, köylülüğün izlerini taşır ve bu yüzden okuma alışkanlığı gelişmemiştir. Doğaldır ki, okumaya yöneliş açısından değil, siyasi tavır alış açısından oluşan bu kategoriden insanlar arasında da romana gereksinim yönünden önemli bir farklılık görülmez. İnsanın sistemli bir görüşü savunması kendini yetiştirmesi yolunda olumlu bir özellik sayılabileceği halde, ülkemizde genelde olumsuzluğa dönüşür, okuma ve düşünme tembelliğini getirir. Okuma alışkanlığı gelişmemiş bir kitlenin yazına damgasını vurmasını beklemek de hayal olur. Ülkemizde bir sosyalist eleştiri geleneği de yaratılmamıştır. Sol, Star Sisteminin yazarlarını yeterince solcu olmadıkları için eleştirir. Yapıtın estetik değeri değil, verdiği mesajdır önemli olan. Sistemin yazarlarının yazarlıklarına bir itiraz duyulmaz genellikle, devrimcileri anlamadıkları için gücenilir onlara. Sistemin yazarı biraz yakınlaşırsa sol çevreye, hüsnü kabul görür.

Son olarak az kitap okuyan, ancak çok geniş bir kesim olduğu için piyasayı önemli ölçüde etkileyen kategoriden söz etmeliyim. Kitapçılardaki en çok satan kitap köşeleri ve dergilerdeki listelerin tutsağıdır bu grup. Bir de sistemin yazarlarını beğenmeyip, toplumsal siyasi tavır alışları gereği belirli bazı tip romanların okuyucusu olan kesimler vardır ki, onların yeğledikleri bazı romanlar dergi ve gazetelerde adlarından söz edilmese de çok satarlar.

Konuya görüldüğü gibi farklı bir açıdan baktığımızda ülkemiz romanının bugün içinde bulunduğu pek parlak olmayan durumun nedenini daha iyi anlarız. Okur sayısının azlığı, kağıt fiatlarına yapılan zamlar gibi bütünün tek tek bileşenleri değildir neden. Toplumsal ve ideolojiktir büyük ölçüde. Türkiye'de romanın niteliğinin yükseltilmesi için okurun karakterinin değiştirilmesi gerekiyor. Bu da sürekli ve sabırlı bir eleştiriyle, daha önemlisi alternatif iyi yapıtların daha çok üretilmesiyle sağlanabilir.

Söylemesi kolay, tek bir insanın karakterini değiştirebilir misiniz ki, kitlelerin karakterini değiştirebilesiniz. Zor, ama olası. Bu zor yolda yürürken sürekliliği güvence altına alacak, kısılmaya çalışılan sesi yükseltecek temel dayanak yazarların ve okurun örgütlenmesidir.

Çocuklar İçin Yazılan Romanlara Toplu Bakış

Mehmet GÜLER

Neden Roman :

Çocuklar arasında sağlıklı bir anket yapılsa, "en çok hangi edebi türünü seviyorsunuz?" diye bir soru sorulsa, sanırım önemli bir kısmı "roman" diyecektir.

Romanların olay örgüsüyle, tip yaratmakta sağladığı geniş olanaklarla, tıpkı büyükler gibi çocukları da en çok saran, kuşatan edebi bir tür olduğunu düşünüyorum.

Dünya edebiyatından çocukların okudukları en tanınmış yapıtlar da roman değil mi? Örneğin, Daniel Defoe'nin **Robinson Crusoe**'si bir roman. Cervantes'in **Don Quichote**'u da bir roman. Mark Twain'in **Tom Sawyer**'inden, Lewis Carrol'un **Alice Harikalar Ülkesi**'ne, H. Porter'in **Pollyanna**'sına kadar yine roman.

Bu listeyi daha da çoğaltmak olası.

Bu tesbitimiz bizi bir yere götürebilir.

Götürüyor da.

Nereye mi? "Neden roman?" sorusuna götürüyor.

Varsın edebiyat tarihçileri, eleştirmenler, günümüz insanının zamanının sınırlı olduğunu, uzun romanlar okumak yerine kısa edebi türleri yeğlediklerini, bu yüzden de romanın ölüme doğru sürüklendiğini söyleyip dursunlar. Ama gerçekler öyle değil, yaşam şimdilik onları doğrulamıyor. Büyükler gibi çocuklar da en çok romana ilgi duyuyor, görünen o.

Bunun nedeni, sanıyorum çocuklarımızın kendi kişiliklerini bu edebi türün içinde daha çok bulmalarındandır. Romandaki olayların uzunluğu, kişilerin çokluğu, tiplerin derinlemesine işlenişi, kimliği henüz gelişmemiş olan çocuklarımızı büyüklerden daha da çok sarıyor. Çocuklar oradaki kahramanlardan biriyle özdeşleşerek öz kimliğini arıyor. Uzunca sayılacak bir romanı bitirdiği zaman dünyayı çok hızlı bir biçimde tanıdığını, insanlara daha yakın olduğunu duyuyor. Bir anlamda yaşamı keşfediyor. Sınırlı yaşam deneyleri, onlar için yepyeni gözüken olaylarla, tiplerle zenginleşmeye bağlıyor. Bu zenginliği ruhunda duyan çocuk daha çok saldırıyor romana. Aralarında güçlü diyaloğlar başlıyor. Çocuk, sayfalar arasında kendini kitaba, kitabı kendine katmaya başlıyor. Bu da ona oldukça büyük tadlar veriyor.

Bu olanağı en çok romanlar sağlıyor.

Çocuk, sürekli zenginleşen bir varlık. Karmaşık, psişik bir yapısı da var. Sanıldığı gibi basit, yalınkat da değil. Bu nedenle çocuk romanı yazmak için masa başına oturan bir yazarın, tek bir ayrıntıdan yola çıkması doğru olmaz. Örneğin, roman kahramanının sadece çocuk'(lar) olması yetmez. Konu, tema, dil, duyuş, düşünüş açısından, kısacası bütüncül olarak çocuğu, daha doğrusu çocuk dünyasını yakalamak gerekir.

Bunun en iyi yolu, yazarın çocuk psikolojisini çok iyi bilmesi, çevresini iyi gözlemesi gibi temel ayrıntılar yanında, bir de kendini içindeki çocuğu bulmasından geçiyor. Yazar, hangi yaşta olursa olsun içindeki o çocuğu mutlaka bulmalı, onunla sıcak bir diyaloğa girmeli. Yazarın içindeki çocuk ölüyse ne yapsa boşuna. Tüm iyi niyetine karşın zorlama, yapay olur yazdıkları; çocuğa ulaşmaz, onu kuşatmaz.

Çocuklarımızın kendileri için yazılan yerli romanlara pek sıcak bakmadıklarını biliyoruz. Burada yazarın birtakım eksikleri, kusurları olsa da, çoğunlukla anne ve babalardan, öğretmenlerden kaynaklanıyor bu tutum. Kitap denildi mi, nedense tüm ilgi yabancı klasikler üzerine yoğunlaştırılıyor. Sıra yerli edebiyata geldiği zaman da Ömer Seyfettin'den, Halide Edip Adıvar'dan, Reşat Nuri'den bu tarafa bir türlü geçilemiyor. Bunun türlü nedenleri üzerinde durulabilir. Birinci neden olarak kendi yazarımıza güvensizlikten söz edilebilir. Batı edebiyatına karşı gizli bir hayranlığımız var. Onların her yaptığını iyi, üstün gören bir koşullanma biçimi bu. İkinci neden politik kaygılardır. Yerli bir romancıdan karşımıza beklenmedik siyasal mesajlar çıkabilir. Son yıllarda velilerin, özellikle öğretmenlerin bu konuda ödleri kopmaktadır. Üçüncü neden olarak araştırıcı olmamamız, yeni yazarlar, yeni kitaplar keşfetme gereksinimi duymamamamız sölylenebilir.

Kuşkusuz daha başka nedenler de öne sürülebilir. Sonuçta birçok kaygılar, kuşkular, tembellikler bir araya gelince, büyüklerin dar dünyası daha da daraltılarak çocuklara aktarılıyor ki, bu görüntü edebiyatımız için de, çocuklarımız için de hiç iç açıcı olmuyor.

Konularına Göre Yabancı, Yerli Romancılar:

Son yıllarda çocuklar için yaratılan edebiyatta görülen niceliksel ve niteliksel değişim, denilebilir ki en çok da roman alanında kendini göstermiştir. Bu gelişimi konularına, adlarına göre kısaca anmakta ve değerlendirmekte yarar görüyorum:

Yakın Çevre Romanları: Çocuğun yakın çevresi ailesi, sokağı, okulu, mahallesidir. Batı edebiyatında bu alanda yazılmış en güzel yapıt olarak **Pal Sokağının Çocukları, Polyanna, Köyün İkizleri,** anılırken; Türk Edebiyatında Gülten dayıoğlu'nun **Fadiş**'i, Burhan Günel'in **Penceredeki Çocuk**'u bu türlere örnek olarak verilebilir.

Hayvanlarla İlgili Romanlar: Dünya edebiyatından aklımıza ilk gelen adlar Jack London'un vahşi bir köpeği anlattığı **Kurt Kanı**'yla **Cambazhane Köpeği**dir. Rudyard Kiplin'in cangıl ormanlarında geçen bir konudan yola çıkarak yazdığı **Ormandaki Kavga,** Comtess de Segur'un **Bir Eşeğin Hatıraları**, Eric Knight'in **Yuvaya Dönüş** adlı romanlarının yanında Türk yazarlarından Vadat Dalokay'ın destansı romanı **Kolu**'sunu, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "manzum roman" diyebileceğimiz **Yazıları Seven Ayı**'sını, **Balina ile Mandalina**'sını, Fikret Ot-

yam'ın **Can Arkadaş**'ını, Süleyman Bulut'un **Sarı Tay**'ını, Çetin Öner'in (son derece başarılı bir roman) **Gülibik**'ini, Ahmet Uysal'ın **Yaban Kedisi**'ni, Ihmal Amca'nın **Eşek Eşekken**'ini gönül rahatlığıyla anabiliriz.

Gülmece Türünden Romanlar: Bu türün en çarpıcı olanı Carvantes'in **Don Quijote** adlı yapıtıdır. Carlo Collodi'nin **Pinokyo**'su yer yer serüven ve duygusallık taşısa da bu tür için örneklenebilir. Andre Maurois'ın **Şişkolarla Sıskalar**'ı çelişkilerden ve gülmecelerden yola çıkan ilginç bir kitaptır. Uspenski'nin **Fedor Amca**'sı (Fedor Amca küçük bir çocuğun adıdır), Oskar Wilde'nin **Şu Bizim Hortlaklar** bu türün anılmaya değer yapıtlarıdır. Türk edebiyatında Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın **İki hödüğün Seyahatı**, Aziz Nesin'in **Şimdiki Çocuklar Harika** adlı yapıtıyla, Muzaffer İzgü'nun **Ökkeş** dizisi, Rıfat Ilgaz'ın **Bacaksız** dizisi bu türe örneklenebilir.

Serüven Romanları: Bu türe giren romanların konusu özellikle ormanda, uzayda, polis çevresinde geçer. Bazen de korsanlık, casusluk, define arayıcılığı gibi heyecan verici olaylardır. Birbirine bağlı sürükleyici olaylar alıp götürür çocuklarımızı. Bu tür romanlara genelde erkek çocukları meraklıdır. Dünya edebiyatından anacağmız romanlar başta Daniel Defoe'nin **Robinson Crusoe**'siyle birlikte Robert Louis Stevenson'un **Define Adası** ve **Kaçırılan Çocuk**'u, Jules Verne'nin **Aya Gezi**'si, **Seksen Günde Dünya Gezisi**. Enid Blyton'un **Gizli Yediler** serisi, edebiyatımızda Rıfat Ilgaz'ın **Cankurtaran Yılmaz**'ı, Nevra Bucak'ın tatil süresinde bir çocuğun yaşadığı serüvenlerin anlatıldığı **Kızıl Adı Candan**'ı anılabilir.

Duygusal Romanlar: Bu romanlara en çok kızlar düşkündür. Onların ince, duygusal yanıyla çakıştığı için daha çok kızlar okurlar. Dünya edebiyatından bu türün en belirgin örneği Saint Pierre'nin **Pol ve Virjini** adlı romanıdır. İlk gençlik döneminde birbirlerini çok temiz duygularla seven iki insanın kirletilmemiş bir doğa içinde geçen aşkları bu romanda işlenir. Charlotte Bronte'nin **Jane Eyre**'si, Johanna H. Spyri'nin **Heidi**'si, J.M. Barrie'nin **Peter Pan**'ı, Jaap Ter Haar'ın **Oleg veya Kuşatılmış Şehir**'i, Charles Dickens'in **Oliver Twist**'i; Türk edebiyatından Cahit Uçuk'un **Türk ikizleri**, Yalvaç Ural'ın manzum hikâye / roman türüne sokulabilecek olan **Müzik Satan Çocuklar**'ı anılabilir.

Tarihi Romanlar: Bu tür romanlarda yazarın şöven, ırkçı duygulardan kurtulması gerekir. Ne yazık ki tarihi romanların çoğunda bu yanlışlara düşülmüştür. Böyle olunca sanattan beklenilen kardeşlik, sevecenlik, evrensellik gibi duygular kaybolmuştur... Bu türden anılacak çok roman var. Dünya edebiyatından önemli sayılanlar Michel Zevaco'nun **Üç Silahşörler**'i. Alexandre Dumas'ın **Monte Christo**'su, Leon Kahun'un **Gök Bayrak**'ıdır. Türk edebiyatından da Ömer Seyfettin'in **Bomba**'sı, **Beyaz Lale**'si, Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun Reşat Ekrem Koçu'nun, F. Fazıl Tülbentçi'nin romanları. Abbas Cılga'nın **Heradot Baba**'sı akla gelebilir.

Gezi Romanları: Dünya edebiyatından E. Granstroem'in **Issız Adada Bir Yıl**'ı, Eloise Lowsnbery'in **Marko Polo**'su, Türk edebiyatında Gülten Dayıoğlu'nun **Okyanuslar Ötesine Yolculuk**, Ülkü Tansel'in **Işık Ülkesinde** adlı romanı ilk akla gelenlerdir.

Çevreciliği Konu Edinen Romanlar: Dünya edebiyatında bu türün en güzel yazılmış romanı W. Bonels'in **Arı Maya**'sıdır. Kahraman arı çalışkan, yurtsever, en çok da çevrecidir. Son yıllarda Türk çocuk edebiyatında bu alanda yazılan epeyce yapıtlar oldu. Bunların bir kısmı moda akımlara uyan, içtenliği olmayan, öğreticilik ve yapaylıklar taşıyan şeylerdi. Bunları yararsız, hatta tehlikeli bile bulmaya başladım. Yerli edebiyatımızda güzel yazılmış örneklerden birkaçını analım: Bunlar Bekir Yıldız'ın **Ölümsüz Kavak**'ı, Talip Apaydın'ın **Dağdaki Kaynak**'ı, Demirtaş Ceyhun'un **Adanın Kuşu** adlı romanıdır.

Sonuç:

Roman konuları daha çok çeşitlendirilebilir. Örneğin Behrengi'nin kitapları, Nazım Hikmet'in **Sevdalı Bulut**'u, Vasıf Öngören'in masal/roman arası sayabileceğimiz **Masalın Aslı**, Erol Toy'un **Fareler Cumhuriyeti**, İsmail Uyaroğlu'nun **Bir Liranın İki Günü**, Ülkü Tamer'in **Gün Işığı Hoşça Kal**'ı, Hidayet Karakuş'un **Sıska Balıkçı**'sı, Mehmet Güler'in **Okul Bir Türküdür**'ü, burada anma fırsatını bulamadığımız daha pek çok yazarın çocuk romanını türlü başlıklara sokup anar, hatta inceleyebilirdik. Elbette ki hiçbir kitap tek bir grubun da malı da değil. Alttan alta akıp karışan ırmaklar gibi birbirleriyle ilintili.

Görülen odur ki, Türk edebiyatında çocuk romanı hâlâ dünya edebiyatı ölçeğinde zenginleşip çeşitlenemedi. Örneğin, Batı edebiyatında (büyükler için) havaalanının romanı yazılmıştır ama, Türk edebiyatında benzeri bir yapıt yoktur. Çocuk romanları için de durum aynı. "Kurgubilim," "gezi", "serüven" dalında yazılmış romanlarımız Batı edebiyatıyla kıyaslanamayacak kadar az. Dünya edebiyatında "karıncaların", öbür dünya ili ilgili düşselliğin, daha akla gelmeyecek kadar uzak konuların romanları yazılırken, bizde henüz bu konulara el atılmamıştır.

Bunlar işin niceliksel yanı.

Ya işin niteliksel yanı...

Tam bildirimizi bitirirken yeni sorular çıkıyor karşımıza.

Elbette bu konular üzerinde de söylenecek epeyce söz var. Çok kısa da olsa bu konuda bir iki tümce eklemek istiyorum:

Genel olarak romancılığımız nasıl Batı'nın çok uzun geçmişi olan romancılığıyla kıyaslanamıyorsa, özel olarak çocuklar için yaratılan romanlarımız da Batı'nın çocuklar için yarattığı romanlarla kıyaslanamaz durumda. Elbette bu bir birikim sorunu. Üzülerek söyleyeyim, tüm çabalara karşın Türk edebiyatında hâlâ **Pinokya** düzeyinde bir çocuk romanı yazılamamıştır. Yakın yıllarda da yazılacak gibi gözükmüyor.

Bize göre bu bir karamsarlık değil, bu olsa olsa daha sağlıklı ürünler vermek için bir uyarı.

Kalemini çocuklara roman yazmak için sivriltenlere daha çok iş düşüyor demektir...

Romancılığım ve Türkiye Romanına Bir Bakış

Öner YAĞCI

Romancılığımı, tek cümleyle "arayışlar" ve "keşifler" olarak özetleyebilirim.

Neyin arayışı diyeceksiniz, ya da neyin keşfi?

Çocukluğuma, ilkgençliğime gidip oralardan bugünlere gelmeye çalışarak bu arayışın ve keşfin ne olduğunu hem size hem kendime anlatmaya çalışacağım.

Burada, yazılmış ve yayımlanmış **Kardelen, Turnalar** ve **Gökyüzüne Akan Irmak** romanlarımı ve yazmakta ya da tasarlamakta olduğum yeni romanlarımı anlatarak romancılığımı aktarabileceğimi sanmadığım için böyle bir yönteme başvurmak zorunda hissediyorum kendimi.

Kitapla başlamak gerektiğine inanıyorum.

Okumanın bir **alışkanlık** ve bir **gereksinme** olmasının anlamını düşünüyorum. Bir **yaşama biçimidir** bu. Bu yaşama biçiminin, kitaplarla birlikte bir yaşama biçimi, bilinçli, anlamlı, seçmeci bir yaşama biçimi olduğunu düşünüyorum. Hele günümüzde, kitabın ve kitap okumanın böylesine yaşamdan çıkartıldığı günümüzde, daha bir önemi var bunun.

Okul eğitimine bakıyorum.

Ders kitapları. Programlar. Edebiyat bağlamında ele aldığımızda her şeye karşın bir temel oluşturduklarını söylemek gerekir. Bir kısım adların ya da yapıtların adlarının bile belleklere girmesi önemli bir adımdır. Okullarda Ahmet Rasim, H. Rahmi Gürpınar, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, M. Emin Yurdakul, M.C. Kuntay, O.S.Orhon, Reşat Nuri, Halide Edip, Refik Halit, Yakup Kadri, Peyami Safa, Mahmut Yesari, Faruk Nafiz adlarını çok duyduk örneğin. Nesir geleneği pek olmayan divan edebiyatından, halk edebiyatımızdan kimi örneklerle Eski Yunan ve Latin edebiyatlarından, batı edebiyatlarından örnekleri görmek ve bunlarla yüzeyden de olsa tanışmak bile **önemli bir olay.**

Benim ilk arayışım, bu "önemli" dediğim olaylar sırasında başladı. Okuma sevgisinin yüreğimde yeşermesiyle birlikte, okumaktan tad almaya başlamamla birlikte okuma arayışım da başladı. Kitap nerde? Yoktu ki. Okul kitaplığı kapalıydı hep. Evimizde pek bulunmazdı. Komşularda da yoktu. Tek kitap kaynağı vardı; öğretmenlerimiz. Ortaokul yıllarımda birkaç öğretmenimin bu konuda çok yardımlarını gördüm. Steinbeck'in **İnci**'si, **Al Midilli**'si Aytmatov'un **Toprak Ana**'sı **Cemile**'si, Hemingway'ın **İhtiyar Balıkçı**'sı, Tolstoy'un **Çocukluk ve Ergenlik Yıllarım**'ı, Gorki'nin **Çocukluğum**'u o yıllarda tanıştığım yapıtlardı. Şaşırmıştım. Bizim ders kitaplarımızda olmayan bir dünyayla karşılaşmıştım. Öğretmen okulu yıllarımda bu dünyam daha da büyüdü. Hem okul kitaplığımdan özgürce yararlanabilme şansı hem de kitap okumayı sevgi dolu bir eylem, bir zevk alma olayı haline getirmeyi başaran öğretmenlerim sayesinde yeni dünyalar **keşfim** hızlanıyordu. Orhan Kemal'le, Yaşar Kemal'le tanışmanın coşkusunu yaşamaya başlamıştım. Koca bir Nazım okyanusu.. Biz niçin bilmiyorduk? Sorularla dolmuştu kafam? Nâzım'ın şiirleri yüreğimi eğitiyordu. Sorular ardı ardına gelmeye başlamıştı bende. Sabahattin Ali, Sadri Ertem, Reşat Enis niçin yoktu ders kitaplarında? Oysa o dönemin diğer yazarları vardı. Bu soru, 1960'ların sonlarına doğru beni yeni "arayışlar"a yöneltti. Bu "arayış"la yeni "keşifler"de bulunuyordum. Samim Kocagöz, Kemal Bilbaşar, Kemal Tahir, Talip Apaydın, Fakir Baykurt, Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz eski ve yeni yapıtlarıyla artık kitaplığımdaki ve beynimdeki yerlerini alıyorlardı. Abbas Sayar, Erol Toy, Bekir Yıldız, Muzaffer İzgü, Oktay Akbal, Atillâ İlhan "yeni keşfettiğimiz" Ahmed Arif'le ve 40 Kuşağı şairleriyle birlikte aydınlık bir dünya oluşturuyordu. Aynı yıllar Türkiye'de gençliğin "aydınlık arayışı"nın artık sokaklara taştığı yıllardı. Çatışmalar, görkemli kalabalıklar, inatçı bir savaşımın tam ortasındaydım. Gorki'yi, Şolohov'u, Gladkov'u Berecht'i, Ehrenburg'u, Ostrovski'yi "keşfetmem"de bunlardan sonradır. Şiirde de Neruda, Eluard, Lorca, Aragon, Yesenin, Guille, Petöfi, Ritsos, Marti şu an aklıma gelen usta şairlerde bir başka "keşfim"di. Tabii tüm bunlar benim kuşağımın "ortak arayışları ve keşifleriydi" de diyebilirim. Bizim kuşağın klasik romanlarla ayrıntılı karşılaşması ancak bunlardan sonra olmuştur. Köklü bir eğitimden geçemediğimiz için ancak isimleriyle tanıyabildiğimiz Balzac'ı, Zola'yı, Tolstoy'u, Dostoyevski'yi, Çekov'u, Puşkin'i Gogol'u Stendhal'i, Flaubert'i ancak bunlardan sonra okuyabilmiştim.

Bu okuma, arama ve keşfetme serüveni hâlâ sürüyor.

Bitmeyen Kavga'dan Demir Ökçe'ye, Gazap Üzümleri'nden Çanlar Kimin İçin Çalıyor'a, Batı Cephesi'nden, Yeni Bir Şey Yok'tan Savaş ve Barış'a, Karamazov Kardeşlerden Turgenyev'e, özellikle Şolohov'a, Simonov'a, roman dünyasıyla kucaklaşıyorum.

Sorularımı ve arayışlarımı, sonunda da keşiflerimi sıralıyorum:

1. Ders kitaplarında niçin birileri yoktu? Niçin öğretilmiyorlardı bize? Sadri Ertem, Nâzım, Sabaattin Ali, Reşat Enis?..
2. 40 Kuşağı neydi, kimdiler? Ne yazmışlar, ne yapmışlardı?
3. Edebiyat tarihleri niçin eksikti?
4. Hemen yanıbaşımızdaki bir ülkede (Sovyetler Birliği'nde) boyveren güçlü edebiyatın soluğunu niçin duyurmuyorlardı bize?
5. Yazarların çoğu niçin "muhalif"ti?
6. Nâzım niçin yasaktı?
7. Sürülen, öldürülen, işkence edilen, kitapları yasak-

lanan, toplatılan, adı unutturulmaya çalışan edebiyatçılarımız niçin çoktu?

8. Tüm engellere karşın niçin susturulamamıştı bunlar? Gizi neydi bunların ki ulaşabiliyordu isteyene, arayana?

9. Önemli: Birileri alternatif olarak öne sürülüyorlardı. **Star Sistemi**'nin eskidenki uygulanışı; adı ne olurdu bilemem. Resmi bir edebiyat yaratılmasıydı bu. "Devlet"ti üstlenen. Şimdi "medya" üstleniyor bu görevi.

Dünü bilmezsek bugünü anlayamayız diye düşünüyorum. Çağdaşlaşma ve uluslaşma serüvenini bilmeliyiz.

Bu okuma serüveniyle dünden bugüne gelebiliyorum.

Bu arayışın sızılarını yazmaya çalıştım. Yaşama bir "militan" olarak katılmamın yanına şiirlerimde de katılmaya çalışmıştım. Uzun denilebilecek cezaevi yılları da bu anlamda okuma programını tamamlamaya yardım etti diyebilirim. Örneğin **Savaş ve Barış, Anna Karanina, Durgun Don, Sefiller, Diriliş, Karamazov Kardeşler, Don Kişot** gibi uzun soluklu romanları ancak cezaevinde okuyabilmiştim. Özellikle **Jean Christophe**'u tüm arkadaşlara burada parantez içinde önermek istiyorum.

Okuma serüvenine yazma isteğinin, dürtüsünün de katılmasıyla bu anlamda da "arayışlara ve keşiflere" başladım.

Romantizm yaşanmıştı ama ben romantizimi de sürdürmeliydim. Natüralizm yaşanmış deyip geçemezdim. Gerçekliğe boş veremezdim. Tüm bunları içeren, ama yaşadığımız toplumsal bilinçlenmenin siyasal adı olan sosyalizm savaşımının edebiyata yüklediklerini de içinde taşıyan bir edebiyata gereksinmemiz vardı. Bunu başaran yapıtlar ülkemizin yüzakları, çağdaş örnekleri oluyorlardı. Tabii zıttını da doğuruyordu sistem.

1920'lerde 30'larda toplumunun çelişkisi ulusalcı, halkçı, laik, çağdaşlığa yönelen edebiyatımızda bireyci bir edebiyat da uç veriyordu. Gerici düşünce ve yöntemle yazanlar başarılı olamıyorsa da emeğin ve aydınlığın savaşımını verenlere karşı akımlar oluşturuyordu.

Benim romancılık serüvenim bu bireyci, sözde yenilikçi, seçkinci, sözde postmodern romana karşı aydınlıkçı bir romanın yanında yer alma çabasıyla doludur.

Arayışım ve keşfim beni romancılık serüvenimde bazı sonuçlara vardırmıştı.

Ulusal bir halkayı yakalamak ve bu halkadan evrenselliğe ulaşmak gerekir diye düşünüyordum. Romanımın yapısını kurarken, bir özgünlüğü yakalamalıyım diyordum. Aydınlıkta karanlığın savaşımının amansız bir dilimini yaşayan ülkemizde sanatçının cesur bir aydın olarak bir sorumluluğunun bulunduğu gerçeğiyle aydınlatma ve politik/toplumsal/kültürel/ekonomik gerçeklerin açıklığa kavuşturulmasına katkıda bulunması gerektiği inancındaydım. Romanın dille yazıldığını bildiğim için, dilin savunulması ve zenginleştirilmesi için çaba göstermeliydim. Didaktik olmalıydım. Maddeci, toplumcu. Insanı aramalıydım, toplumu. Zayıflıkları, inançları, inatları, boyun eğişiyle insanı. Zavallılığı ve kahramanlığı ile. damarı damara bağlamalı, gerçekçi ırmağımızla kaynaşmalıydım. Kaynağım Anadolu olmalıydı. **Kuyucaklı Yusuf**'undan **Murtaza**'sına, **İnce Memed**'inden **Reşo Ağa**'sına **Kara Bayram**'dan **Zübük**'e, **İnek Şaban**'dan **Taşbaşoğlu**'na bizim insanımız olmalıydı bize seslenen.

Okuma alışkanlığı yok ediliyordu, okumayı sevdirecek şeyler yazmalıydım. Eğitimsiz bırakıyorlardı, bir yazar eğitmeliydi de toplumunu. Yeri geldiğince propagandacı ve ejitasyoncu da olmalıydı. Öğretmeli, öğretici olmalıydı. Coşkusuzluğa ve duyarsızlığa karşı lirizmi yaşamalıydık. Dünü unutturmaya, kültür değerlerimizi yok saydırmaya çalışıyorlardı, buna karşı çıkmak, sahiplenmek gerekiyordu ve bu yazarın göreviydi. Korkunç bir sömürü yaşanıyordu toplumumuzda, buna karşı çıkmalıydı sanat. Adaletsizlik, eşitsizlik kök salmıştı, bununla savaşmalıydı. Kaygısı vardı yani sanatın, görevi, sorumluğu vardı. Bilinç ve inanç yol göstericiydi. Dinin karanlığı egemendi, aydınlatılmalıydı insanlar. Tekellerin dünya görüşü ve yaşama biçimi egemen kılınıyordu, yıkılmalıydı bu egemenlik. İnat etmeliydi sanat, sanatçı. Medyanın saldırısına, yok saymasına, küçümsemesine, aşağılamasına aldırmamalıydı.

Bu düşüncelerle kurmaya çalıştım romanlarımı. Başarıp başaramadığım, ne ölçüde başardığım, eksikliklerim, zayıflıklarım hatta yanlışlıklarım elbette benim dışımda değerlendirilecektir.

Bu anlayışla üretmeye çalıştığım romanlarımda kaygılarım bunlar oldu. Bu kaygılarla, bu sorumlulukla yapısını oluşturmaya çalıştım. Elbette zor bir işti üstlendiğim. Ama sanat, asıl olarak zorlukları yendikçe güzelleşir ve güzelleştirir.

Biraz somutlayıp romanlarıma gelirsek şunları söylemek isterim.

İlk yapıtım **Kardelen**'di.

Daha sonra Yalçın Küçük'ün **Küfür Romanları** nitelemesiyle edebiyatımızı has yörüngesinden çıkarmaya çalı-

ESİR

Cılız sesiyle bir esirin
Ağulu gözleri ürkek bir ceylan
Akşam ya da gece yarısı çoğalan
Kan çanağı içinde kurşun yaraları derin

Gündüzden şakayan saka yok
Vahşi bir sıcak içinde ezilen
Mor yarım ışık körleşir şimdi gizliden
Özgürlüğü gibi büyür esirliği soluk

Ölüme fırsat yok öldürülecek bu gece
Aç kurtlar sarmış dört bir yanını
Bebeğin avuçları terli sıcak sıkıca
Yürür geceyle birlik orta yerine kanayanın

Bir deniz çoğalır gündüzden mavi
Bir kuş atlar daldan sıçrar bir kurbağa
Gülü okşar koparmaz ölümsüz açlığa
Zaman ki zıplar gök yine mavi

Çılgın çıldıracak ölümü dölleyecek bir daha
Ayırmıştır bir hüznü toprak tutsak
Gömütünü dokuyup dokunamadığı yasak
Yıldızların altında çekilen tetikler bir daha

ÖNCÜ

şan yapıtlara karşı bir tepki olarak oluşturdum **Kardelen**'i. Ülkemizde sömürü ve zulmün çılgın boyutlara ulaştığı günlerdi. Yeni dünya düzeninin yeni bir parçası haline getiriliyordu ülkemiz. Yaşamın her alanında böyleydi ve kültür alanında da medya, çağın tüm iletişim araçlarıyla bir saldırıdaydı. Biz savunmadaydık.

En çok acıyı çocuklarımız çekiyordu. Çünkü geleceğimizdi onlar bizim. Geleceğimiz karartılmak isteniyordu ve çocuklarımız buna karşı sessizce direniyorlardı. Bu direnişin, bu sessiz, sakin, uysal ve görünmeyen direnişi, bu gerçeği, sanatsal boyutuyla açığa çıkarmak istedim. Duyguları ve düşünceleriyle çocuklarımızın dünyasına girmeye çalışarak zor bir göreve soyundum diyebilirim. Çocuk gözüyle bir zorba düzeni sergilemenin büyük anlamından yola çıktım ve yukarda sıraladığım kaygılarla **Kardelen**'i yazdım. Burada özellikle şunu vurgulamak istiyorum; "hapishane romanı" küçümsemesine hiç aldırmadım. Tersine üstüne üstüne gittim. Sol görünen çevrelerin bile bu konudaki saldırılarını okuyucularım ve düşünce arkadaşlarımla birlikte göğüsledim. "Akademi Kitabevi Ödülü"nü alması, sevilmesi, benimsenmesi ve şimdi 7. yılında 8. Basımının yapılıyor olması, bu anlamdaki bir başarıdır sanıyorum. Duyarsız bir toplum olmaya gidişe karşı bir tavır oldu **Kardelen.** Aynı zamanda küfür romanlarına karşı, insanımızı, savaşım veren insanımızı küçümseyenlere, aşağılayanlara karşı tam tersine onları aşağılayan ve alaşağı eden bir tavır oldu. Bir çocuk bile başetmişti onca küfür romanıyla. Üstelik bu, medyaya karşı gerçekleşti.

İkinci romanım **Turnalar**'dı.

Kardelen'in başarısından sonra durmamak gerektiğine karar verdim ve hemen yayımladım. "Madaralı Roman Ödülü'nü" alması ve **Kardelen**'in yazarının bir yapıtı olması nedeniyle o da okuyucuların yakın durduğu bir kitap oldu. Onun da 7. Basıma oluşması duyarlığın ve aydınlık savaşımının tüketilemediğinin bir işareti oldu bence. Direngen bir kuşağın, çocukluğuyla, aileleriyle, dostukları ve düşmanlıklarıyla verilmeye çalışıldığı bu roman 12 Eylül dönemi insanlarını, insani ve toplumsal özleriyle anlatmayı bir ölçüde de olsa başaran bir roman oldu.

Aynı anlayışla 1989'da yayımladığım **Gökyüzüne Akan Irmak** romanımla da, iğdiş edilmeye çalışılan "68 Kuşağı"nı anlatmanın boynuma borç olduğunu belirtmiş oldum. 68 Kuşağı'nın, bir sürü olmaktan çıkarıp düzene karşı çıkan ve sömürünün ortadan kaldırılmasını isteyen savaşımcı gençlerden oluşan bir kuşak olduğunu anlattım. Ütopyayı yaşayan bir kuşaktı onlar ve 68'liliklerini 71'in savaşımıyla sürdürmüşlerdi. O görkemli savaşım ki ülkemizde yanlışlıkların, haksızlıkların, adaletsizliklerin varlığını geniş kitlelere duyurmuşlardı. Bu mücadeleyi sıradan militanların yaşamlarıyla örtüştürerek anlatmaya çalıştığım bu romanım da 4. yılında 5. Basıma ulaşarak bu alandaki yani 68 Kuşağı olayındaki saptırmalara karşı bir tavır oldu.

Günümüzü anlatan ya da geçmiş tarihimizden kesitler sunacak olan yeni çalışmalarımda da aynı perspektifi inatla sürdüreceğim. Bu inat benim romancılığımın temel taşıdır. Bu temel taşından asla vazgeçmemeliyiz diye düşünüyorum. İnsana ve halkına güvenlekle medyanın da üstesinden gelebileceğimize inanıyorum. **İnsancıl**'ın savaşımını ve sürdürdüğü fırtınaları, bu anlamda atılan değerli ve anlamlı adımlar olarak gördüğümü belirtiyor ve aynı hedefe yönelik olan bu savaşımın inadıyla hepinizi saygıyla ve sevgiyle selamlıyorum.

YÜZMİLYARLIK ŞÖLENLERDE..

Sermaye ki.. pençesinde
kurttan kaçan her çakalın
Hiç mümkün mü görebilmek
içlerinde bir ak alın.

O ülke ki yerkürede
sonu belirsiz kaosta
Egemen güç aydınlara
artardına koyar posta.

Yüzmilyarlık şölenlerde
beyzadeler kırarken cam
Yoksulların yaşantısı
ol nedenle hep serencam.

Siyasette üretildi
elli yıldır sukabalğı
"Liberaller(!)" giydirdiler
suskun halka serpme ağı.

Çoğu mezar taşlarına
yazdırırlar "Hüvel bakî"
Biz de çekip gider iken
kalanlara mey sun sakî.

Nezihl GÜLCÜOĞLU

BU DA BENDEN

Size bir halı dokudum
Sevgimin ipeklerinden
Renklerinde türküler
Renklerinde ilkyaz güneşi
Öylesine güzel, öylesine sizden

Nice güller büyüttüm size dostluk bahçelerimde
Mutluluklar koydum üstlerine
Kendimi koydum
Bir de barış koydum özgürlükle özdeşleşen
Gönderdim sevgi kuşlarıyla

Size şiirler yazdım içtenliğimin denizlerinden
Karıştırdım içlerine sevinç ile umutları
Alasınız diye
Savurdum gökyüzüne

Size ben göğsümün bahçelerinden
Bembeyaz günler gönderdim
Yaşamak ve yaşatmak için

Alın sunduklarımı
Koklayın, okşayın biraz
Belki eksiktir ama bu da benden

Şevket YÜCEL

Roman Üstüne Bazı Düşünceler

Nevra BUCAK

Kendime zaman zaman şu soruyu sorardım: "Roman neden yazılır, açıkcası neden yazarız?" Nasıl yazılır değil, neden? Tam olarak net, doyurucu yanıt veremezdim. Bazı duygular, istekler vardır, hissedersiniz, anlarsınız, bilirsiniz, yaparsınız da, yine de sözcüklere dökemezsiniz, sizin içinizde kalır...

Sonra, Anais Nin'in bir yapıtı elime geçti; **Yeni Duyarlılık.** Orada şöyle diyordu: "Neden yazılır sorusunu kolaylıkla cevaplayabilirim, çünkü bu soruyu kendime o kadar çok sordum ki."

O da, bir yerde yanıtı sezgileriyle bilmesine karşın, tereddütte kalmış, duraksamış. Okuduğum zaman hissettiklerimi bilip de kendime açıklayamadığım noktaları tek tek buldum. Anais Nin şöyle yanıtlamıştı:

"Galiba insan, içinde yaşayabileceği bir dünya yaratmak zorunda olduğu için yazar. Ben bana sunulan hiçbir dünyada yaşamadım ne ailemin, ne savaşın, ne de politikanın dünyasında. Kendime, kendi dünyamı yaratmalıydım hayat beni yok etmeye başladığında soluk alabileceğim bir iklime, hüküm sürebileceğim bir yurda, kendimi yenileyebileceğim bir ortama gereksinimim vardı. İşte, sanırım, her türlü sanat eserini doğuran neden de budur. Biz, hayat hakkında bilgimizi genişletmek için de yazarız. Başkalarını çekmek, büyülemek ve avutmak için yazarız. Sevdiğimize bir serenad sunmak için yazarız. Yaşamdan çifte tat almak için yazarız. Yaşantımızın sınırlarını aşıp onun da ötesine geçebilmek için yazarız. Kendimize, başkalarıyla konuşmasını, labirentler içindeki gezilerimizi anlatmasını öğretmek için yazarız. Kendimizi boğuluyor, daralıyor, ya da yapayalnız hissettiğimizde dünyamızı genişletebilmek için yazarız. Biz kuşların ötmesi gibi, ilkel kavimlerin dans etmesi gibi yazarız."

Nasıl yazılır, sorusuna gelince, bunu bir roman yazarı, sağduyusuyla, birikimleriyle, deneyimleriyle, duygularıyla bilir...

Ünlü İngiliz yazarı Lawrence Durrell, "Bir roman ya insanın kanıyla canıyla yazılır, ya da hiç yazılmaz," der. Elbette haklıdır.

Size karşı açık, dürüst olmalıyım, ilk romanım, **Issız Kadınlar**'ı böylesi bir şekilde yazmadım. Belki bütünüyle kurguya dayalı olduğundandı. Ama ikincisi **Aşkın Kutupları**'nı gerçekten kanımı verircesine yazdım. Roman bittikten sonra, birgün kızım bana şöyle demişti: "O bir buçuk yılı asla anımsamak istemiyorum."

Romanıma kanımı, canımı vererek yazdığımdan çok hasta olmalıydım o zamanlar.

E.M. Forster şöyle der: "Bir roman için son ölçü, ona karşı duyduğumuz sevgi olacaktır; tıpkı dostluklarımızın ve tanımlayamadığımız şeylerin ölçüsünün sevgi olması gibi." Yoksa ben sevginin ölçüsünü fazla mı kaçırmıştım. Çünkü ikinci romanımı yazmadan önce, sevgi açlığından yüreğinde cins ayrıcalığı kalmamış insanlar tanıdım. Önce şaşırdım, irkildim, karşı koydum; ölçüsü o denli sevgiyle içten bir bakışa alışık olmadığımdan, kimsede görmediğimdendi.

Sonra, anladım ki, kaskatılaşan yorgun dünyamızda aranılan kadın, ya da erkek değil, yalnızca SEVGİ- işte o romana, öyküye, şiire, müziğe, yontuya, kile, can veren sevgi... Öyle ki, yontunun suskun dudaklarında belirir, sonatın ezgilerinde lirikleşir, romanın soluğunda hissedilir, şiirin dizelerinde yaşanır...

İkinci romanımı yazdığım sıralarda, çağının en büyük lirik şairi Sappho'yu daha yakından araştırmak fırsatını buldum. Araştırmalarımdan gelen inandığım bir sağduyuyla o kadınların Sappho'ya bağlılıklarından çok, şiire, müziğe dolayısıyla sanata sevgi duyduklarını, gönül verdiklerini sezdim... Sappho'da o içten gelen genç yüreklerdeki sevgilere sonsuz bir duyarlılıkla karşılık veriyordu kuşkusuz. Hem nasıl vermesin, önce insan sonra sanatçıydı. Çevresindekiler aradıkları derin, lirik sevgiyi ozanda fazlasıyla dolu dolu buluyorlardı.

Sappho'yla ilgilenmemin nedeni açıktı **Aşkın Kutupları**'ndaki baş kişilerden Banu'yu Sappho'yla özdeşleştirmeye çalıştığımdandı. Banu'da, Sappho gibi şair bir kadın. Üstelik, oldukça tutkulu, romantik, belki de sanatçılığının verdiği o farklı duyarlılıkla ilginç arayışlar ardında gezinen çok yalnız biri. Banu, bu yalnızlığında Dilara adında gizemli bir ressam kadınla karşılaşır. Tümüyle rastlantılara dayanan sıradışı, ilginç bir tutkudur bu...

Kısa zamanda iki kadın cinsellikten uzak, lirik ve platonik bir sevgiyle gönenirler. Bu arada birbirlerinden sürekli kaçarlar, birbirlerini hem görmek, hem de görmemek isterler. Çünkü her ikisi de erkeğe alışık kadınlardır. Yüreklerine yerleşen sevginin bu farklı boyutundan çekinirler.

Sonra birgün Banu, Dilara'nın **Bir Şiir Gibi** adını verdiği sergisine gittiğinde, orada şiirlerinin tümünün resmoldu-

ğunu görür...

Şöyle ki; "İlk resme baktığında duraksadı. Gözleri ikinci resme kaydığında irkildi. Üçüncü resimde yüreğinin sessiz çığlıkları onu iliklerine kadar ürpertti. Tutunacak bir yer aradı. Resimler ona yabancı değildi. Figürler ondan kopmuş dizelerdi. Şiirlerindeki doğa tutkusunu, resimlerin dilinde bir kez daha yaşıyor, dizeleri renklerin çırpınışlarında okuyordu. İşte, şurada, **Yaylada Bir Gün** şiirindeki çoban sırtında kepeneğiyle durmuş, emeğinin karşılığını beklercesine gökyüzüne bakıyordu; çevresinde kuzular fildişiydi. Şurada, ormandaki su perilerinin sevgiye çağrıları, ipek tüllerin ardında belli belirsizdi. İşte, nisan çiçekleri güz yapraklarıyla birlikte, iki mevsim yüz yüzeydi. İşe, şurada köyde, yaşlı kadınlar yüzleri kara toprak kadar çatlak, elleri buruş buruştu. Ya, şurada ilk yaz sevincini yaşayan çocuklar, ellerinde uçurtmalar alabildiğine özgürce havalanmıştı. İşte, yorgun bir günün akşamında işten dönenler; yağmurun ıslaklığında, rüzgarın acımasızlığında yüzleri yitik, yorgun... ve çingeneler... çeribaşının sert, ateşli bakışları altında çırılçıplak dans eden küçük çingene kadınları; kimisi bu dansa tutkulu, kimisi korkulu, acılı...

Sanat yoluyla gelen sessiz bir aşktı bu, binlerce sözcüğe bedeldi. Bu denli ağır bir bağlılığın altında yürek nasıl ezilmezdi.

Sonra onu gördü; baştan başa beyazlar içinde soylu duruşuyla... Bir kadın kadar narin, öte yandan bir erkek kadar özgürdü. Kişiliğini yansıtırcasına dağınık bir başı boşlukla esmer tenine dökülen kadife yumuşaklığındaki siyah saçları, giysisinin ak rengiyle göz kamaştırıcıydı.

Zavallı şair, korkunç bir düş kırıklığıyla, 'Ben ne yapıyorum, o da benim gibi bir kadın!' diye düşündü."

Yazarların doktorlar gibi açık yeminleri yoktur. Onlar o yemini yüreklerinde en derinlerde bir yerde duyup, kendi kendilerine yerine getirirler. Bu dürüstlük, yaşamı olduğu gibi göstermek, kim ne der, ne yapar, kuşkusunu, korkusunu kendi içine gömmek yeminidir. Çünkü bu yol, okuru inandırır, gerçeğe ulaştırır, aydınlatır, belki yazarı olduğu kadar, okuru da tedavi edebilir. Sorunlarıyla acı çeken insanlar, aynı sorunlarla bir yapıtta karşılaştıklarında, yürekleri ne olursa olsun, az da olsa hafifler, hiç olmazsa paylaşmaktan gelen bir soluk alırlar. Başınız, ya da bir başka yeriniz ağrıdığında, karşınızdaki insanında aynı yerinde ağrı olduğunu bilip rahatlamak gibi birşeydir bu. Ben de bu düşüncelerden yola çıkarak **Aşkın Kutupları**'nı yazdığımı söyleyebilirim size.

Thomas Mann, **Venedik'te Ölüm**'de ünlü bir bestecinin tatilini Venedik'te geçirdiği sıralarda, aynı otelde kalan on dört yaşında çok güzel bir erkek çocuğa olan aşkını anlatır. Bu platonik, oldukça masum bir tutkudur. Birbirleriyle hiç konuşmamışlar, yalnızca uzaktan, gizlice bakışmışlardır. İşte, hepsi bu. Besteci çocuğun adını bile rastlantıyla öğrenir. Kitapta ahlak değerleriyle güzelliğin çakışması trajik boyutta sergilenir. Benim de ilgimi yapıt kadar çeken Albert Einstein'nın kitabın arka kapağına yazdığı şu sözcükleridir: "Çok değişik durumlarda, her kişi ve topluluk karşısında benimsediği dürst tavırdan ötürü Thomas Mann'a minnet ve hayranlığımı belirtme fırsatını bulduğum için mutluyum. Bu özellik benim gözümde yapıtlarının yüksek sanatsal değerinden daha büyük bir ağırlık taşır."

Mihail Şolohov, Nobel Ödülü töreninde yaptığı konuşmasında şöyle demiştir: "Yazarın görevi, okuruna dürüst olmak, insanlara gerçeği söylemektir; belki katı ama daima cesur gerçeği."

KENDİNCE

Kırdaysan çevre doğa yeşilken
Güneş vurmuşsa yüzüne
Ne kadar varsa tane böğürtlen
Kurban olsun esmerliğine

Kırdaysan ben de oradayken
Al yüreğimi ellerine
Böğürtlenler bile sarmaş dolaşken
Nedense değemiyorum tenine

Bir salkım esmer ışıksan kırda
Gençliksen, güzelliksen ki doğrudur
Sevdamı boynu bükük bıraktığında
Dök saçlarını da savur
Aslan yelesi rüzgarlı olur

Metin İLKİN

Şimdi size çok sevdiğim, öğretmenim olarak gördüğüm birkaç batılı yazardan söz etmek istiyorum. Önce Lawrence Durrell... Ünlü **İskenderiye Dörtlüsü**'nün üçüncü kitabı Clea'da, gözleri görmeyen Liza, yazar ağabeyine duyduğu umutsuz aşkı bakın nasıl dile getiriyor: "İkimiz kışın ocağın başında oyuncak kutusunu aramıza koyar, çocuklar gibi böyle otururduk. Öylesine sık, hep bir arada. Bunu anlamak için geçmişin çok gerilerine gitmeniz gerek. Gitseniz bile, anlayabilir misiniz acaba? İrlanda'nın sisleri, yağmurları arasında, donmuş göllerin ortasında kocaman eski bir çiftlik evinde yapayalnız kalmış iki küçük çocuk. Birbirimizden başka hiçbir eğlence aracımız yoktu. O benim körlüğümü şiire dönüştürdü, ben onun beyniyle, o benim gözlerimle görmeye başladık. Böylece ikimiz birlikte kendimize yok edilmesi olanaksız bir şiir dünyası yarattık... Önceleri hiçbir şeyden etkilenmedik, bizi herkesden yalıtmak, bir arada tutmak için herşey birlik olmuştu. Henüz nerdeyse anlamayacak yaşta anamızı, babamızı yitirdik. Ev işlerini yürüten, karnımızı doyurduktan sonra bizi kendi halimize bırakan yaşlı, sağır, kaçık bir halanın gözetiminde o viran çiftlik evinde yaşadık. Orada sadece bir tek kitap vardı, onu ezbere biliyorduk. Bunun dışında her şeyi o uyduruyordu. Onun dediği gibi derin derin iç geçiren kocaman bir sarayda yaşayan, onun yaşamının tuhaf mitolojik kraliçesi durumuna işte böyle geldim. Ama işin içine suç duygusu girince eski şiirli yaşam büyüsünü yitirmeye başladı. Benim için değil; Onun için Bana saçlarımı siyaha boyattıran oydu, öz kardeşi gibi değil, üvey kardeşi gibi görüneyim diye. Birden suçluluk duygusunu sezmem beni çok incitti; ama biz büyüdükçe dış dünya aramıza daha çok giriyor, bizim saraylı, krallıklı yalnız dün-

yamıza başka yaşamlar saldırıyordu. Uzun süreler için beni bırakıp gitmek zorundaydı. O olmadığı zamanlar bana karanlıktan, o karanlığın içine doldurduğum onun anılarından başka hiçbir şey kalmıyordu; nedense onun uydurduğu o değerli şeyler o dönünceye, sesi dokunuşu geri gelinceye kadar bütün parlaklıklarını yitiriyorlardı."

Lawrence Durrell sanatı da şöyle tanımlar: Sanat, tıpkı bir spor alanındaki becerikli bir masajcı gibi bir kaza anında yardımcı olmak üzere bir kıyıda bekliyor; tıpkı bir masajcının yaptığı gibi o da görevini yaptığı zaman insan ruhunun kaslarındaki bütün gerilimler gevşiyor. Hep acıyan yerlere uzanmasının, parmaklarını düğüm düğüm olmuş kaslara, kramp girmiş kirişlere bastırmasının nedeni bugünahlara, sapıklıklara, kabul etmek istemediğimiz, hoşumuza gitmeyen noktalar. **Acımasız iyi yürekliğiyle** onları ortaya çıkararak gerilimleri çözer, ruhu rahatlatır..."

Sonra, **İskenderiye Dörtlüsü**'nü yazmaya nasıl karar verdiğini **Dörtlü**'nün ilk kitabı Justine'de şöyle açıklar: "Beynim ve yüreğimle yaptığım işin avuntusu da şu: Ancak orada, ressamın ya da yazarın sessizliklerinde gerçeklik, yeniden düzenlenebilir, yeniden yoğurulup önemli yanıyla sergilenebilir. Aslında gündelik eylemlerimiz, altın sırmalı ipek üzerine giyilmiş çuval bezinden bir giysi gibidir-derindeki anlamı gizler. Bir sanatçı, sanatı aracılığıyla gündelik yaşamda kendisini yaralamış, yengiye uğratmış şeylerle mutlu bir uzlaşmaya varabilir; sıradan insanların yapmaya çalıştıkları gibi alın yazısından kaçmak için değil, imgelem aracılığıyla, onu daha tam ve daha uygun biçimde gerçekleştirmek için. Yoksa neden incitelim birbirimizi? Hayır benim aradığım ve belki de bir gün bana bağışlanacak olan mağrifet ne Melissa'nın dost gözlerinde, ne de Justine'nin kara, koyu bakışlarında bulacağım bir şeydir. Hepimizin yolları ayrıldı artık; ama olgunluk dönemimde uğradığım bu ilk büyük yıkımda yaşamımın ve sanatımın sınırlarının onların anısıyla ölçüsüz derecede derinleştiğini duyumsuyorum. Düşüncemde yeniden ulaşıyorum onlara; sanki yalnızca burada, denize tepeden bakan şu zeytin ağacının altındaki tahta masada hak ettiklerince zenginleştirebilirim onları. Acının sanata dönüşeceği ana kadar yeniden yaşamalarını istiyorum... Belki de boşuna bir girişimdir böylesi, bilemem. Ama denemeliyim."

Bu arada İskenderiye'ye delicesine aşıktır Durrell. O, aslında korkunç bir kent tutkunudur. **Dörtlüsü**'nün ilk kitabı Justine'de;

"Peki, nedir bizim dediğimiz bu kent? Neler gizlidir İskenderiye sözcüğünde?" diye başlar ve şöyle anlatır: "Tozların savrulduğu binlerce sokak birden aydınlanıyor zihnimde. Sinekler ve dilenciler, onların elinde kent bugün-bir de bu ikisi arasında bir yerde varlıklarını sürdürenlerin. Beş insan soyu, beş dil, bir düzine din; liman ağzındaki setin gerisinde kendi yağlı yansımaları arasından sefere çıkan beş filo. Beşten fazla cinsellik var ama galiba bunları birbirinden ayırt eden sözcüklere yalnızca halkın konuştuğu, demotik Yunancada rastlanıyor. Burada bulunabilecek cinsel azığın çeşitliliği, bolluğu insanı şaşırtır. Ama hiç kimse buranın doygun bir yer olduğunu sanma yangılgısına düşmez. Helen dünyasının simgesel aşıklarının yerini buradan başka bir şey almamıştır, çok güç anlaşılır bir çift-eşeylilik, kendine dönük bir şey. Doğu dünyası gövdenin tatlı anarşisinden tat almaz, çünkü o, gövdeyi aşmıştır. Bir keresinde Nessim, İskenderiye'nin şarap cenderesi gibi, büyük bir aşk cenderesi olduğunu, cenderenin öte ucundan çıkanların ya hasta ya yalnız insanlar ya da peygamberler-yani cinsellikten çokça yaralanmış- oldukarını söylemişti.

Sizlere, sevdiğim bazı batılı yazarlardan söz edip, onların eserlerinden bölümler okurken, bu arada lirik ve gizemli Marguerite Duras'ı atlamak istemiyorum. Onun ne zaman bir romanını okusam içimden yazmak gelir. Çünkü beni öylesine esinlendirir, donatır, coşturur ki, kendime karşı koyamam...

Onun da diğer yazarlarda görüldüğü gibi büyük tutkuları, saplantıları vardır. Bunlar, sanata dönüşen tutkular, saplantılardır, dolayısıyla kutsaldırlar. Tutku, ya da ölçüsüne göre saplantı, yazarların iki, hatta daha fazla eserlerinde görülebilir. Örneğin Duras'da küçük ağabeyine karşı aşka benzer derin bir tutku hissedilir... Bu yazarın bazı romanlarında açıkça kendini belli eder, bazısında farklı giysi, maskeler altında duyumsanır, sezdirilir. Bu derin, masum aşk, hem ünlü **Sevgili** hem de **Yaz Yağmuru** romanlarında görülür.

Marguerita Duras, **Sevgili**'de (ki orada) genç kızın Çinli sevgilisi olmasına karşın, küçük ağabey aralarında gölgeli bir şekilde usulca dolaşır. Bunu hem sezer, hem de sezmezsiniz, ama hep vardır, oradadır...

SABAH ŞİİRİ

adına şiirler yazdım
birgün okursun diye
saçların
tamamlarken gülüşünü
gözlerin
bir dere gibi sevecen
akar diye yüreğime

kuşlar uçmaz
bulut yok
güneş sessiz
sen uzaklarda
bir saat kulesi gibi dimdik
ve kesin
demem o değil
aradığım sesin

gözlerin
bir dere gibi sevecen
akar diye yüreğime
başladım güne
sen
zamanı seçip ellerinle
nokta koydun
bu umutsuz şiire

Mevlüt KI NAPÇI

Şimdi size, **Sevgili**'den bir iki bölüm okumak istiyorum:

"O, küçük ağabeyim öldüğüne göre, her şey onun ardından ölmeliydi. Ve onun yüzünden. Zincirleme ölüm ondan başlıyordu. Çocuktan.

Çocuğun ölü gövdesi, yol açtığı olayların hiçbirini duyumsamıyordu. Yirmi yedi yıl boyunca barındırdığı ölümsüzlüğün adını bilmiyordu.

Kimse benim kadar açık seçik görmüyordu. Bu bilgiye, bu çok basit bilgiye, yani küçük ağabeyimin bedeninin benim bedenim olduğunun bilgisine ulaşmış olduğuma göre, ben de ölmeliydim. Ve ölmüştüm. Küçük ağabeyim beni yanına almış, beni yanına çekmişti ve ölmüştüm.

Küçük ağabeyin çölde haykıracak bir şeyi yoktu, söyleyecek bir şeyi yoktu, burada ya da başka bir yerde, hiçbir şey. Eğitimsizdi, herhangi bir konuda bilgi sahibi olmayı hiçbir zaman başaramamıştı. Konuşmayı beceremezdi, azıcık okur, azıcık yazardı, kimi zaman acı çekmeyi bile beceremediği sanılırdı. Anlamayan korkan biriydi.

Onun için duyduğum bu mantıksız sevgi benim için akıl almaz bir giz. Öldüğü için ölmek isteyecek kadar onu niçin sevdiğimi bilmiyorum. Öldüğünde on yıldır ayrıydım ondan ve onu pek seyrek düşünüyordum. Galiba sonsuz bir sevgiyle seviyordum ve bu sevginin başına yeni başka bir şey gelemezdi. Ölümü unutmuştum.

Birlikte az konuşurduk, büyük ağabeyden, kendi mutsuzluğumuzdan, anneminkinden, ovanın mutsuzluğundan çok az konuşurduk. Daha çok avdan, tüfeklerden, mekanikten, otomobillerden söz ederdik. Bozuk araba karşısında öfkeye kapılır, ilerde alacağı arabaları anlatır, bunlarla ilgili bilgiler verirdi. Bütün av tüfeklerinin, otomobillerin markalarını biliyordum. Elbette, dikkat edilmezse kaplanlara yem olmaktan, akıntıda uzun süre yüzülmesi durumunda boğulmaktan da söz ederdik. İki yaş büyüktü benden."

Marguerita Duras'ın **Yaz Yağmuru**'nda şiirsel bir dille anlatılır iki kardeşin derin aşkları...

Yoksul, çok çocuklu kalabalık bir ailenin en büyük oğlu Ernesto'yla, en büyük kızı Jenanne'nin öyküsüdür bu.

Ernesto onikisiyle yirmisi arasında, Jenanne'da onbiriyle onyedisi arasında bir yaştaydılar. Tam yaşları beli değildi.

Şimdi size, **Yaz Yağmuru**'ndan küçük bir bölüm okumak istiyorum:

"Bir başka akşam. Duyulan mırıltılar Jeanne ile Ernesto'nun sesleri. Sesler onların uyudukları avludan geliyor.

Jeanne: Neyin var Ernesto?

Ernesto: Korku. Sabit değil, artıyor... Delirtiyor...

Jeanne: Acı çektiriyor...

Ernesto: Hayır.

Sesleri yumuşak, birbirlerine benziyor. Ernesto kızkardeşinin yüzünü tutuyor.

Ernesto: Ağlama... Lütfen ağlama.

Jeanne: Olur.

Ernesto ellerini Jeanne'nin yüzünden çekiyor. Kendi yüzünü tutuyor.

Jeanne: Artık seninle birlikte gidip ölmeyecek miyiz?

Ernesto: Hayır ölmeyeceğiz. Bunu biliyordun.

Jeanne: Evet biliyordum.

Ernesto: Nereden biliyordun?

Jeanne: Kralın hikayesinden.

Sessizlik. Jeanne ile Ernesto susuyorlar. Ev sessiz. Gece oldu, çok berrak, mevsimlerden yaz, yaz akşamları başlıyor.

Jeanne: Ne zaman gideceksin Ernesto, eğer beni de götürmezsen ölmeni yeğlerim.

Ernesto: Seninle ben ayrılırsak ölürüz. Aynı şey.

Sessizlik.

Jeanne: Bensiz gideceksin değil mi Ernesto, söylesene bana?...

Ernesto: Evet, sensiz gideceğim.

Sessizlik.

Jeanne: Mutlu olmak istemiyorsun Ernesto.

Ernesto: İstemiyorum. Evet öyle. (Bağırıyor). İstemiyorum.

Jeanne: Biz aynıyız Ernesto.

Sessizlik.

Jeanne: Ernesto biz belki çoktan ölüyüz.

Ernesto: Belki öldük. Evet.

Sessizlik.

Jeanne: Bana şarkı söyle Ernesto.

Ernesto, söylüyor: Seni çoktan beridir seviyorum, seni asla unutmayacağım.

Jeanne: Şarkının burası beni hep ağlatıyor.

Ernesto şarkıyı kesiyor. Çok alçak sesle: Asla diyor.

Jeanne: Sözleri müziksiz yeniden söyle Ernesto.

Ernesto sözleri müziksiz söylüyor.

Seni uzun zamandır seviyorum, diyor Ernesto. Seni asla unutmayacağım.

Jeanne: Yeniden Ernesto.

Ernesto yeniden sözleri tekrarlıyor. Jeanne her kelimeyi dinliyor.

Ernesto: En tepedeki dalda bir bülbül şarkı söylüyor, söyle bülbül, söyle eğer gönlün şense.

Ernesto ile Jeanne gözyaşları içinde birbirlerine bakıyorlar.

Ernesto Jeanne'nin yüzünü tutup kendisininkine çekiyor. Şarkıyı Jeanne'nın nefesine ve gözyaşlarına söylüyor. Berrak bir pınara gittim, su o kadar temiz ki yüzdüm.

Birbirlerine karışan gözyaşları ve nefesleri içinde Ernesto konuşuyor. Seni çoktan beridir seviyorum diyor Ernesto.

Bin yıldır.

Kral burada mıydı, diye soruyor Jeanne.

Evet. Buradaydı, gençti, güçlüydü ve inançlıydı.

Sessizlik.

Bin yıl, diyordun Ernesto.

Evet.

Ernesto susuyor.

Ernesto gene şarkı söylüyor.

Ernesto sustu. Yüzleri birbirine karşı, hareketsiz duruyorlar.

Öldük, diyor Ernesto.

Jeanne cevap veriyor, onun gibi öldü.

Yeniden şarkının sözlerini söyle, diyor Jeanne.

Ernesto: Seni çoktan beridir seviyorum, seni asla unutmayacağım. Asla."

Sonra, Duras'da 'oda' tutkusu vardır. Özellikle, içinde tek kişilik, dar bir yatak olan odaları sever... Örneğin, **Ölüm Hastalığı**'nda sevgililerin öyküleri baştan sonuna dek oda da, bembeyaz çarşaflarını arasında geçer. Bu

oda, **Sevgili**'de Çinli sevgilinin garsoniyeri olarak giysi değiştirir, **Bir Yaz Akşamı Saat On Buçuk**'taysa, otel odalarına dönüşür, **Siyah Saçlar Mavi Gözler**'de yine yalnızca 'odadır.' Bu yapıtta, sevgililer odada günlerce kalırlar. Erkek odadan hiç çıkmaz. Kadın bazen gündüzleri dışarı çıktığında, erkek onu geceye dek odada, yatağın içinde bekler. Bu oda tutkusu en çok, **Ölüm Hastalığı**'nda kendini gösterir.

Ölüm Hastalığı Duras'ın deyimiyle, parası ödenen gecelerin kadınıyla bir erkek arasında geçer. Ölümcül, dondurucu bir ilişkidir, tıpkı **Siyah Saçlar Mavi Gözler**'de olduğu gibi... Yapıt, baştan başa kalın bir sis tabakası ardından öylece durur. Güneş yüzünü esirger, azıcık bile göstermez. Yağmur beklersiniz, yağmur da yağmaz.

Size, biraz da Duras'ın bu ölümcül yapıtından okumadan önce, şunu söylemek istiyorum: Benim buradaki amacım, beğendiğim, etkilendiğim yazarlardan bölümler okurken, bunları sizlerle yalnızca paylaşmaktır, ders vermek, yol göstermek değildir.

Şimdi, izninizle yine **Ölüm Hastalığı**'na dönelim ve Duras'ın oda tutkusuna bir göz atalım:

"Bedenin etrafında, oda. Kendi odanız olacaktır. İçinde oturan odur, bir kadın, Odayı artık tanıyamazsınız. Cansızlaşmış, sizden, hemcinslerinizden yoksun kalmıştır. Odayı yalnızca yatağın üzerindeki yabancı biçimin o yumuşak ve uzun dökümü doldurmaktadır.

Kımıldanır, gözleri aralanır. Parası ödenmiş kaç gece kaldı? diye sorar. Üç, dersiniz.

Hiç kadın sevmediniz mi? diye sorar. Hayır, hiç, dersiniz.

Hiçbir kadını arzulamadınız mı? diye sorar. Hayır, hiç desiniz.

Bir kere olsun, bir an için bile mi? diye sorar. Hayır, hiçbir zaman, dersiniz.

Hiçbir zaman mı? asla mı? der. Asla, diye tekrarlarsınız.

Gülümser, ölüler ne tuhaf oluyor der.

Yeniden başlar: Peki bir kadına bakmadınız mı? Hayır, hiç, dersiniz.

Neye bakarsınız? diye sorar. Geriye kalan herşeye, dersiniz. Gerinir, susar. Gülümser, yeniden dalar.

Odaya dönersiniz. Çarşafların beyaz birikintisinde kımıldamamıştır. Ne hemcinslerinde ne de onda yanına yanaşabildiğiniz şeye bakarsınız.

Yüzyıllardır kuşkuyla bakılan biçim seyredersiniz. Vazgeçersiniz."

Son olarak, ünlü Alman şair ve yazarı Hermann Hesse'den söz etmek istiyorum.

Hermann Hesse'in şiirsel derinliklerdeki romanlarında kadınlar çoğunlukla ikinci plandadırlar, zaman zaman fon olarak kullanılırlar.

Yapıtlarında farklı kadın sevgililer, büyük tutkular ve açık varsa da, asıl anlatmak istediği **çok yakın bir erkek arkadaş dostluğudur.** Bu dostluk yüce, adeta erişilmezdir. Düş gibidir, şiirseldir. Yalnış anlaşılmasın, bu derin dostluk asla cinsel bir bağ değildir. Aksine kutsaldır. Bu iki erkek arkadaş dostluğunun çevresinde, kadınlarla bazen derin, bazen yüzeysel, bazan da büyük aşklar yaşanır. Öyleki, Demian'da, genç bir erkek olan Sinclair şöyle düşünür: "Aradığımdan başka bir kadına kısa bir süre olsun vaktimi vermektense, hemen oracakta ölmeye razıydım."

Yine de, erkek arkadaş yakınlığı, derin dostluğu hissedilir.

Hesse'in pek çok yapıtında, bu dostluk görülür. Örneğin, **Narziss ve Goldmund**'da, çok derin, yüce ve kutsal bir şiirsellikle örülüdür. **Rosshalde**'de hissedilir. **Sidarta**'da açıkça kendini gösterir. **Kunlp**'da yine hissedilir, düzeyi biraz düşer. **Narziss ve Goldmund**'da öylesine güçlüdür ki, genç bir sanatçı olan Goldmund, çok sevdiği dostu Narziss'in heykelini yaptıktan sonra yanına gelen ustasına şöyle der: "Biliyorsunuz ki, bu heykelde ben kendimi değil pek sevdiğim dostum Narziss'i canlandırdım. Heykeli berraklık ve huzurla donatan odur, ben değil. Çünkü doğrusunu söylemek gerekirse, heykeli ben yapmadım, onu dostum getirip ruhuma yerleştirdi."

'Demian'da da genç Sinclair, çok sevdiği dostu Demian'ın annesine aşık olur ve orada şöyle der: "Oğluna benziyordu, yüzünün hatlarında yer yer annenin, yer yer bir sertliğin, derin bir tutkunun çizgileri belirlemişti. Güzel ve ayartıcı, güzel ve yanına yaklaşılmaz, şeytan ve anne, yazgı ve sevgiliydi. Evet oydu bu!... Üstelik Demian'ın annesiydi."

Vaktimiz dolmak üzere, size en son olarak, 'neden yazarız, ya da bir roman neden yazılır' sorusuna son bir yanıt belki de bir ipucu verebilmek için kendi romanım **Aşkın Kutupları**'ndan bir mektup okuyarak, okuma söyleşisini noktalamak istiyorum.

"Sevgili Dilara!

Seni, ancak sevgim sanata soyunduğunda unutabileceğime inanıyorum, bundan böyle bir **romanda** yaşatmak istiyorum seni, son kez!

Önce çok düşündüm, geceler boyu uykudan uyanıp sabahladım. Seni aklımda gölgelemek için olsun, buna mecburum. Umarım, beni bağışlarsın. Nasılsa kimse senin kim olduğunu anlayamayacak, belki sen bile anlayamayacaksın, ama okursan ne denli sevildiğini öğrenirsin.

Ben seninle bir kez daha sözcüklerde uçup, kağıtlarda soluklanırken şairin, 'Ölünür Yaşanırcasına' dediği gibi ben de seni yazacağım yaşanırcasına.

Belki karşı koyup bana gülecekler. Ben onlara kızmam. Yalnızca incinirim. Onlar o denli derin olduğu kadar hüzünlü duyguları yaşamadan beni anlayamazlar. Anlamasınlar. Anlarlarsa acıyı da paylaşacaklardır. İstemem.

Roman, yalnızca benim değil, senin de. İkimizin...

Bu kurgu bir eser olmamalı, sözcükler kağıtlara yürekten inmeli. Sen belirsizlikler arasında gölgelenmelisin. Sisin ardında gibi. Belli, ama belirsiz!

Yaşamından o kadar az şey biliyorum ki... Aslında sorabilir, öğrenebilirdim. İstemedim.

Seni, düşlerimde yaşattığımdan çok, gördüğüm gibi yazacağım. Belki hiç yanılmam. Eğer bir gün, ilerde okursan bunu, yalnızca sen bilebilirsin. Yanındakiler değil. Seni çok yakından tanıyanlar bile değil. Yalnızca sen!

Bundan böyle uzağında kalacağım. (Aslında hep öyle değil miydi?)

Yine de bu karmaşık soluklu yaşamda kesin birşey söylemek öylesine de gülünç.

Belki, bir gün hiç düşünmediğimiz yabancı bir yerde...bunu şimdiden ikimiz de bilemeyiz..."

Lorca'nın Tek Kısa Oyunu "Don Perlimplin ile Belisa'nın Bahçede Sevişmesi" ve Ozanının Oyun Yazarlığı Üstüne

Oğuz UÇAK

Lorca, yaradılıştan şairdi...Gerçeği kelimelere, görüntülere döküşünde, hayatı doğayı anlayışında, insanoğlunun geleceğe yönelişinde, tanrıca bir gücü vardı.

Angel Del Rio

Tiyatro dünyası içinde, kısa oyunların çok özel bir yeri vardır. Günümüzde, tiyatro topluluklarının repertuvarlarındaki **Kısa Oyun**'ların giderek daha da artması bunun en büyük kanıtı...

Özellikle amatör gençlik gruplarıyla üniversite toplulukları, **Georg Büchner, Anton Çekhov, Eugene O'Neill, Eugene Ionesco** ve **Federico Garcia Lorca** gibi yazarlardan seçtikleri, tek bölümlük oyunları her geçen gün daha çok oynamakta ve ilgi göstermektedirler.

Bir kısa oyunda, olaylar çok çabuk gelişir. Düğüm noktaları birbiri peşisıra atılıp çözülerek, finale ulaşılır. Oyun kişileri de hemen başlangıçta tanıtılır. Çünkü izleyiciye dramatik nokta, asal sorun mümkün olduğu kadar çabuk aktarılmalıdır. Öyleyse kısa oyun; "En az on beş dakika, en çok bir saate kadar süren tek bölümlük oyundur(1)."

Lorca, 19 Ağustos 1936'da **Franko**'nun faşist militanlarınca vurularak öldürüldüğünde henüz otuz sekiz yaşındaydı. Ozan, besteci, yazar, ressam, yönetmen ve oyuncu **Lorca, bu** kısacık yaşamı boyunca **11** oyun yazmıştı:

1- Kelebeğin Suçu (1920)
2- Don Cristobita ile Dona Rosita'nın Acıklı Güldürüsü (1923)
3- Mariana Pineda (1927)
4- Eskicinin Tazesi ya da Kunduracının Şaşılacak Karısı / Mucizeler Yaratan Kunduracı (1930)
5- Kanlı Düğün (1933)
6- Don Perlimplin ile Belisa'nın Bahçede Sevişmesi (1933)
7- Yerma (1934)
8- Halk (1934)
9- Kızkurusu Gül Hanım ya da Çiçeklerin Dili (1935)
10- Bernarda Alba'nın Evi (1936)
11- Beş Yıl da Geçse (1936)

Don Cristobita ile Dona Rosita'nın Acıklı Güldürüsü, kukla tiyatrosu için yazılmış, bir kukla oyunudur. Burada **Don Cristobita,** bir anlamda İspanyolların **Karagöz**'ü durumundadır.

Eskicinin Tazesi ile **Kızkurusu Gül Hanım** ise Endülüs kültürünün izlerini taşıyan ve sitilize eden oyunlardır.

Beş Yıl da Geçse ve **Halk** da yazarın Amerika'da yazdığı, şiirsel bakımdan pek güçlü olmayan, gerçeküstü anlayışla ve allegorik özellikleri olan oyunlarıdır. Tıpkı ilk oyunu olan **Kelebeğin Suçu** gibi...

Lorca'nın bu **11** yapıtı içinde, **6** uzun oyun, **3** gerçeküstü oyun ve **1** kukla oyunu vardır. **Yerma, Mariana Peneda, Kanlı Düğün** ve **Bernarda Alba'nın Evi** yazarın tüm kesimlerce kabul gören uzun oyunlarıdır. Ancak **Kızkurusu Gül Hanım** ve **Eskicinin Tazesi**'ni de uzun oyun mantığına uygun olarak ele almak gerektir. Çünkü bu iki oyun da, gerek bölümlemeleri, gerekse oynanış süreleri açısından uzun oyuna yakındırlar. Sözgelimi, **Eskicinin Tazesi** iki perde olup yaklaşık 56 sayfalık uzunluğuyla iki saat; **Kızkurusu Gül Hanım**'da üç perdelik 65 sayfalık uzunluğu ve iki saati aşan süresiyle, kısa oyunların en çok bir saatlik süre ve tek bölüm/ perdeı. kurallarına uymazlar. Sonuçta tek bölümlük ve aşağı yukarı bir saatlik süresiyle, kısa oyun mantığına uyan **Lorca**'nın tek oyunu, **Don Perlimplin Ile Bellsa'nın Bahçede Sevişmesi**'dir...

Don Perlimplin ile Belisa'nın Bahçede Sevişmesi:

Lorca, oyunu 1933'de yazmış. Yani **Kırsal Tragedyalar** diye adlandırılan; **Kanlı Düğün, Yerma** ve **Bernarda Alba'nın Evi** adlı oyunlarıyla hemen hemen aynı yıllarda kaleme almış. Bu yüzden de kırsal tragedyalarında kullandığı, bazı özelliklerin ve temaların kimi durumları, bu oyununda da sezilebiliyor.

İspanya'nın geleneksel kaynaklarına çağdaş bir duyarlıkla yaklaşıp, toplumun değişime karşı olan direnişinin yol açtığı durumlar, bu oyunda da oldukça çarpıcı bir şekilde işleniyor. Yalnız bir farkla, kırsal tragedyalarının tersine, bu acıklı ve gülünç durumlar, komedi diliyle, farsdram karışımı olarak sergileniyor. Kırsal tragedyalarındaki kadar olmasa da, kadın karakterler, **Lorca**'nın bu oyununda da önemli bir yer tutuyor. **Markolfa** ve **Belisa** karakterleri en az **Don Perlimplln** kadar önemli ve oyunun asal yapısındaki işlevleri ve yönelişleri de oyunun dramatik temelini oluşturmuş durumda. Sözgelimi **Markolfa,**

oyunun hemen başında **Don Perlimplin**'in evlenmesini istemese, onu zorlamasa dramatik aksiyon ateşlenmeyecekti. Bu yüzden de **Don Perlimplin**'in yanında yardımcı olarak çalışan **Markolfa,** ateşleyici karakter durumundadır. Dramatik olaydaki işlevselliği de büyüktür.

Bunların yanı sıra, **Lorca**'nın **Don Perlimplin ile Belisa'nın Bahçede Sevişmesi**'nde de kullandığı bir başka özellikte tabiiki dilidir. Alışılagelmiş **Lorca** dili, bu oyunda karşımıza çıkar... Belisa'nın oyunun hemen başında söylediği şarkı, tam anlamıyla bir **Lorca** şiiridir:

Belisa : (İçeriden şarkı söylemektedir)
Aşk, aşk
Saklı bacaklarımda,
Güneş bir balık gibi yüzüyor.
Çalılıklarda ılık su,
Aşk.
Sabah horozu, gece bitiyor
Bitmese hiç, bitmese ne olur!(2)

Oyunun bütünlüğündeki şiirsel havanın yanı sıra, bu tür şarkılar; 11, 20, 29 ve 30. sayfalarda da devam eder. **Lorca** bu bölümlerde bir anlamda kendini tutamamış ve iki kez **Belisa**'nın, bir kez de **Don Perlimplin**'in ağzından olmak üzere ozan yanını bir kat daha öne çıkartmıştır. Oyunun, bu şiirlerin yanında, akıcı ve kolay anlaşılır bir dille yazılmış olması; diyalog örgüsündeki dizelerin, uzun ve ağdalı tiradların tersine, **Lorca**'ya yakışır bir şekilde kısa tutulması, kısa dizelerden oluşması da, oyun dilinin başarılı olmasındaki diğer etkenlerdir. Oyunda, anlatım olanakları açısından dilin, bir de değişik bir kullanımı var. Özellikle ön oyunda ve daha sonra **8.** ve **14.** sayfalarda, sözcüklerin tonlamayla birlikte çok değişik anlamlarda kullanıldığını görürüz. Sözgelimi daha ilk dizelerde bu ironi hemen kullanılmaktadır:

Perlimplin: Evet?
Malkokfa: Evet.
Perlimplin: Peki ama niye evet?
Markokfa: Çünkü sadece evet.
Perlimplin: Peki hayır demiş olsaydım?
Markolfa : (Acı) Hayır mı?
Perlimplin : Hayır. (3)

Bu ironiden doğan aynı yabancılaşmayı, iletişimsizliği 8. ve 14. sayfalarda da, bu sefer **Perlimplin** ile **Belisa** arasında görmek mümkündür.

Oyunun bütününde yine tüm **Lorca** oyunlarında olduğu gibi, susmaların yani sessizliklerin önemi büyük. **Lorca**'nın oyunun çok yerinde kullandığı bu sessiz sahneler sayesinde, oyun yerine oturuyor, karakterler dengeleniyor. Genelde bu kısa sessizliklerin piyano, flüt, gitar ya da ıslıklarla sona ermesi de, bir anlamda **Lorca**'nın yine ozan ve müzisyen yanının bir sonucu... 6. 7 13. 14. ve 24. sayfalarda bu anlamlı susmaları bulmak mümkün.

Don Perlimplin ile Belisa'nın Bahçede Sevişmesi'nde dikkati çeken bir diğer özellik ise, şevhetin alabildiğine verilmeye çalışılması. Çoğu dizede şevhetin, seksin izlerine rastladığımızı görüyoruz:

Belisa: Aşk, aşk
Saklı bacaklarımda,
Güneş bir balık gibi yüzüyor. (4)

Belisa: Gece soyunmuş şarkı söylüyor

Belisa vücudunu yıkıyor

Akarsuların aynaların gümüşü
Anasonu beyaz bacakların.(5)

Bunların yanı sıra **Belisa**'nın sahneye ilk çıktığı anda bile yarıçıplak olması, oyundaki şevhet temasını uç boyutlara çıkartıyor.

(**Belisa,** balkonun perdelerini açar, hemen hemen çırılçıplaktır. Kayıtsız şarkı söyler) (6)

(Karşı evin balkonu açılır. Belisa çıkar. güzelliği içinde pırıl pırıl ve yarıçıplaktır) (7)

(Bol dantelli bir gecelik içinde **Belisa** görünür. Saçları dağınık, kolları çıplaktır) (8)

(**Belisa** girer. Kırmızı bir 18. yüzyıl kostümü giymiştir. Eteği, arkadan ipek çoraplarını gösterecek şekilde ortadan yırtmaçlıdır) (9)

Aslında bu **şevhet** izleri, oyunun doyumsuzluk temasına oturtulmasından ileri gelmektedir. Tıpkı, **Kanlı Düğün**'deki evlenemeyen **Gelin,** evlenen ama kocasıyla çocuklarını yitirmiş **Ana; Yerma**'daki evlenmiş ama bir türlü çocuk sahibi olamayan **Yerma** ve **Bernarda Alba'nın Evi**'ndeki, iki kez evlenmiş ama ikisinden de dul kalmış **Bernarda** ile evlenmeye can atan kızları gibi...

Buna benzer bir başka durumu **Eskiclnin Tazesi**'nde de görüyoruz. Bu oyunda da, **Eskici**'nin karısı aynı doyumsuzluk içindedir. Zaten **Don Perlimplin Ile Bellsa'nın Bahçede Sevişmesi** ve **Eskicinin Tazesi** adlı oyunlar, daha birçok nokta benzerlik göstermektedir. Konunun hemen hemen aynı olması, kendinden yazılı bir adamla evlenen genç kızın içinde bulunduğu durumlarla, oyunların finalleri de birbirine çok benzemektedir. **Eskicinin Tazesi**'ndeki evlilik, çevrenin baskısıyla gerçekleşmiştir, incelediğimiz oyundaysa **Malkolfa**'nın. İki oyunun sonunda da **Eskici** olsun, **Don Perlimplin** olsun, her ikisi de kılık değiştirip bir başka, daha doğrusu genç ve çekici kişiliğe bürünüp, karılarının karşılarına çıkarak yanlışlarını göstermeye çalışırlar. Önemli olanın dış görünüş değil, insanın kendi öz benliği olduğunu kanıtlamak isterler, ancak sonuçta her ikisi de bu işten zararlı çıkarlar.

Ulusal İspanyol Tiyatrosu'nun daha başlangıç evresinde, **Lope de Vega**'nın, **Calderon de la Barca**'nın kullandığı, bu genç kızla evlenen ihtiyar koca temasını **Lorca** ise, düşle gerçek kavramlarının içinde, şarkılı, acılı, gülmeli ve kanlı canlı bir savaş halinde vermektedir...

Oyunda, bu kan ve ölümden sözedilen dizelere birçok yerde rastlamak mümkün:

Perlimplin: Aşk, aşk
İşte yatıyor, yaralanmış.
Aşkın gidişiyle öyle yaralı;
Öyle yaralı
Aşktan ölgün
Söyle herkese o sadece bir bülbüldü.
Dört keskin ağzıyla bir cerrah bıçağı;
Kanayan bir boğaz-unutkanlık
beni ellerimden tut sevgilim
Çünkü kanlar içinde dönüyorum

Aşkın gidişiyle öyle yaralı
Öyle yaralı...(10)

Oyun boyunca, çeşitli yerlerde kullanılan gitar, flüt ve piyano sesleri de, oyuna değişik bir hava katmaktadır. Özellikle geçişlerin bu yolla yapılmasıyla gizemli bir hava yaratılmaktadır...Balkondan uçuşan siyah kuşlar ise, bu gizemi, egzotikliği bir kaç kat daha arttırmaktadır.(11)

Lorca, Kanlı Düğün'de de kullandığı mekanların bir benzerini **Don Perlimplin ile Belisa'nın Bahçede Sevişmesi**'nde de uygulamıştır. **Kanlı Düğün**'deki gibi iç ve dış mekanlar, bu oynuda da vardır. **Kanlı Düğün**'ün orman sahnesi, **Don Perlimplin**'in bahçesine dönüşerek çıkar karşımıza...

Oyun, tek perde olarak yazılmıştır. Bir ön oyun ve 3 tablodan oluşur. Ön oyunda, **Don Perlimplin ile Markolfa**'yı tanırız. **Perlimplin**'in yönelişi bellidir. **Markolfa**'nın da ısrarlarıyla evlenecektir. Evleneceği kişi de genç ve güzel **Belisa**'dır. Ancak **Perlimplin,** evlilik hakkında ilerleyen yaşına rağmen hiçbir şey bilmemekte ve bu olaya çok basit bir gözle bakmaktadır.

1. Toblo'ya geçtiğimizde, **Perlimplin** ile **Belisa** evlenmişlerdir. Mekan, ön oyunda olduğu gibi yine **Perlimplin**'in evi, ancak bu sefer **Perlimplin**'in yatak odası, yani bir iç mekandır. **Belisa**'nın tüm yakınlaşma çabalarına rağmen **Perlimplin** hâlâ olan bitenin farkında değil gibidir:

Perlimplin: Acaba rahatsız mı ediyorum sizi?
Belisa: Hiç öyle şey olur mu?
Perlimplin: Uykunuz var mı?
Belisa: (Alaycı) Uyku mu?
Perlimplin: Gece biraz soğuk çıktı da...(12)

Burada da görüldüğü gibi **Perlimplin,** evliliklerinin ilk gecesinde bile, uykudan bahsedecek kadar bilgisiz ve saftır... Daha sonra, sahneye periler gelir. Bu bölümde anlatılmak istenen, düş ve gerçeğin içiçe olduğudur. Periler belki bir düştür ama gerçek olan **Belisa**'nın kocasını aldattığıdır.

2. Tablo yine bir iç mekanda, yemek odasında geçer. **Don Perlimplin** umursamaz tavrını sürdürmektedir:

Markolfa: Biliyorsunuz senyor düğün gecesi yatak odanıza tam beş tane erkek girdi -herbiri bir balkondan- sonra şapkalarını unutup gittiler... Siz ise sakin mi sakin! Beş tane... Tanrım, tam beş tane. Dünya yüzünde yaşayan, beş ırkın beş temsilcisi. Avrupalı sakalıyla, Hintlisi, Zencisi, bir de sarı ırkın temsilcisi, bir de Amerikalı. siz de bütün bunlardan habersizsiniz.
Perlimplin: Bence hiçbir önemi yok.
Markolfa: Aman senyor düşünün bir kere: Daha dün onu başkasıyla gördüm.
Perlimplin: (Merakla) Öyle mi?
Markolfa: Beni görünce saklanmadı bile.
Perlimplin: Ama ben mutluyum Markolfa.
Markolfa: Efendimiz beni şaşkına çeviriyorlar...(13)

Aslında **Perlimplin,** karısının tüm dünyayı simgeleyen bu beş adamla olan ilişkisine karşı umursamaz bir tavır içinde görünse de, bu tavrının altında **Belisa**'ya oynayacağı oyunun planlarını düşünmektedir... Belisa sahneye girdiğinde ondan saklanır ve oyuna başlar. **Perlimplin, Belisa**'nın gizemli sevgilisi olacaktır.

3. ve son tablo ise bahçede yani bir dış mekanda geçer. Bu mekan değişimi, aynı **Kanlı Düğün**'deki gibidir. Oyun, finale doğru ilerledikçe, mekanlar da dışa açılmaktadır. Bu tabloda, yine **Kanlı Düğün**'deki gibi **Ay,** hemen hemen aynı işlevle sahneyi aydınlatır. Çünkü bu sahne, ölüm sahnesidir... **Perlimplin, Belisa**'nın gizemli sevgilisi olarak görünür. Buna **Belisa** da inanır. Ancak, karısının hatasını göstermek ve önemli olanın dış görünüş olmadığını kanıtlamak adına, **Perlimplin** gizemli sevgiliyi öldürür. Aslında ölen kendisidir. Çünkü gerçekte böyle bir sevgili yoktur. Oyun boyunca **Belisa**'ya kur yapan mektuplar yazan ancak, yüzünü hiç göstermeyen **Genç Delikanlı,** gerçekte **Perlimplin**'dir. Yine de **Belisa**'nın doyumsuzluğu gerçekleri görmesini engellemektedir:

Belisa: O adam kimdi ama? Kimdi o?
Markolfa: Yüzünü hiçbir zaman göremeyeceğin güzel delikanlı...
Belisa: Evet, evet Markolfa onu seviyorum. Vücudumun, ruhumun bütün gücüyle seviyorum... Ama kırmızı pelerinli genç adam... O nerede?
Markolfa: Don Perlimplin, sen uyu, sakin uyu... Duyuyor musun?.. Don Perlimplin... Duyuyor musun?.. (Çanlar çalar) (14)

Oyunun sonunda kullanılan çanlar, İspanyol toplumunun geleneksel değerlerini ve katolik inancının katı kurallarını simgeler. Burada ölümle çanlar yani yaşamla kurallar içiçedir. **Markolfa** bu son bölümde, **Perlimplin'e** "Duyuyor musun" derken, sadece çanları değil, **Belisa**'nın da son sözlerini kastetmektedir. **Belisa**'nın **Perlimplin**'i gerçekten genç delikanlı sanması ve hâlâ genç delikanlıyı araması, bir anlamda **Perlimplin'i** kısa bir süre için, genç delikanlı yapmıştır. **Markolfa**'nın sözleri, "Başardın Perlimplin" anlamını, bu yüzden taşımaktadır...

Federico Garcia Lorca, kendi kuşağının en umut verici tiyatro yazarıydı. Genç yaşta öldürülmesi, deney çağını aşmasına engel oldu. Ama onun bu deney çağında verdiği eserler bile birçok ünlü tiyatro yazarını kıskandıracak olgunluktadır. **Eric Bentley**

Dipnotlar:

1. Özdemir Nutku, **DRAM SANATI,** İzmir, DEÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, No: 17, 1983, s. 97
2. Federico Garcio Lorca, **DON PERLİMPLİN İLE BELİSA'NIN BAHÇEDE SEVİŞMESİ** (Çev: Tarık Okyay), İstanbul, De Yayınevi, 1965, s. 7.
3. Y.a.g.y., ss. 6-7
4. Y.a.g.y., s.7
5. Y.a.g.y., ss. 29-30..
6. Y.a.g.y., s.10.
7. Y.a.g.y., ss. 7-8.
8. Y.a.g.y., s. 12.
9. Y.a.g.y., s. 22.
10. Y.a.g.y., s. 20.
11. Y.a.g.y., ss. 11-20.
12. Y.a.g.y., s. 13.
13. Y.a.g.y., ss. 21-22.
14. Y.a.g.y., s. 34.

Diğer Kaynaklar:

Federico Garcia Lorca, **BÜTÜN OYUNLAR 1,** İstanbul, Adam Yayınları, 1982.
Federico Garcia Lorca, **BÜTÜN OYUNLAR 2,** İstanbul, Adam Yayınları, 1983.
Özdemir Nutku, **DÜNYA TİYATROSU TARİHİ,** 2. Cilt, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1985.
WORLD DRAMA, 2. Cilt, U.S.A., 1972.

Polonya Günlüğü-II

Sevim RAŞA

8 Temmuz, 1993

Bu gün akşam üstü büyükçe bir tekneyle Sopot'a götürdüler bizi. Hareket saat yedideydi, azıcık vaktimiz vardı. Sabriye'yle Gydnia limanı yakınındaki bir tepeye çıktık. Ağaçlarla kaplı bir tepe; bu yöre için olağandışı bir durum değil. Tepenin üstü düzlük. Yaşamımımız boyunca gördüğümüz en parlak renkli çiçekler bu parktaydı. Parkın ortasında yine bir meçhul asker anıtı. Gydnia'yı bir kenti kuşbakışı biraz seyrettikten sonra ayrıldık oradan.

Teknemiz bizi yer yer sarplaşan kıyı boyunca gezdirip Sopot'a götürdü. Keyifli bir yolculuktu. Sopot çok güzel bir kıyı kenti. Güzel bir kumsalı var. Denizde yüzerek danseden kuğular karşıladı bizi. Sopot, Gdansk kadar eski bir kent değil. Japeleon'un doktoru Jean Haffner, 1823'te buralarda bir kaplıca bulmuş, o tarihten sonra Sopot'ta hamamlar yapılmış, ünü yayılmış, kent büyümüş. Her Temmuz ayında, orman içindeki açık hava tiyatrosunda, -adı Orman Operası- Opera, müzikal ve müzik festivali düzenlemekte. Sopot'ta, "Wolfgang Amadeus Mozartowski"nin yapıtlarından oluşan bir konserin afişlerini gördük.

9 Temmuz, 1993

Matematik seminerleri dün bitti. Bu gün boş kaldığım için çok sevindim. Zühal ve Sabriye'ye nispet, sabahleyin onları okula gönderdikten sonra trene atladığım gibi Gdansk'i bir kez daha görmeye gittim. Tadını da çıkardım doğrusu. Yeni kentin sokaklarında, caddelerinde dolaştım, sonra o güzelim eski düş kentinin daracık sokaklarına daldım. Vistül kıyısında yürüdüm, karşı kıyıları seyrettim, turist gruplarına baktım. Motorlar, istiyenleri, Hitler'in ordusunun 1 Eylül, 1939 da saldırdığı ve İkinci Dünya Savaşı'nı başlattığı yer olan Westerplatte'ye götürüyorlar. Zamanım olsa giderdim ama en geç iki dolaylarında Gydnia'da olmam gerekiyor.

Eski Ticaret Yolu'nda, dar yüzlü ama geriye doğru geniş yapılardan biri arkeoloji müzesi yapılmış. Giriyorum. Müzecilik alanında bilgim olduğu söylenemez ama iyi bir müze düzeni olduğunu görebilmek için uzmanı olmaya gerek yok. Cam bölmelerdeki buluntuların arkasında kazı yapılan yerin, kazıdan önceki fotoğrafları ve kazı çalışmalarını adım adım gösteren fotoğraflar. Buluntuların sergilendiği bölmeye sırtınızı döndüğünüz zaman karşınıza gelen cam bölmede ise kazılardan çıkan araç gereçlerin nasıl yapıldığını -örneğin balta yapımı için madenin nasıl dövüldüğünü, ucunun nasıl keskinleştirilip bilendiğini- ve ne amaçlarla kullanıldığını gösteren el yapımı resimler. Yani, müzeyi gezerken anlamak ve öğrenmek için tarih ya da sosyoloji, ya da antropoloji, veya başka bir ...loji, dahası okuma yazma, veya o ülkenin dilini bilmenize gerek yok.

Müzeden çıkınca biraz alışveriş yaptım, Kıral Yolu'nda yürüdüm. Niyetim şöyle şık bir restorana girip güzel, keyifli bir yemek yemek. Yol üstündeki satıcılardan birinden ufak tefek bir şeyler alırken, her ülkede, her insanın başına gelebilecek şey benim de başıma geldi: Çantamdan cüzdanım çalındı. Yani çarpıldım. Polisin yolunu gösterdiler, gitim. İngilizce bilen biri bulundu, telefonda derdimi anlattım, derken genç bir polis cüzdanımı getirdi. Param alınmıştı yalnızca, kredi kartlarım, sürücü belgem, kimlik kartlarım yerlerinde duruyordu. Onlara kavuşmanın sevinci bana parayı unutturdu. Ancak polis karakolundan ayrılınca cüzdanın oraya benden önce nasıl vardığını ve Gydnia'ya nasıl döneceğimi düşündüm. Her sıkıntının bir de çıkış yolu var. Yarım saat önce bir dükkandan ince, gümüş bir zincir almıştım, gidip derdimi anlattım, zinciri geri alıp paramı verdiler.

Şık bir restorandaki yemeğin yerini bir ara sokaktaki küçük bir pizzacı dükkânında yenen sadece peynirli küçük bir pizza ile bir kutu portakal suyu aldı.

Gydnia'daki otelde arkadaşlarım bahçede oturmuş beni bekliyorlardı. Başıma gelenleri konuşup gülüştük. İnsanın arkadaşlarıyla olması çok güzel, öfkeler, sıkıntılar bile şakalara dönüşebiliyor.

Saat dörtte yeni bir program vardı. Bizi otobüsle kent dışına götürdüler. Zühal üşütmüştü, gelemedi ne yazık ki!

Ormanlar arasından geçtik. Bu bölge, Kaşubian bölgesiymiş. Bu yörede ormanlar içinde pek çok irili ufaklı göl varmış. Kimilerinin yakınlarında yazlık evler varmış, kimilerinde su sporları yapılırmış. Ağaçlar arasından irili ufaklı göller görüyoruz biz de. Dilbilimciler Kaşubi dilinin Lehçeyle karşılaştırmasını yapıyorlar, iki dilin köken bakımından ayrı diller olup olmadığını araştırıyorlarmış.

Kaşubilerin bu yörede on üçüncü yüzyıldan beri yaşadıkları bilinmekteymiş. Bölgeye on sekizinci yüzyılda Ruslar egemen olmuş; sonra yine Polonyalıların eline geçmiş Kaşubian bölgesi. İkinci Dünya Savaşı sırasında Kaşubilerin bir bölümü vatandaşlıktan çıkmışlar ama büyük bir bölümü kendilerini Polonyalı olarak görmüş.

Yolumuz üstünde büyük bir manastır gösteriyorlar. On üç, on dört ve on beşinci yüzyıllarda çok ünlü bir manastırmış. Kız çocuklar için okulu varmış. Daha sonraları erkek çocuklar için de bir okul açmışlar. On dokuzuncu yüzyılda Ruslar bölgeyi işgal edince manastırı kapatmışlar. Şimdilerde manastırın yanındaki kilisede kızlarla kadınlara nakış öğretiliyormuş.

Ormanların aralandığı yerlerde buğday ve patates tarlaları göze çarpıyor. Meyve bahçeleri çok seyrek ve bakımsız. Ağaçların altını otlar bürümüş.

Bizi götürdükleri köyün adı Wdzydze Kiszewskie -ben haritadan bakarak yazdım, okuması sizlerin bileceği şey- Göl kıyısında alçak bir tepe üstünde bir köy. Girişte bizi bir folklor ekibi karşılıyor. Evler tahtadan, çatıların kimileri sazdan, kimileri de balık pulu biçiminde kesilip yine öyle dizilmiş tahtadan. Kilise tahtadan, yel değirmeni tahtadan, ilkokul tahtadan. Köy müze olmuş, koruma altına alınmış. Yüzyılımızın başında bir etnoğrafla eşi çok çalışmışlar köyün koruma altına alınması için. Köyde sigara içmek yasak.

Önce üç sınıfın bir odada oturduğu iki sınıf odalı ilkokulun özellikle yüksek yapılmış üç taş basamağından -küçük çocuklar çıkarken ayakları sürtünsün de çamur ve toz içeri girmesin diyeymiş- çıkıp içeri giriyoruz. İlk gördüğümüz şey iki kişilik küçük sıra. Gürültü ya da yaramazlık yapan

çocuk sınıftan çıkarılır, bu sırada oturtulurmuş. Sıranın arkasında, üstünde on santimetre karelik bir delik olan küçük bir kapı. İçerisi ikaranlık. Daha ağır cezalar için mi acaba?

Sınıfta, karatahta boyunca tahtadan bir abakus. Topları da tahtadan. Renk renk boyanmışlar, çok güzel. Öğretmen kürsüsünde küçük bir abakus, uzun, ince bir değnek uzakta oturan bir çocuğa nasıl yetişsin öğretmen?- kitaplar, duvarlarda haritalar, kartonlar üstüne elle çizilmiş resimler, ders araçları, camlı dolaplarda öğrencilerin karneleri... Müzik bu yörede çok önemli olsa gerek, kendilerine özgü notaları var. Bildiğimiz beş çizgili porte bir yaba, iki kuş, bir şapka, bir keman, bir flüt ve benzerleri. Birkaç yıl önce İstanbul'da tanıdığım Kâzım Narmanlı'yı anımsıyorum. Kâzım Narmanlı şarkılar besteliyordu, fakat nota bilmiyordu. Şaşkınlıktan ağzım açık, "Peki, içinizden geçenleri notaya geçirmeden sonradan anımsıyabiliyor musunuz?" diye sormuştum. "Kendime özgü işaretlerim var benim," diye yanıt vermişti. Oğlu nota biliyormuş, bestesini okuyormuş, oğlu da notaya geçiriyormuş. Dünyada ilginç insanlar ne çok!

Kilise de ilginç bir yer. Kilisenin çatısı balık pulu biçiminde kesilip dizilmiş tahtalardan. Tavanda bölgenin uğuru sayılan bir göz resmi ve kilisenin koruyucusu St. John'un resmi. St. Barbara da kilisenin öteki koruyucusu aziz. Tavan ve duvar üstleri çevrenin çiçekleri, meyveleri ve kuşlarıyla süslenmiş, parlak renklere boyanmış. St. Barbara, İsa ve Meryem heykelleri tahtadan oyulup boyanmış. Öyle güzel ki!...

Bir evin içini gösteriyorlar bize. Çok güzel, her eşyanın işlevi bulunan bir köy evi.

Sonra bizi çok yumuşak eğimli iki alçak tepenin oluşturduğu bir koyağa götürdüler. Tahtadan sahnede köyün orkestrası konser vermekte, dansçılar dansetmekte, Akordeon, flüt, keman, kontrbasa benzer bir çalgı. Adına busch bas diyorlar. Tak tak sesler çıkaran bir leylek başı, çalan uzun boyundan tutup gagaları birbirine çarpıyor. Bir çalgıları daha var, o da çok ilginç. İnsan boyunda bir çalgı. Bir sopanın tepesinde, sert bir maddeden yapılmış, kukuleteli, sakallı bir erkek başı. Çeneden çıkan iki tel, sopaya, yerden üçte bir kadar uzaklıkta tutturulmuş boş bir kutuya bağlanmış. Çalan, sopayı yere dayıyor, elindeki yayı istenilen sese göre ya boş kutuya vuruyor, ya tellere sürtüyor, veya en üstteki kukuleteye vuruyor, veya parmaklarıyla telleri çekerek çalıyor, gitar gibi.

Bize, üstünde Kaşubi notaları olan kulplu kupalarla beyaz şarap sunuyorlar. Çayırlar üstüne oturup şarabımızı yudumluyor, bir yandan konseri dinleyip dansları izliyor, bir yandan da gölü ve gölde danseder gibi önümüzden gidip gelen beyaz yelkenliyi seyrediyoruz ağaçlar arasından; kır çiçeklerinin, otların misler gibi kokusunu ve bir büyük kente düşleyemiyeceğimiz kadar temiz havayı içimize çekiyoruz. Sonra hep bir ağızdan İngilizce bir çocuk şarkısı söylüyoruz. "Mutluysan eğer..."

Polonya'da hava gece onbuçuktan önce kararmaya başlamaz bu mevsimde. Şarap içtiğimiz kupaları bizlere armağan ediyorlar ve akşam yemeği için bir başka yere gideceğimizi söylüyorlar. Dzierzazno'ya Buschbas lokantalarına gidiyoruz. Bu kadar keyiften sonra iyi bir yemek yiyoruz. -Bir haftada üçüncü kez yemeğe jöle içinde alabalıkla başlayıp kırmızı pancar suyuyla devam ediyoruz. Sabriye "Yine mi?" demekten kendini alamıyor.- ve keyfimiz daha bitmedi. Yemekten sonra bahçeye çıkıyoruz. Kocaman bir kamp ateşi yakılmış. Köy orkestramız burada da şarkılar, türküler çalıyor, dansediyorlar. Ara ara bizler de dili bilmesek bile şarkılara katılıyoruz la, la, la'larla. Aramızdan kimileri dansediyor. Ateş çevresinde değişik gruplarla konuşuyor, şakalaşıyor ve yörenin çok ünlü birasını yudumluyoruz.

Bizi otele bıraktıkları zaman gecenin saat ikisiydi. Ama çok keyifli bir gündü. O sabah Gdansk'ta beş parasız kalıverdiğimi, kısa bir süre için de olsa büyük bir paniğe kapıldığımı unuttum. Çok keyifli bir gündü.

10 Temmuz, 1993. Varşova

Gydnia'dan sabah saat sekizde yola çıktık otobüsle, öğleden sonra iki sularında Varşova'ya vardık. Köylerden, kasabalardan, küçük çiftliklerin yakınından, ormanlar arasından geçtik. Küçük, yoksul ama derli toplu köylerle kasabalar. Yol boyunca birkaç küçük traktör, bir de biçerdöver gördük. Bunun dışında köylüler tarlalarında pullukla çalışıyorlar veya çapa kullanıyorlar. Gelişmiş tarımsal araçlar çok yaygın değil besbelli.

Varşova'da çok az kalabildik ne yazık ki. Otelde yediğimiz geç bir öğle yemeğinden sonra saat üçe doğru, Varşova'lı rehberimiz Barbara bizleri otobüslere çağırdı, eski kente giderken yolumuz üstündeki önemli yapıları ve alanları gösterdi.

"Kültür Sarayını Ruslar yapmışlar, çok çirkin bir yapı."

"Jerusalem Alanı nedense bombalanmamış, yapılar sağlam kalmış."

Varşova'nın nüfusu bir milyon, sekiz yüz bin. Çok kalabalık bir kent değil. Burası da Gydnia çevresi gibi yemyeşil.

Copernicus Anıtı'nın ve Kutsal Haç Kilisesi'nin önünden geçiyoruz. Barbara, Chopin'in yüreğinin bu kilisede gömülü olduğunu anlatıyor. Varşova Paktı'nın 1955'te imzalandığı Bristol Oteli'ni gösteriyor. Bu arada Varşova'da ilk açılmış olan Mc Donalds'ı da göstermeden edemiyor. Ee, onlar da dünyaya açılmışlar ya!?...

Varşova'nın da yüzde doksanı İkinci Dünya Savaşı'nda yerle bir olmuş, burası da eski resimlere bakılarak kırk yılda onarılmış.

Kraliyet sarayı da savaşta yıkılmış, yeniden yapımı seksenli yılların sonunda bitmiş. Sarayı gezmek için girişte ayakkabılarımızın üstüne lastikli, mes gibi terlikler giyiyoruz, parke ve mermerler çizilmesin diye. Yine eski resimlerden, fotoğraflardan bir sütun başlığında kalmış küçük bir motiften yararlanarak onarmışlar sarayı. Başka ülkelerden para yardımı gelmiş. Zambia gibi Polonya'ya çok uzak bir ülke bile sarayın onarımı için para yardımında bulunmuş. İngiltere'den Prenses Aleksandra'nın gönderdiği koltuk takımları salonlardan birini süslemekte.

Almanlar, kuzeye saldırır saldırmaz, ileri gelen Varşovalılar saraydaki tabloları, mermer şömineleri, halıları, daha başka değerli eşyayı alıp evlerinin bodrum katlarında saklamışlar. Savaşta bazıları yanmış, yok olmuş yine, ama kalanları saray onarıldıktan sonra yerlerine koymuşlar. İki goblen duvar panosu saklanmamış, Alman askerleri panoları duvardan söküp Almanya'ya götürmüşler. Yıllar sonra bir Polonyalı, goblen panolarını çarşıda görmüş, çok ucuz fiyata satın alıp saraya teslim etmiş.

Barbara çok espirili bir rehber. Çok ince bir hümoru var. Tarihlerinin en acılı olaylarını bile gülerek, ince espirilerle anlatıyor. Hep acı olaylarla dolu Polonya tarihi. Baştan beri komşu ülkelerin saldırısına uğramış. Seçimle tahta oturan Polonya kıralları, kendilerini kanıtlamak için olsa gerek, Polonya'yı doğrudan doğruya ilgilendirmiyen bir savaşta, bir komşu ülkenin yardımına koşmuş ama bir başka

komşu ülkeyi kızdırmış bu tutumuyla. Dolayısıyla savaşta yengiler kazanılsa da Polonya'nın yararına olmamış. Jean III Sabieski bu kumandanlardan biri. Osmanlı ordusunu Viyana önlerinde durdurmuş, kahramanlığından ötürü kral seçilmiş ama işler yine Polonya'nın aleyhine dönmüş.

Barbara yine espirili bir dille anlatıyor. Saray gereksinimlere göre, bölüm bölüm yapılmış. Bir bakıyorsunuz klasik iki bölüm arasına günün modasına uyularak barok bir bölüm sıkıştırılmış. Sondan bir önceki kıralın on bir çocuğu varmış, saray bu geniş aileye çok dar geldiği için epeyce büyük bir bölüm eklenmiş ve böylece iç avlunun her yanı kapatılmış. Bir aileye küçük gelen saray, son kıral olan Stanislaw Augustus Paniotowski için çok büyükmüş, bu kıral hiç evlenmemiş çünkü. Yalnız yaşamış hep. Nedeni de şuymuş: Rus imparatoriçesi Büyük katerina'yla gençliklerinde karşılaşmışlar, Stanislaw o zamanki adı Katerina olmıyan bu kıza tutulmuş, ve bu kızı hiç mi hiç unutamamış. Onu hep kusursuzluğun simgesi olarak görmüş. Sarayda bir salonun çıkışında doğal boyutlarda bir Apolla heykeliyle, Minerva heykeli karşılıklı durmaktalar. Bunları Stanislaw Auqustus Paniotowski yaptırmış. Apollo yontusu kendisini, güzellik, erdem zekâ, akıl tanrıçası Minerva da Büyük Katerina'yı simgeliyormuş.

Ne var ki bu büyük aşk, karşılıksız ve umutsuzmuş ola ki, çünkü o dönemde Polonya üç kez bölünmüş, her üç bölünmede de Büyük Katerina'nın katkısı çok büyükmüş.

Sanat ve bilime düşkün olan bu son kıral zamanında Polonya'da bu alanda gelişmeler olmuş. Saraydaki tablolaların çoğu onun yaptırdıkları ve topladıklarıymış. Her hafta saraya sanat ve bilim adamlarını çağırır, yemeklerde onlarla sohbet edermiş.

Tam salondan çıkacakken Barbara bizi durdurup çok güzel, genç bir kadının resmini gösteriyor. Bu bir Fransız prensesi ve Polonya kıraliçesiymiş. Avrupa'da hanedanlar hep akraba ya, Polonya da bu akraba hanedanlara bulaşmış elbette, kendi hanedanları olmasa da kırallar soylular arasından seçiliyor. Saraylar arası evliliklerde ise, gerçek evlilikten başka her şey düşünülüyor. Adını unuttum, bilmem hangi Fransız kıralının başı dertte, birilerinden yardım alması gerekiyor. Neye karşılık? On bir yaşında dünya güzeli bir kızı var. Prensesi o sıralar elli yaşlarından olan Polonya kıralıyla evlendirmeyi öneriyor. Böylece çocuk prenses Polonya sarayına gelin geliyor. Yirmi beş yaşında çocuk doğururken ölüyor, bütün değerli takılarını da dünyanın ikinci eski üniversitesi olan Krakow Üniversitesine (kuruluşu on dördüncü yüzyıl) bağışlıyor. Barbara, "Kuruluşu onuncu yüzyıla kadar dayanan ve Polonya'nın kültür merkezi olagelmiş Krakow'a giderseniz, üniversitenin bahçesinde prensesin heykelini görürsünüz. Heykelin önüne her gün taze çiçekler bırakılmaktadır-" diyor.

Saraydan çıkıp Varşova'nın kare biçimindeki eski alanına gidiyoruz. Çevresinde yeniden yapılmış eski yapılarıyla hareketli bir alan. Kahveler, dondurma satan kulübeler, karşıda ksilefon çalarak para toplayan bir delikanlı, sokak ressamları, beri yandan çok güzel bas bir sesle şarkı söyleyip dilenen orta yaşlı bir adam -eski bir opera sanatçısı olabilir mi? Sesi epey eğitim görmüş- ve alana açılan eski, dar yollar.

Alanda dururken rehberimizle günlük yaşamdan konuşuyoruz biraz. "Polonya'da yaşam çok zormuş, ama artık sürüler yok kişiler varmış." Ortalama memur aylığı üç, üç buçuk milyon Zilottiymiş. -Bu sıralar bir Amerikan doları onyedi bin Zilotti'den biraz fazla- bunun yaklaşık iki buçuk milyon Zilotti'si mutfak harcamalarına gidiyormuş. İşsizlik varmış, devlet işsizlere ayda bir milyon Zilotti veriyormuş. Onlar da ev temizliği ya da buna benzer işler yapılorlarmış. Vergi ödemedikleri için durumları memurlardan ya da işçilerden daha iyi olabiliyormuş.

Dar sokaklardan birinden kentin duvarlarına çıkıyoruz. Burada Deniz Kızı yontusu var. Kentin koruyucusuymuş Deniz Kızı. Söylenceye göre bir balıkçı, o zamanlar kentin dışından akan Vistül'e balığa gitmiş, gebe olan karsı o yokken ikiz doğurmuş: Bir deniz kızıyla bir deniz oğlanı. Deniz kızı Varşova'yı bütün belalardan korumuş.

Duvarların ötesinde Eski Varşova'nın yeni kentini görüyoruz, ve kendi tarihimizi de anımsatan, nazlı Vistül Irmağını. Madam Curie'nin doğduğu ev de burada, durduğumuz yerden evin bulunduğu sokağı görebiliyoruz. Eski kentte, duvarlarla çevrili olduğu ayrıca Deniz Kızı'nın korumasında bulunduğu için evler ve ev kiraları daha pahalıymış o zamanlar, dolayısıyla varsıllar otururmuş burada. Parası eski kente yetmiyenler yeni kentte otururlarmış.

Burada Rusların on yedinci, -veya on sekizinci, kesin bilmiyorum- yüzyılda yaptırdıkları bir katedral var. Katolikler için yapılmış ama Ortodoks biçeminde. O nedenle Katolikler bu kiliseye gitmemişler. Şimdilerde ne amaçla kullanıldığını bilmiyorum. Eski Varşova'da da, tıpkı Gdansk'taki gibi elli metrede bir kilise var, öyle küçük kilise değil, katedral var. Yani Rusların yaptırdığı kiliseye gitmemekle Varşovalılar kilise sıkıntısı çekmiş değiller.

Vakit epey ilerlemişti ama Barbara'nın bize göstermek istedikleri vardı daha. Otobüsümüz bizi bu kez bir anıtın önüne götürdü. Polonyalıların Nazilere başkaldırışını gösteren son derece etkileyici bir büyük anıt. Eğik duran bir mermer altındaki kadın, erkek, genç, yaşlı, çoluk çocuk, öfkeyle, omuz omuza ileri doğru bir atılış. Yeraltında örgütlenmiş halkın, yer yüzüne çıkıp direnişi eyleme dönüştürüşü. Kanalizasyon da kullanılmış o sıralar, kaçışlar ya da haberleşmeler için.

Bir anıt daha görüyoruz. Çok hazin. Yontucusu bir Yahudi. Öncekinden daha eski, savaştan hemen sonra yapılmış. O sıralar Yahudilere büyük bir sempati varmış. Anıtın bir yüzü Yahudilerin Nazilere başkaldırışını gösteriyor, öteki yüzü ise yakalanıp Treblinka toplama kapmına götürülüşleri. Gerçekten çok etkileyici bir anıt.

Bu iki anıtı gördükten sonra şimdilerde Lech Walesa'nın oturmakta olduğu, eskiden yazlık saray olarak kullanılan saraya gidiyoruz. Dışarıdan bakıyoruz elbette. Güzel ama beni pek etkilemedi. Beni çok etkileyen yer, bu sarayın yakınındaki, içinde Chopin'in heykeli bulunan park.

Kocaman ağaçlar altında bir kırmızı gül bahçesi. Güllerin tümü açmış, hava gül kokuyor. Ortada bir havuz. Güller arasına yer yer tahta kanepeler yerleştirilmiş. Karşıda genişçe bir paltform üstünde Chopin anıtı. Rüzgarda, kendi elinin biçimini alan bir söğüt ağacı altında oturmakta Chopin. Önünde, piyano konulabilecek boş bir alan bırakılmış platform üstünde. Mayıstan Eylüle kadar her Pazar günü saat on ikide, ve öğleden sonra saat dörtte olmak üzere halka açık iki Chopin konseri verilirmiş. Biz Pazar sabahı Varşova'dan ayrılmak zorunda olduğumuzdan böyle bir konseri dinliyemedik.

Varşova'da çok kısa kaldık. Ne yazık!...

Ömer Bilge: "Şiirimin Tarihi, Anadolu İnsanının Tarihine Dayanıyor"

İnsancıl

— Bize kendinizi tanıtır mısınız?

— 1942 temmuzunda Antep'de doğdum. İkinci Paylaşım Savaşı'nın girilmeyen ama her türlü etkisinin yaşandığı yıllar. Yokluğun, seferberliğin, ekmek karnelerinin ve şark çıbanının yılları. Bunlardan bazıları bizim eve pek girememiş. Çünkü dedelerimden birisi "muteberan"dan büyük bir tüccar, diğeri ise "ulema"dan Antep müftüsü. Bu ittifak birçok şeyi halletmiş ama anofel türü sivrisineğe söz dinletememiş. Yüzümün sağ tarafında bıraktığı kriminal yara izinin bana pek yakıştığını söylerler. Okul ve gençlik yılları hep Antepli yıllar oldu. Liseden sonra çalışma hayatı başladı. Gazetecilik, reklamcılık, sinemacılık, tanıtımcılık, bankacılık yaptım. 1976 yılında evli iki çocuklu olarak taşı toprağı altın olan şehre geldim. Halen bu şehirde yaşıyorum. Bir sanayi kuruluşunda çalışıyorum. Ne mi yapıyorum. Söyleyeyim de inanın. Finansman yöneticiliği. İşim de en az şark çıbanı kadar bana yakışıyor. Bu yıllar içinde edebiyat ve politika dönüşümlü olarak konuğum oldular. Çocuklarım büyüdü, eşimden ayrıldım. Adli sicilim kısaca böyle.

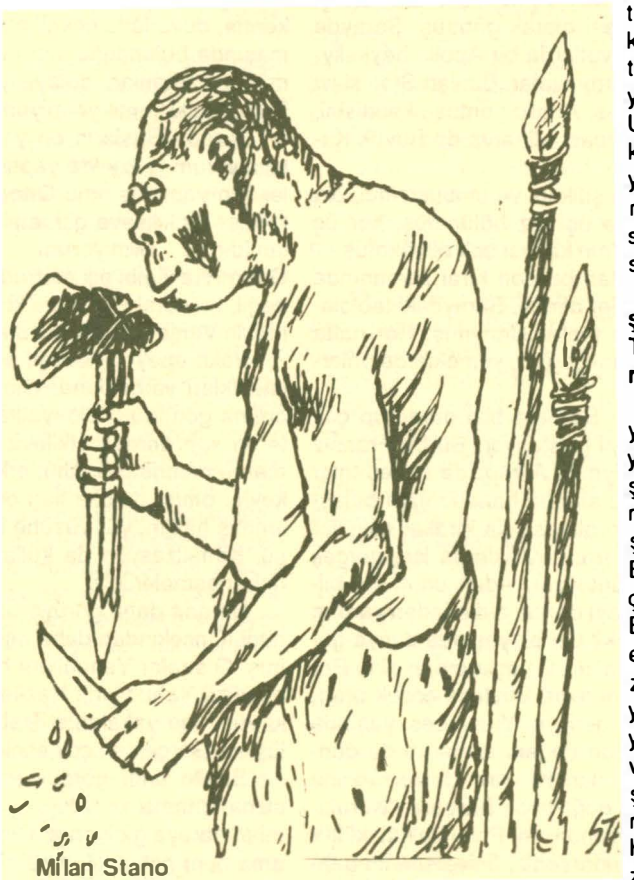
Milan Stano

— Şiirle tanışıklığınızı nasıl oldu? Şiirinizin evrimini anlatır mısınız?

— Ben de birçokları gibi, şiirle, niyet şekerlerinden çıkan maniler, mevlütler, türküler, şarkılar ve ders kitaplarında tanıştım. Babam klasik türk müziği (ne demekse) ile uğraşırdı. Tasavvufçu idi. Bu konularda birçok kitap vardı evimizde. Onları karıştırırdım. Sonra okul yıllarında "müfredat programı"na giren şairlerle tanıştım. Okul gazetesi, yerel gazetelerin sanat sayfaları, bugün adı bile anımsanamayan gazete ve dergilerde heyecan dolu yıllar. **Varlık** dergisi, yayınları, klasikler.. Çoğalan pencereler.. Altmışlı yıllardan sonra toplumcu gerçekçi şairler. Hamura katılan mayalar, dünya şiiri. Gelip şiir yaşamımın içine girdiler. Giren çıkıp gitmedi. Yani birisi gelip diğeri gitmedi. Dilenci keşkülüne döndü dağarcığım. Bunların hepsi birleşip benim şiirimi oluşturdu. Tek bir bileşkede. Sevgi ve insan.

— Şiirlerinizde yalınlık görüyoruz. Gizlenmiyor şiirleriniz. Bu seçiminizin nedeni nedir?

— Bu bir seçim değil. Kendiliğinden oluşan ve varılan bir sonuç. Sevgi ve insandan söz edilince dil kendiliğinden yalınlaşıyor zaten. Şiir, belli içerikli sözün nota dışında müziği yakalama ve anlatma sanatıdır. Konusu ne olursa olsun. Kimi anlatacaksınız. Saraylılara, Enis Baturculara ya da Küçük İskendercilere değil. Sokaktaki insana. O insan nasıl yaşıyor, nasıl konuşuyor. Ulaşmak istediğiniz okur kim. Sokakdaki insan. Hayatın içindeki insan. O zaman, dediğim gibi bu bir seçim olmaktan çıkıp bir sonuç ve biçim oluyor.

— Türkiye şiiri içinde şiirinizin konumu nedir? Türkiye şiirini nasıl görüyorsunuz?

— İsterseniz bu soruya ikinci bölümden başlayarak cevap vermeye çalışayım. Yani Türkiye şiirini nasıl görüyorum. Bir kere şunu baştan söylemeliyim. Ben ne de edebiyat tarihçisiyim ne de eleştirmen. Bu yüzden şiirin teknik ve estetik yanını irdeleyip bazı kalemşörlerin ekmeğine yağ sürmeye hiç niyetim yok. Ama bildiğim birşey var. Bizim şiirimiz Türkiye şiiri değil. Anadolu insanının şiiri. Dede Korkut'dan Homeros'a, Fuzuli'den Nazım'a, Yunus'dan Orhan Veli'ye, Ahmet Arif'e Cemal Süreyya'ya ve daha nicelerine uzanan bir bitmez oluşum. Bunun içinden Türkiye şiirini nasıl ayıracaksınız. Bir tek yolu var. Anadolu insanını tanımak, sevmek ve geleceği yakalamak. Şimdi soruyorum, geleceği nasıl yakalayacağız. Edilgenlikten nasıl kurtulacağız. Şiiri kaldığı yerden alıp yola devam etmek gerekiyor. Şimdi kalkıp birileri, şiirin kaldığı yer neresi.. ben neredeyim.. ya sen neredesin be adam.. Böyle bir saptamaya kendini nasıl yetkin görüyorsun diyecektir. Bence sakıncası yok. Kendilerini nereye koyarlarsa koysunlar. Benim sözüm al gülüm ver gülüm ödülcülerine ya

ca belediye şairlerine değil. Seçici kurulundan çekilip de aynı ödülü kazanan şairlere de değil. Kuleci, merdivenci şairlere de değil. Hele hele doğacak oğluna ilk kendisi "meftun" olacak küpeli zangoçlara hiç değil.

Gelelim Türkiye şiiri içinde şiirimin konumuna. Şiirin akışını ve diyalektiğini yakalamak önemli. Ama bu slogan şairliği değil elbette. Bir yazımda, açtığım şiir sergisi için şöyle demiştim. "Size boyumun ölçüsünü almak için geldim. Sergimi açtım, kitabımı yayımladım. Boyumun ölçüsünü de aldım." Bir başka deyişle ve de kendime payeler vererek diyorum ki Orhan Veli'nin dediği gibi "Onu da edebiyat tarihçisi bulsun"

— Şiirinizin sizin açısından ve okuyan açısından işlevi nedir?

— Şiir insana ait olan herşeyi konu edinir. Sevgi, hüzün, acı, yıkım, sömürü, başarı, sevinç, özlem, mutluluk, ölüm... Hayatın içinde olan bütün bunları, insanı dışlamadan, onun dışında bir şeymiş gibi ele alınması yanlış. İşte bütün bunların, bize ait olan bunların, doğrudan doğruya, yalın bir biçimde yazılması ve okurla paylaşılmasıdır şiirin işlevi. Bazan değilmiş gibi görünse de, kendi dar çapımız içinde yani bireysel çerçevemiz içinde soyut gibi gelebilir. Önemli olan gerçek olanı yakalayıp bir yalınlık içinde okurla paylaşıp bir bileşkede buluşmak.

— Şiirin, daha genel anlamda sanatını toplumsal bilinç oluşturmadaki rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

— İnsan hayatın içinde oluşan herşeyin sadece kendine özgü olmadığını, bütün insanlara ait olduğun görüp anladığı zaman toplumsal bilinç oluşmaya başlıyor demektir. Bazan sadece hüzün bile bu oluşumun başlangıcı olabilir. Çünkü hayatın içindeki bütün duygular, mutluluk, acı, sevinç, başarı, yıkım, bunların hepsi alt yapının üstüne kurulmuştur. Yani ekonomik ve siyasal yapının üstüne. Örgütlü birleşik inancı alt edebilecek hiçbir gücün olduğuna inanmıyorum. Şimdi bu sözlerimle **Açık Gece**'deki şiirler arasında bir çelişki olduğu söylenebilir. Aslında değil. Kitabın üçüncü bölündeki şiirler ve kitaba girmeyen diğer şiirler yayınlandıkça gün bunun kanıtı olacaktır. **Açık Gece** benim ilk kitabım. İçindeki şiirler belli bir kronolojik sıra izlemiyor. Yayınlanmasını istediğim çok eski şiirler de var içinde. Bu da bazılarının işine gelebilir. İşi ya işte. Bütün kozlarım açık. İsteyen istediği yerden tutup dikilebilir karşıma. Şimdiden söyleyeyim. Benim elimde sadece insan var.

— Kendi şiirinizin tarihi kimlere uzanıyor, hangi duraklardan geçiyor?

— Kendi şiirimin tarihi Anadolu insanının tarihine dayanıyor. Onun geçtiği evrelerden geçiyor. Onun duraklarında soluklanıyor. Ama iyi ama kötü. Güzel ya da değil. Özdemir Asaf'ın kızıp bir gün "senden şair bile olmaz" yüceltmesi, onu Aşiyan toprağına elimde indirişim... "Cemal Süreyya ile uzun zaman "hastahane önü mermer döşeli" türküsünü söylediğimiz yıllar. **Şu Cemal'in İşleri** şiirimin onu Kulaksız'a gittiği gün dillenişi. Bunlar tarih düşmeler değil. Duraklar da değil. Onların da şiir Anadolu şiirinin tarihinden bir kesit. Onlar da geçmişten süzülerek bir önceki duraklarda soluklanıp yeniden yollarına devam ettiler.

Bir de şunu söyleyeyim. Ben hırsızım. Benden öncekilerden çok şey çaldım. Dilerim benden sonrakiler de bende çalınacak birşeyler bulurlar. Yoksa vay haline... Selalayel üfüre Ömer Bilge'nin encamını.

— Teşekkürler

SUSMAK

"Söz gümüşse sükut altındır."
Atasözü

Maviliği uçsa
Çıplak kalsa da deniz
Toprak çürüse
Dökülse bulutlar
Çiçekler kokusuz
Güneş donmuş olsa da
Yine susar mısın

Boğulsa ayın şavkı
Dağlar doruksuz kalsa
Salınsa sevincek barış
Pençesinde bir akbabanın
Uçmayı unutsa kelebekler
Kuşlar ötüşsüz kalsa
Yine susar mısın

Yürekler küçülmüş
Damarı kurumuşsa dudakların
Gözler kanlı kelepçe
Bakışlar kefen beziyse
Pazarlıksız bir ederle
Herşey satılıksa
Yine susar mısın

Yanarsa nehir suları
Öpüşmelerin bitmesinden
İntiharlar çoğalsa
Düşlerin azalmasından
Şiir tükense
Sözcüklerin ölmesinden
Yine susar mısın

Türküler söylenmez olsa
Seslerin kısılmasından
Sevişmeler yasaklıysa
Özgürlük korkusundan
Sevdasız geçen bir ömür
Acemi yaşamaksa
Yine de susar mısın

Selim BARAN

ÖMER BİLGE

AÇIK CECE

İNSANCIL YAYINLARI

-Şiirler-

20.000 TL

Dergi Adresinden ödemeli olarak istenebilir

Yirmibeş Yıl Sonra

Fatma KETHÜDAOĞLU

Beklediğim sözcükler bir yaz yağmuru gibi
Yanan dudaklarından ılgıt ılgıt döküldü.
Bir saray bahçesinde, lâleler arasında
Yaşadığımız o gün, unutulmaz bir gündü...

Bir hastane odasında, ikimizin de canı gibi sevdiği komadaki bir hastanın başucundayız. Serum takılı sağ kolu karyolaya bağlanmış, serbest olan sol elini sırayla iki elimiz arasında ısıtarak, nerdeyse soğumak üzere olan bedenine canımızdan can, kanımızdan kan, sağlığımızdan sağlık aktarmaya çalışıyoruz. Gözleri arada açılır gibi oluyor, ama bakışları bulanık ve bilinçsiz, bizi tanımıyor...

Zaten iki üç haftadır, daha komaya girmeden tenine bir ölü sarılığı çökmüş, adeta gözlerinin yeşili solmuştu. Bir iskelet ve üzerinden sarkan koyu esmer buruşuk bir deri... Göğsü demirci körüğü gibi sürekli açılıp kapanıyor, her nefes alışta son gücünü tüketircesine yüzündeki bitkinlik biraz daha artıyor. Uzun süredir berber eli değmeyen, köklerinden çıkan beyazların uzadığı kumral saçları yarı yarıya dökülmüş, başının derisi görünüyor. Serum, iğneler, tahliller için alınan kanlar nedeniyle ellerinin üzerinde, dirseklerinin iç kısmında oluşan morluklar her gün biraz daha artıyor. Üç gündür bir damla su bile geçmedi boğazından, bütün sıvı ve yiyecekleri bilinçsizce uzanan elleriyle geri itiyor. Yaşamla bütün bağlarını koparmış, dünyaya küsmüş, bir an önce son nefesini vermek için kalan son gücüyle çabalıyor sanki...

Allah'ım çevresindekilerin bunca sevdiği, üzerine titredikleri o güzel insan nasıl bu hale geldi?... Onu üzmemek için mutluluğumuzdan vazgeçmemizin sonucu bu mu olacaktı?...

* * *

Her şey şaka gibi başladı, sonra hiç beklemediğim bir anda platonik, ama tutkulu bir aşka dönüştü.

Öğrenim gördüğüm yabancı bir ülkeden yeni dönmüştüm, o yıllarda yurt dışına çıkmak kısıtlıydı, oralarda bulanan bir çok şeyden de kendi memleketimizde yoksunduk. En aydın sandığım arkadaşlarım bile oradaki yaşam koşullarını, kültür etkinliklerini, hangi konser ve operaları dinleyip hangi film ve müzeleri gördüğümü soracak yerde, benim neler satın aldığımı görmek için sabırsızlanıyorlardı. Gereksinme duyduğum birkaç şey dışında başkaca alış veriş yapmamış olmam onları düş kırıklığına uğratmıştı, böylesine bir fırsat elden kaçırılır mıydı, benim yerimde olsalar neler, neler alırlardı...

Yalnızca o, beklediğim soruları fazlasıyla sorup, izlenimlerimi büyük bir dikkatle dinledi. Müzik, sinema ve öbür sanat dallarındaki beğenilerimizin birbirine böylesine uyması, ikimizi de şaşırtacak ölçüdeydi.

O sıralar yaşlı bir akrabamın benim izlemem gereken çok karışık bir işinin onun çalıştığı yerde olması nedeniyle sık sık görüşüyorduk. Bir gün yine birlikte bir dosyayı incelerken öğle tatili oldu, Topkapı Sarayı bahçesindeki yeni açan lâleleri görmeye gittik. Bir ara nasıl oldu bilmem, konuşmamız aşka gelip dayandı, bu anın geleceğini biliyor, hem korku hem de sabırsızlıkla bekliyordum.

O gün herşey ne kadar güzeldi, gök bulutsuz, güneş ışıl ışıldı, çiçeklerin renkleri öylesine parlak ve canlıydı ki... Birlikteliğimizin nedeni olan işleri unutmuş, bütün günü o renk renk lâlelerin arasında tüketmiştik. Herşey çok güzeldi ama sarayın kapısından çıktığımız an dış dünya ile yeniden yüz yüze geldik, şimdi ne olacaktı?

Bazı nedenlerle yakınlarımızın beraberliğimizi onaylamayacaklarını biliyorduk, ya çevremizle bütün bağlarımızı koparıp ardımızdaki gemileri yakarak bilinmez bir geleceğe el ele yürüyecektik, ya da... Bu olasılığı ikimiz de şimdiden düşünüp o günkü katıksız mutluluğumuzu gölgelemek istemedik.

Kısa bir süre sonra görev gereği bir başka kente gitti, benim yığınla dost, akraba ve arkadaşlarımının olduğu bir başka büyük kente... Çocukların köşe kapmaca oynamaları gibi iki şehir arasında mekik dokuyorduk sanki, usanmadan, yorulmadan, uçak, tren, otobüs, ne bulursak... Aradaki zaman parçalarında telefon ve telgraflar, özel ulak mektuplarla özlemimizi gideriyorduk. Üç yıl boyunca ilişkimizden hiç kimse kuşkulanmadı, ama artık bu belirsiz durumu daha fazla uzatamayacağımızı, karar noktasına geldiğimizi biliyorduk ikimiz de...

Çevremizdeki bir yığın insanı, özellikle de o'nu üzmektense, mutluluğumuz bahasına ayrılmak en doğru çözüm gibi geldi bana, ne de olsa romantik kuşağın değişimde geç kalmış son kişilerindendik... Beni kararımdan döndürmek için bütün gücüyle savaştı, ama sonunda boyun eğmek zorunda kaldı. Hemen yurt dışına gittim, belki pişman olurum, ya da tekrar karşılaşıp yeniden başlarız korkusuyla...

* * *

Yirmibeş yıl boyunca birbirimizi hiç görmedik, ta ki O'nun ölüm döşeğinin baş ucunda buluşuncaya dek... Arada yaşanmış başka aşklar, evlilikler, çocuklar, bunların hepsi bir çırpıda silinmişti sanki, biz yine yıllar öncesinin o saray bahçesindeki sevgilileriydik, bir zaman tünelinden geri dönmüştük.

* * *

Ayrılırken yüzüm öpmek için eğildi, nasıl oldu bilmiyorum, dudakları yanağımdan ağzımın ucuna kayıp benimkileri buldu. Çevrimizdeki insanları nerdeyse unutacaktık, öylesine güçlü bir akım sarstı gövdelerimizi... Biz ne denli karşı koymaya çalışsak da bedenler tanıyorlar, çekiyorlardı birbirlerini...

Ama aramızdaki engeller bu kez bir kaf dağı gibi büyümüşlerdi, onları aşıp el ele vermemiz öylesine uzak bir hayaldi ki...

Başımı geriye çektim, avuçlarında hapsettiği ellerimi kurtardım, bundan sonra da onsuz olacak yaşantıma kararlı adımlarla yürüdüm. Aynı suda ikinci kez yıkanılamayacağı gibi aynı düşü de ikinci kez görmek olanaksızdı.

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

3 Ekim Pazar

Bugün **SHP Gençlik Örgütü**'nün düzenlediği bir paneldeydik. Ben, B. Sadık Albayrak, Necmettin Borteçin. Konu, kültür ve politika.

İyi... etkili bir panel oldu. Biz, **İnsancıl Emekçileri**, Türkiye'de insan için bir politika yapılacaksa, kültürün değiştirilmesi gerektiğini söyledik. Dinleyenler, bazı noktaları ilk kez duydular Böylece yerleşik düşünceler sorgulandı.

SHP milletvekili Ercan Karakaşda dinledi bizi. Notlar aldı. "Panel benim için yararlı oldu" dedi. Panelden sonra dinleyenlerin samimi ilgisiyle sevindik.

İnsancıl dergisinin sevgideğer okurları şunu biliyor. Bizler, bir odaya kapanıp dergi çıkaranlardan değiliz... Birçok yerlere gidiyoruz. Görüşlerimizi anlatıyoruz. Tartışıyoruz. Her panelde, bir başka panel için öneri geliyor. 16 Ekimden sonra yoğun bir dönem başlıyor. **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**... daha sonra **İnsancıl Felsefe Kalkışması**... daha sonra **İstanbul İnsan bilimleri Fakültesi**...

Böylece **İnsancıl Emekçileri** dergicilikte bir dönemi kapıyor... bir dönem açıyor. Edilgin... oturgan dergicilik dönemi kapanıyor. Etkin... mücadeleci bir dergi dönemi başlıyor.

Bu nasıl oldu. Biz, star sisteminin yapısına girmedik. O yapıda insan dışlanır. Bundan ötürü, o yapıda öne çıkma... bir başka deyişle iskemle kavgası yapılır. O yapıda insanın değil... insan bile nesne derkesindedir... nesnenin edebiyatı yapılır.

Biz insan için yola çıktık. Biz, insan için edebiyat yaparız. Biz güzel dünya düşüyle yaşarız... biz insanın emeğine saygılıyız... insan emeğini severiz. Biz, insan emeğinin, baskıdan, sömürüden kurtuldukta güzel bir dünya yaratacağını biliriz.

Star sisteminde edebiyat pazarlama derkesine düşürülmüştür. Bizdeyse edebiyat, güzel bir dünya için etkin yaratıcılıktır.

İnsancıl Emekçileri, etkin yaratıcılıkla dergicilikte bir dönemi kapadı... bir dönemi açtı.

Sevinçliyim bu yüzden.

4 Ekim Pazartesi

Gece... Asım Bezirci'nin çevirdiği **Felsefe, Bilim ve Din** adlı eseri bitirdim az önce. (Sosyalizm Işığında Felsefe, Bilim ve Din. R. Maublane-M. Cachin. Çev. Asım Bezirci. Evrensel Basım Yayım. İstanbul 1993) Bu eser için şunu söylüyorum. Okunmalı. Hemen.

Şunun için hemen okunmalı. Bence marksizmin temel sorunu, "tarihte çok iftiraya uğraması" değil. Bu iftiralar karşılanır... çelinir. Bence marksizmin temel sorunu, cahillerin marksist oluvermesi. Eserde bu sorun şöyle saptanmış. "Devrimciliğe bağlı savaşçılardan, sosyalistlerden çoğunun yeterli bir bilim ve felsefe kültürü yok."

Bu kültür olmadı mı iş çepelleşiyor. Çepel, marksizmi bir takım kimselerin sözlerini ezber geçmek sanıyor.

Marx'ın naptığını iyi bilmeliyiz. Bakın napmış Marx, Lenin söylüyor "İnsan toplumunun yarattığı her şeyi, Marx eleştirici bir gözle, hiçbir şeyi karanlıkta bırakmaksızın tekrar düşündü, eleştirinin süzgecinden geçirdi ve işçi hareketine uyguladı. Sonunda, burjuva çevresinin dar sınırları içinde kapalı kalan ya da burjuva önyargıları yüzünden eli kolu bağlanan insanların çıkaramayacağı sonuçları gün ışığına kavuşturdu."

Biliyorsunuz, ben, buna kızıl ötesi algı dedim. Bu noktaya gelinebilmesi için neler yapılması gerektiğini söylüyor Lenin. "Sağlam bir felsefi temel olmadan ne doğa bilimlerinin ne de materyalizmin burjuva fikirlerinin istilasına mukavemet edemeyeceklerini anlamamız gerekir."

Türkiye'de felsefi temel dedikte... bu mücadeleyi başlatdıkta alaylı karşılandım... alaya alındım. Asım Bezirci'nin çevirdiği eserde şöyle deniyor. Aynen. "Hegel mantığını hiç olmazsa ana çizgileriyle bilmeden maddeci diyalektiği anlamak güçtür."

Asım Bezirci'nin çevirdiği eser, öteden beri üstünde durduğum felsefi temel... bilgilenme... özümseme sorunlarını yeniden gündeme getiriyor. Bu eser, hem marksizmin hasımlarına... hem de cahil marksistlere dersini veriyor.

Tam burda Sivas'a gelmek gerekiyor. Engels **Anti-Dühring**'de, kötülükleri giderecek araçlar "kafadan bulunacak şeyler değildir" der.

Peki, napmalı. Kötülükleri giderecek araçları nerden bulmalı. Bu araçlar "kafa yardımıyla mevcut maddi üretim olaylarından keşfedilmelidir" der Engels.

Burdan Sivas'a geliyorum. Sivas katliamına "düşman din" diye bakıldı. Böylece dine saldırı başlatıldı. Bu, kafadan bulunmuş bir araç. Marksistim diyen bir insanın, kafadan atma araçlarla konuşmaya... bunlara çözümleme demeye hiç hakkı yok.

Sivas dendikte din gerçekliğini iyi bilmeliyiz. Bezirci'nin çevirdiği eserde bu gerçeklik şöyle anlatılıyor. "dinin, derin kökleri vardır. Bu köklerin bir ucu ruh, akıl ve güzellikten yoksun kalan ezilmiş yaratık'ın avunmaya, akla, ruh ve güzelliğe olan ihtiyacına bağlanır, öbür ucu ise, insanın toplumsal yaşayış karşısında duyduğu bilgisizlik ve güçsüzlüğe bağlanır. Baskı ve sömürü bilgisizlik ve güçsüzlük. İşte Marx'a göre dinin ve yerleşik ahlakın kaynakları bunlardır. Onun için sorun dini ortadan kaldırmak değil, insanların içinde bulunduğu bozuk durumu düzeltmektir. Başka bir deyişle, toplumsal sır'rı açıklamak ve öğretmek, toplumu değiştirerek kişi oğlunun ezilmesine ve köleleşmesine son vermektir."

Buna sevindim. Şundan ötürü, **İnsancıl Emekçileri**, Sivas olaylarına doğru baktı... doğru tanı koydu.

Şöyle düşünüyorum. Oturduğu yerden kafa atıcı cahillerin... onlar kendilerine birinci sınıf sosyalist diyor... **İnsancıl**'a kızmalarının bir nedeni de bu.

Onlar cahil... **İnsancıl** bunu gösteriyor. Onların cehaletini... Ama insan kendini değiştirebilir. Değişime Bezirci'nin çevirdiği eseri okumakla başlasınlar. İyi olur. **İnsancıl Emekçileri** değişime girenlerle barışmaya hazır. Felsefi temel edinmiş... bilgiyi özümsemiş insanlara gereksinimiz var çünkü.

6 Ekim çarşamba

Biliyorsunuz, arada sırada düşünüyorum. Çekip gideyim... yan gelip yatayım. Şu... bu... yarın öbür gün derken

olmuyor. Şimdi de **Özgür Üniversite İnsan Bilimleri Fakültesi** çıktı. Sabah 9.00'dan 21.00'e kadar çalışıyorum. Bu arada konferanslar... söyleşiler... paneller...

Güzel...esenlikli bir hayat...insan için çalışmanın mutluluğu...derken sağdan soldan saldırı. Önce bir noktayı belirteyim. Türkiye'de bir tezi tartışmak mümkün değil.

Neden böyle bu. Bir. Türkiye'de tartışma geleneği yok. İki. Türkiye aydınının kelime dağarcığı az. Az kelimeyle konuşuyor...yazıyor. Çocukluğundan beri sövgüyle yetişiyor. Her türlü sövgüyü...hakareti iyi biliyor. Üçüncüsü Türkiye aydını gerçekliği çözümlemiyor. Böyle bir sorunu yok. Böyle bir sorunu olmadığı için ağzına geleni söylüyor.

Hep şunu düşündüm. Acaba dedim Türkiye'de bir tezi sövmeden...hakaret etmeden tartışabilir miyiz. Burda çok titizlendim. Sonunda **İnsancıl**'da yaptık bunu. **İnsancıl Felsefe Seminerleri**'nde... **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nda üç yıldır her hafta tartışıyoruz. Sonra **İnsancıl**'ın **Fırtınaları**. Orda da tartıştık.

Bu tartışmalar hep güzel oluyor...hep esenlikle oluyor. Ama bu yöntemi **İnsancıl** dışında uygulayamadım. Başarısız oldum.

Şimdi benim bilinen tezlerim var. Bu tezlerim için mutlaka doğru demiyorum. Biri çıkıp bu tezleri eleştirir...yanlış bulur...eksik bulur. Böyle olmuyor. Bir sövgü...bir hakaret...Hep böyle. Arkadaşlarla konuştuk. Napalım dedik. Yanıt verilmisin dendi. İyi ama sövgüler...hakaretler durmuyor. Durmasın. Ama sövgüler bir yıldırıcı ortamı oluşturuyor. Yıldırıcı ortamda alikıran başkesen oluyor. Alikıran başkesenliğin geçersizliğini görsünler dedim.

Alikıran başkesenlerin en yenisi İlkyaz Avan. **Yaba-Öykü**'de.

Şurdan başlıyorum. Sistem yüzünden birçok insan perdeli yaşar Türkiye'de. Sistemin perdeye düşürdüklerini sahi sanırız. Çünkü beynimiz öyle örgütlenmiş. Bu yüzden sağlıklı...doğru ilişki kuramayız. Herhangi bir ilişkide ilk işimiz, ilişkiye gireceğimiz... tartışacağımız... konuşacağımız... sevişeceğimiz insanı çözümlemek olmalı. Sahi insanı.

Ben, perdeli insanlar yüzünden çok çektim. Beni Stalin'e benzettiler...Brecht'e benzettiler...Volter'e benzettiler...Dostoyevski'ye benzettiler. Şimdi İlkyaz Avan Yalçın Küçük'e benzetiyor. Gülüyorum. Önünden perdeyi çek...sahi Cengiz Gündoğdu'yu görsene. Benle tartışacaksan beni göreceksin. Görmek zorundasın.

İlkyaz Avan, beni görmediği için Türkçe Sözlükle çıkıyor karşıma. "Sahiplik" metalar için kullanılır dedim. Bu, Türkçe Sözlüğü açmış, "ehil"i görmüş. Benim ehil anlamını duymadığımı söylüyor. Sonra şöyle diyor "Bilmek ve sahip olmak sözlüklerdeki bütün anlamları onar kez cümlede kullanılarak deftere yazılacak ve yüksek sesle okunacak."

Şimdi bu iş mi... Belli, bunu yazarken çok sevinmiş, iyi ama biz biriyle tartışırken bütün köprüleri atacak mıyız. İşin bir yanı bu. Öte yanına gelince... Sahi Cengiz Gündoğdu'yu görebilse sözlükle çıkmaz karşıma. Çünkü ben Türkiye'de sözlüklerin egemen sistemin bakış açısına göre hazırlandığını söylüyorum. Sözlükler Türkiye'de yanlış bilinç durumları yaratıyor. Sözlükleri değiştirmeliyiz. O sözlüklere göre İlkyaz Avanlar haklı olur. Her zaman doğruyu söyler. Ama ben sistemin doğrularını savunmayacağımızı **İnsancıl**'ın ilk sayısında yazdım. Yanlışı savunabiliriz. Ama sistemin verileriyle...sistemin aklıyla, sistemin doğrularını savunmayacağız.

İlkyaz Avan, sistemin sözlüklerinden aldığı güçle "sa-

DÜŞLEDİĞİMİZ KENTİ YAŞIYORUZ

Binlerce yıl ötesinden geldin saçlarında aklarla
sesin savaşlarda yiten çığlıkları taşır içinde

Bir kolun duvarların ardında kalmış
kırılan bileklerin ağıttır yarınlara

Çağlar ötesinden geldin sancılarla
iklim değişti ateş'i buldu insanlar
Prometheus zincire vuruldu

Kanı gördün taze açmış gülün toprağında
berelendi tohum eken elin
yılmadın

Kavgaları adımlarına yükledin
şarkıları sesinde biriktirdin
yorgun ama mutlu
yalnız ama insanla-bir
taşıyarak yüzyılları içinde
soluk soluğa bugüne geldin

Düşlerimde henüz doğmamış bir kente gidiyoruz
orda sen bensin.....biz hepimiz biliyorum
Doğum sancıları bitmiş
insanlar gülerek sözediyorlar geçmişten
umarsız gecenin geri gelmeyeceğini bilmenin erinciyle

Bayramlarda sokaklarda türküler söyleniyor
hep bir ağızdan
sözcükler hiç kimseye yabancı değil
aynı dili konuşuyor insanlar

Adlarını bile bilmedikleri insanları selamlıyor çocuklar
karanlığın ardından
güneşe varmanın sevincini taşıyorlar birbirlerine...

Suçların en büyüğü düşleri incitenlere veriliyor
düşkıranlarla uzun süre hiç kimse konuşmuyor
bakkal manav garson memur işçi öğretmen polis
doktor avukat yargıç yazar ev kadını
başını çeviriyor onlardan birini gördüğünde

Birbirleriyle konuşurken sözcükleri
özenle seçiyor insanlar
binlerce yılın ardından ilk insandan bugüne geçtikleri
yolları bilmenin verdiği güvenle...saygıyla...

Biz olmayı başarmanın gönencini duyarak yüreklerinde

Oysa ben bir kırgınlığı sırtımda taşıyorum
biz insanı yaşasakta hiç kimse ne seni
ne de beni yaşamıyor henüz.

Berrin TAŞ

hip" kelimesini bol bol kullanabilir. Ama bana ödev vermemeli... Öğrencilik yıllarımda bile sistemin doğrularıyla ödev yapmadım. Sıfır aldım.

Şimdi de İlyaz Avan'ın...sistemin aklıyla düşünen Avan'ın bana sıfır vermesini istiyorum.

Ben, sisteme göre çok tembel bir adamım. Tembelliğimi sürdürüyorum. Avan'a esenlikli bir dille Nermi Uygur'un **Kültür Kuramı** adlı eserini okumasını söylüyorum. Sahip kelimesini irdeler orda Nermi Uygur. Kendi için yapsın bunu. Sistemin sözlüklerinde dolaşmakla iyi bir yazar olamaz çünkü.

Söylemek istediğim şu. Sistemin içinde kalırsanız sahi Gündoğdu'yu göremezsiniz. Sistemin verileriyle hiçbir saldırı etkilemez beni. Sistemin dışına çıkacaksın. Öyle yaşayacaksın. Ondan sonra, sistemin tek bir ölçütünü kullanmadan "şurda... şurda sistemin dışına çıkamamış Gündoğdu" diyeceksin. O zaman etkilenirim. O zaman dinlerim.

Erciyes'i yerlebir etmeye gelince... Evet, söyledim. Sistemin perdesi ister istemez anlam kısırlığına yol açıyor. Sistemin etkisiyle nedir diye sormuyoruz.

Dağ nedir diye sordukta benim söylediklerim anlamlı olur. Bunu anlamını inadına söylemiyorum. Hem Kayseri'dekiler, hem Avan düşünsün bakalım. Ama sakın sözlüğe bakmasınlar.

Avan, sistem içi düşündüğü için beni Nobel ödülüne aday gösteriyor. "hele Erciyes'i yerlebir ederse!" diyor. Avan, ödülleri pek düşünüyor. Ödül dendikte Nobel geliyor aklına... Ama burda nedensellik yanlış. Bana verilecek ödül yüzbin okurdur. Hele bir Erciyes'i yerlebir etsin, Gündoğdu'ya yüzbin okur bulduruz deseydi, vuruşu anlamlı olurdu.

Müzik işine gelince...**İnsancıl Emekçiler'**, üç yıldır **Okuma Tiyatrosu** yapıyor. İkinci yılda müzikle okuyoruz eserleri. Burdan bakıldıkta Enis Batur'u **Okuma Tiyatrosu**'na getirsek...Batur'un eserlerinin müziği **Kıl Oldum** adlı parça olur.

İnsancıl Okuma Tiyatrosu'nda okunan eserlerde Bach, Çaykovski, Beethoven, Yalçın Tura, Ferit Alnar, hep çalındı. Esere uygun müzik aradık. Titizlikle aradık. Enis Batur'a **Kıl Oldum** uyuyor. Sözgelimi İlkyaz Avan'ın yazısına uyan müzik şu. **Ortada kuyu var-yandan geç.**

Tabii İlkyaz Avan hemen benim yazılarıma müzik arayacak. Söyleyim. Vivaldi'nin **Mevsimler**'i. Bunu, insanlara klasik müzik öğreten Özkan Manav söyledi. "Gündoğdu'nun yazıları Vivaldi'nin **Mevsimler**'iyle okunur" dedi.

İşte bu kadar İlkyaz Avan.

Sistemi mutlaka değiştirmeliyiz. İlkyaz Avanlar...Halim Şafaklar sistemin doğrularında heder oluyorlar. Üstelik diyalektik diye diye. Sistemi sorgulayan...eleştiren insanlara, eleştiride...sorgulamada katkı yapmıyorlar. Saldırıyorlar. Umudu... direnci... insani değerleri ayakta tutanlara saldırı umutsuzluktur... dirençsizliktir... insani değerleri zedelemektir.

Umutsuzluk...dirençsizlik yerlebir oluşturur. Ne Erciyes'iniz kalır...ne kara tahtanız. Görmüyor musunuz yerlebir oldunuz sistemin doğrularında.

7 Ekim Perşembe

Bilincin hem beni...hem doğayı çözümlemesi çok zor. Öyle olmasaydı, insan bugün yanlış bilinç durumlarıyla, dinlere...milletlere ayrılmazdı. İnsan kendini müslüman... hristiyan... türk... kürt... yunan sanmazdı... Yanlış bilinç durumları kapitalist sistemde iyice kökleşti. Bireyci niteliği öne çıkarılan kapitalist sistem... bu, bilinmeden yapılıyor... insanın içini... beni yok etti. İnsan bütün kanallarda yerlebir edildi. Zorla. Zor, insanın özgür davranışı diye benimsetildi insana. Bu kaçgunda insanın ben mücadelesi... şahsiyet mücadelesi ayıplandı. Benini koruyan... şahsiyetini geliştiren insan suçlandı. İnsanın kendini yaratmasına... yarattıklarına "bunu ben yaptım" demesine... yarattıklarını korumasına bencillik dendi.

Kapitalist sistem bütün insanları eritti... Sonra kalıplara döktü. Milyarlarca insana aynı elbiseyi giydirdi. Milyarlarca insanı aynı düşündürdü. Özetle, insanı tektipleştirdi. Bu kaçgunda "Hayır. Ben tektip olmayacağım. Ben ben olacağım" mücadelesine girişeni rezil etti...timarhanelere kapattı...zindanlarda çürüttü.

Kapitalist sistem, tektipten sıyrılanları...tektiplerin içinde boğulmamak için üste çıkanı...ben bilirim diyeni susturmak istedi. Çünkü sistem öznelliği...şahsiyeti kesinlikle istemez.

Şimdi bunu örnekleyeceğim. İlyaz Avan'dan. İlkyaz Avan'a bir açıdan teşekkür ediyorum. Bakın ne diyor benim için. Aynen. "Bu üslupta en çok 'ben' var, üste çıkma var, kendini sıyırıp alma var..."Avan'ın bu dedikleri benim için doğru. Sonra Avan bu doğruyu suçlamak için bakın neler diyor. "Kendini her şeyden 'azade' alma var, her şeyi ben bilirim var, herkes yanlış yapıyor var, polislik var, cop var." Tabii bunların hiçbiri doğru değil. Kaç kez yazdım. Yine yazıyorum. Çok yanıldım. Bunu da saklamadım. Çünkü yanlışlarımla...yanılgılarımla benim.

Devam ediyor Avan.. "Bu uslüpta asla anlamak yok, değer bilmek yok ve en önemlisi 'insani' bir yan yok."

Doğru. Avan benim anlamlarıma her zaman için "Bu adam anlamıyor" diyecek. Çünkü Avan'a göre oterite karar verdi mi akan sular durur. Nokta Tanzimant'la kullanılmaya başlanmış. Sözlükler şöyle diyor... Bitti. Bana noluyor. Niye karşı çıkıyorum oteriteye. Birileri çıkmış şöyle yapacaksın demiş. Otorite olmuş. Bize boyun eğmek düşüyor.

Hayır. Vecihi Timuroğlu söyledi. "Sen oteriteye boyun eğmedin. Her bir işi sorguladın." dedi. Bu onurumdur benim. Hemen şunu da söyleyeyim. Yaşarsam bakın neler yapacağım daha. Hop oturup, hop kalkacaksınız.

Temellendirmeye gelince... Biliyorsunuz, Galile dünyanın döndüğünü bir türlü temellendiremedi yerebatasıca papazlara. Ben de Avanlara hiçbir zaman hiçbir savımı temellendiremiyeceğim. Değer bilmeyle, insanilik sorunu da aynı. Sözgelimi kapitalistlerin kültüre katkısına hiç değer vermiyorum. Burda hiç insani davranmıyorum.

Şimdi geliyorum benime...ben kendimi beğenirim...kendimi severim. Neden kendimi beğenirim...neden severim kendimi. Çok yazdım. Bir kez daha yazıyorum. Önce ben olmuş bitmiş bir insan değilim. Oluş sürecindeyim. Kendimi hep sorgularım. Yanlışımı... yanılgımı... eksiğimi görürüm. En sevdiğim yanım şu. Bazen bilinçle... bilerek yanlış yaparım. Bunu da söylerim. "Bilerek yanlış yaptım... yapıyorum" derim.

Uyumlu biri değilim. Geçimsizim. Doğuştanlığa inanmam. Bilinçli bir çalışmayla insanın her bir işi yapabileceğine inanırım.

Bir de şu yanımı severim. Ben bir insanla tartışırken, o insanı "polislik var, cop var" diye suçlamam. Yönettiğim dergide böyle bir yazıyı kesinlikle yayınlamam.

Avan devam ediyor. "Nitzschevari yükseliş, faşizan

bir üste çıkış ve emperyal bir eda var. "Burda Avan Nitzsche'yi bilmiyor. Özümsememiş. Ben, özümsemediğim düşünürle ilgili tek söz söylemem. Kulağa giriveren bilgilere inanmam da ondan.

Bunlar benim Avan'a...yalnız Avan'a değil Türkiye'de yaşayan insana farkım. Önemli bir farkım daha var. Onu da söyleyeyim. Ben, eyleyen insanım. **Okuma Tiyatrosu**'nu kurdum. Bunla övünürüm. Kuantum fiziğini bilirim. Bunla övünürüm. Ama İlkyaz Avan alay eder bu etkinliklerle...Bir farkımız da burda **İnsancıl Okuma Tiyatrosu 48** sanatçıyı gündeme getiriyor. **Kültür Harekatı**'nda 42 sanatçıyı gündeme getiriyor. Bildiriler tartışılıyor. Avan alay ediyor bunca işlerle.

Avan'ın yazdığı dergi Ankara'da böyle işler yapsaydı...yaparsa ben alay etmem. desteklerim. Sevinirim. **Yaba-Öykü** ciddi bir özveriyle...1979'dan beri ciddi bir özveriyle kültür dünyamızda. İkide bir faşist diye suçlansam bile ben **Yaba-Öykü**'nün yaşamasını...okunmasını isterim. Bak, Ankara'da **Gökyüzü Kültür Derneği**'ni kurmuş dergi emekçileri. Sevindim. Başarılar diliyorum **Gözyüzü**'ne. Avan bunu yapamaz. O, **İnsancıl**'la...**İnsancıl**'ın etkinliğiyle alay eder.

Tekrar. Bu, benim yalnız Avan'a değil, Türkiye'de yaşayan birçok insana farkım. O, Kuantumla alay eder, ben öğrenirim. İşte bu fark, benim üstünlüğüm. Bu üstünlüğüm ırk farkı değil. Çalışma farkı...kendini tanıma, kendini yoğurma...kendiyle uğraşma farkı...Ben olabilme farkı.

Avanda ben olsun. Ben oldukta çok suçlanacak. İçi sızlayacak. Nasıl bir kaçgunda yaşıyoruz diyecek...bütün hayatıyla faşizme karşı savaşan bir insan faşistlikle suçlanıyor...

Nasıl oluyor bu. Yanlış bilinç durumlarının etkisiyle bilincin gerçeklikle ilişkisi kesiliyor. Gerçeklikle ilişkisi kesilen bilinç kuruyor...büzüle büzüle içine kapanıyor. Kapanırken bir zamanlar duyduğu kavramları fırlatıyor. Cengiz Gündoğdu'ya faşişt diyor. Tabii bu faşistlerin pek hoşuna gidiyor. Cengiz Gündoğdularda faşistlikle suçlandıktan sonra...

Soruyorum sana. Bana faşist demekle güzel bir iş yaptığını mı sanıyorsun. Birkaç okurum telefon etti. Senin yazını okumuşlar. Utanmışlar. Burda **İnsancıl**'da yüksek sesle okundu yazın. Dinleyen herkes utandı. Bir genç "Bu adamlarla Türkiye'yi nasıl düze çıkaracağız. Bizim halimiz nolacak Cengiz ağabey" dedi.

Cengiz Gündoğdu faşist diye yazdığın Kara Tahta'na dön bir bak. Belki kızarmışsındır.

12 Ekim Salı

Özellikle İstanbul'da oturan okurlarımız soruyor. **İnsancıl**'ın haberlerini niçin **Özgür Gündem**'de göremiyoruz. Kimi okurlarımızı da niçin **Aydınlık**'ın ilanı yayımlanıyor da **Özgür Gündem**'in ilanı yok **İnsancıl**'da diye soruyor.

Anlatayım. Bilinsin. Önce şu. Birçok insan, sistemin haber anlayışına kıran bir gazete istiyor...bekliyor. O, birçok insandan biri de benim. **Özgür Gündem**'e ben de bu umutla sarılmıştım. Ama bu umudum koptu. Hele kültür-sanat sayfası...Şunu söylemeliyim. **Özgür Gündem,** sistem gazetelerinden çok daha fazla haber veriyor sistemin sanat hareketine.

Bunu çözebilmiş değilim. Ben, bu çözümsüzlüğü yaşarken **İnsancıl'da** sabah akşam **Özgür Gündem** konuşulur oldu. Haberimizi koydu...koymadı. Haberde ne... **İnsancıl**'ın şu sayısı çıktı diyecek...iki satır. Bir de Abdullah çıktı...Abdullah aşağı...Abdullah yukarı... **İnsancıl**'ın telefonları Abdullah yüzünden kilitlendi. Her gün saatlerce aranıyor Abdullah... Tanımıyorum. Sordum. Kimdir bu Abdullah. **Özgür Gündem**'in kültür sayfasının yöneticisiymiş... Abdullah nerdeyse kedinin fareyle oynamasına çevirmiş **İnsancıl**'ı...

Bir sabah geldim. Bilgi verildi. **İnsancıl**'ın etkinliği var hafta sonu **Özgür Gündem**'e de bildirilmiş. Biliyorum Abdullah...her kimse...yine çöp sepetine atacak haberi...yine durmadan konuşulacak. Sekreter arkadaşıma "bulun şu Abdullahı" dedim. Buldular. Telefonda "size **İnsancıl**'ın haberini göndermişler. Onu kullanmayın. Bundan böyle de **İnsancıl**'dan size haber gelmeyecek." dedim. Abdullah, "ben sizle tartışmak istemiyorum. Bu, sizin sorununuz" dedi. Ben de "İyi ya biz de sorunu çözdük" dedim.

Sonra şu mektubu gönderdim **Özgür Gündem**'e "Sayın Gurbetelli Ersöz Özgür Gündem Genel Yayın Yönetmeni Kültür-Sanat bölümünüzün yönetmeni Abdullah Keskin, İnsancıl dergisinin haberlerine karşı çözümleyeme-diğimiz bir ambargo uygulamaktadır. Abdullah Keskin'in haber alma, verme ilkelerine aykırı bu davranışını protesto etmek amacıyla, bundan böyle **İnsancıl**'la ilgili hiçbir haberi **Özgür Gündem**'e bildirmeme kararı aldık.

Durumu bilgilerinize sunarım."

Şu bilinsin. Hiç kimse...hiçbir kurum **İnsancıl**'la oynayamaz. İnsancıl başı dik bir dergi. Ne pahasına olursa olsun hiç kimseyi...hiçbir kurumu pışpışlamaz **İnsancıl.**

İlan işine gelince. Arkadaşlarımız **Özgür Gündem**'le konuştular. İlan değiş tokuşu yapalım dediler. **Özgür Gündem,** ilan değiş tokuşunu kabul etmedi. **Aydınlık**'la da konuşuldu bu iş. **Aydınlık** ilan değiş tokuşunu kabul etti.

İlan değiş tokuşları İstanbul'da **Evrensel Kültür**'le... Ankara'da **Gündoğan** dergisiyle oluyor. İyi oluyor. Böylece biz öbür dergileri okurlarımıza tanıtıyoruz. Öbür dergiler de bizi tanıtıyor.

Ciddi...samimi dayanışma örnekleri bunlar. **Özgür Gündem** bu dayanışmaya girmedi. Girmek bir yana, Abdullah Keskin'in marifetiyle **İnsancıl**'ın haberlerine ambargo koydu. Düşünün, **İnsancıl**'ın şu sayısı çıktı haberi için Abdullah Keskin'e o sayıdan dört tane **İnsancıl** gönderilmiş. Buna karşın o sayının haberi yapılmadı.

KALAN NE?
unuttuğun kibritinle
yarım bıraktığın sigaranı
yakıyorum ardından

dudaklarım bayram yeri
ciğerlerim oyuncakçı dükkanında çocuk yüzü

arefesiz bayram olmazmış
parasız oyuncak alınmazmış

gittin
anladın.

Özer AYKUT

Abdullah Keskin, **İnsancıl**'la oynamak istedi. Şimdi oyun bitti. Peki Abdullah'tan kurtulabildim mi. Hayır. Eskiden dergide onca koşturmalar...yoğun işler arasında şöyle sesler duyulurdu. Abdullah'ı ara. Abdullah gelmiş mi. Abdullah'a dergi yetiştirin. Abdullah'la konuşalım. Abdullah şimdi gelmez. Abdullah...Abdullah. Abdullah.

Şimdi şöyle konuşuluyor.

Abdullah ne demiş. Yok yahu, öyle mi demiş Abdullah. Abdullah sevinmiş mi. Abdullah üzülmüş mü. Abdullah kızmışmış. Abdullah nerde. Abdullah napıyor. Abdullah... Abdullah... Abdullah...

Abdullah, lütfen... rica ediyorum.. Naptığını söyle. Kurtar beni Abdulah.

19 Ekim Salı

Bugün **Yıldız Üniversitesi**ndeyim. Berrin Taş'la gittik. Gençler, karşı açılış yapmışlar. Beni de çağırdılar. **İnsancıl** adına...Biz taksiden inerken bir genci İzzet Tokur'u gözaltına aldılar. Böyle gergin bir ortamda gittik karşı törenin yapıldığı yere. Kısa bir konuşmadan sonra ayrıldım üniversiteden.

Şimdi şunu söylemeliyim. Türkiye geleceğini yok ediyor. Görenler... hissedenler için üniversiteler bilimin üretildiği kurumlar değil Türkiye'de. Üniversitelerde çeşitli yöntemlerle insanın kişiliği parçalanıyor...insanın bütün direnme noktaları kırılıyor. bu yöntemle yetişen bir insandan hiç kimseye hayır gelmez.

Gençlerin kişiliksiz...edilgin yetiştirilmelerinde sorumluluk bütün bütüne üniversitelerde değil. Naptığını belki bilen...belki bilmeyen basının da sorumluluğu var bu işte. Kırk para etmez Cindy Crawford adlı manken 100 bin dolara Türkiye'ye geliyor. Büyük haber oluyor. Ama gençlerin üniversitelerinin açılışı için yaptıkları karşı şenlikler haber olamıyor.

Türkiye'de bütün kurumlar insanın direngenliğini kırmak...insanı edilginleştirmek için bütün gücüyle çalışıyor.

Soruyorum. Bugün Türkiye'nin neresinde bir sanat etkinliğinden yüz dolayında insan, yer bulamadığı için geri dönüyor. Geçen cumartesi günü böyle oldu. **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nun üçüncü dönem ilk etkinliğine yüz dolayında insan giremedi.

Biliyorsunuz özellikle Ankara'da yangeldimci bir takım kişiler, **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nun etkinliklerini küçümsemeye yelteniyorlar. Gülünçlü bir talihsizlikle onların sözcülüğünü üstlenen İlkyaz Avan'ın cumartesi günü etkinliğimizde olmasını isterdim.

Üniversitedeki konuşmamda söyledim. Bugün Türkiye'de umutla umutsuzluk yanyana...böyle bir durumdayız. Ciddi bir umutsuzlukla insanın direngenliğini kırmak isteyenler var. Öte yanda ciddi bir umutla insani direngenliği ayakta tutanlar... dönemin belirgin...dişe diş mücadelesi bu noktada veriliyor.

Mücadeleyi insani direngenlik kazanacak. **İnsancıl O-kuma Tiyatrosu**'na gelenler...üniversitelerde karşı şölen düzenleyen gençler direngenliğin sağlam noktaları.

Bu insani umutla ayrıldık Yıldız Üniversitesi'nden Berrin Taş'la...

21 Ekim Perşembe

Bugün **Marmara Üniversitesi**'ndeydim. Öğrencilerin düzenlediği karşı açılışta konuşmak için...Bu üniversitelerde binlerce öğrenci okuyor. Açılışlara üçyüz öğrenci katılıyor. Öbürleri sıyırtıyor.

Sıyırtı neyi gösteriyor 12 Eylül'le birlikte, sisteme uygun bir insan yetiştirildi. Düşünmeyen...direngenliği kırılmış...edilgin...sorumsuz insanlar. Bunlar her yerde. Sistem bunların önüne sahte gündemler koydu...Şimdi bakın. Türkiye kanrevanda...bunlar 1970 şiiri slogan mıydı, değil miydi...az mı slogandı...çok mu slogandı...bunu tartışıyorlar. Üstelik anlayabildikleri...özümseyebildikleri bir sorun olsa bu. Değil. Ama kaçgunda savrulan...bu zavallı insanlar...ciddi bir gayretle sahte gündemleri tartışıyorlar.

Ben, bunlara sıyırtıcılar diyorum. **Yıldız Üniversitesi**'nde gördüm onları. Gençler merdivenin başında konuşurken...türkü söylerken...şiir okurken...sıyırtıcılar, kimseye bulaşmadan...kimseye bakmadan...başı eğik yandan sıyırtıp merdivenleri çıkıyorlardı.

Yıldız'da söyledim. Sıyırtıcılar umutsuzluk. Ama burda oturanlar... halay çekenler... türkü söyleyenler umut.

Dün, gençler haya çekerken...Berrin Taş da katıldı halaya... sıyırtıcıları düşündüm... Biliyorsunuz kültür dünyasında sıyırtıcılar çok kızıyor bana...İnsan güzel bir dünya kuracak... insan güzel aşklar yaratacak...biz, ancak ciddi...samimi aşklarla güzel dünya yaratabiliriz dedikte bunlar hop oturup hop kalkıyor.

Şu bilinsin. Eylemli düşünce... direngenlik... umut... bütün bunlar insani niteliğin temeli.

Dün **Marmara Üniversite**'nde "Yıl 2053" diye başladım sözlerime. 50 yıl sonrasını anlattım. Kimsenin kimseyi ezmediği... sömürmediği...horlanmadığı güzel bir dünya kurulmuş...

Tabii ben elli yıl yaşamayacağım. Ölürüm... öldürülebilirim. Bunu da söyledim. "Ben dersi yarım bırakıyorum. Bu dersi siz tamamlayacaksınız. Elli yıl sonra güzel bir dünyada... güzel bir dünyanın nasıl kurulduğunu siz anlatacaksınız" dedim.

Gençlerle kucaklaştık. Sıyırtılara gençlerle kucaklaşmanın güzelliğini anlatamam.

Yarın gece Ruhi Su'yu **Anma Gecesi**'nde konuşacağım.

22 Ekim Cuma

Ada dergisinin düzenlediği **Ruhi Su'yu Anma Gecesi**...Güzel düzenlenmiş bir gece...**Ada** dergisini kutluyorum. Kendisine "aydın" diyen birçok insan evde oturuyor ömrünü meyhanelerde geçiriyor. Böyle bir ortamda gençler, insani direngenliğin güzelliğini gösteriyor.

Gecenin güzelliği burdaydı.

Güzel dünya düşünü yok etmek istediler. Şairim... yazarım diyenler de bu kaçguna girdi. Sahte gündemlerde yılgınlık yarattı. Ama insanın güzel dünya düşü kırılmadı. Kıramadılar. **Ruhi Su'yu Anma Gecesi**'nin önemi burda işte. Güzelliği burda.

Bir güzellik daha. Gece bittikten sonra Zihni Anadol'la yürürken...yolda...yavaş yavaş... Bizi geçen gençler "İyi geceler" dilediler...

Sevindim.

"Ne güzel değil mi. Anadol" dedim...Anadol, "Evet" dedi... "güzel...çok güzel"

26 Ekim Salı

Bugün Zihni Anadol'la dergide...bir okur, telefonla arıyor. Önemliymiş... Telefonu alıyorum. "Sizi Yaba-Öykü'de faşistlikle suçlamışlar. Aklım durdu...nasıl olabilir bu." diyor... "Olabiliyor işte" diyorum. Zihni Anadol merak edi-

yor. Yaba-Öykü'deki yazıyı anlatıyorum. Yazıklanıyor.

Okur şaşırmış. Soruyor. Nasıl olabilir Olur...düşünme gücü sıfır noktadaysa olur. Kızdığın birine faşist dersin olur biter. Ama o insan bütün hayatınca...bütün hayatı boyunca faşizme karşı mücadele etmiş. Onurla yaşamış...Olsun. Bir kelimeyle faşist dersin olur biter.

"Tanıyor musun" dedi Anadol...Hayır dedim, tanımıyorum. Ama tanımak istiyorum...Bana faşist diyenin gözlerine bakmak istiyorum...

Bugün Hürriyet'ten geldiler. Emine hanım. **Özgür Üniversite** için. Duyunca inanmamış. Geldi. Konuştuk. "Düşünce gücünü, donma noktasından bir milim ileri götürmek istiyorum" dedim.

Şaşırdı. "Bir milim mi" dedi. "Evet, bir milim."

Bir milim... bakın neler olur Türkiye'de. Nasıl değişir Türkiye...

Şimdi... şimdi düşünmüyoruz. Şu duruma bakın. Sivas'ta faşistler 37 insanı katlediyor. O faşistler **İnsancıl Emekçileri**'ni sopayla katletmek için kovalıyor. Yaba-Öykü'de biri, bir **İnsancıl Emekçisi**'ne, bana faşist diyor.

Buna düşünceyle...düşüncesizliğin çatışması diyorum. Bu çatışmadan trajedi çıkıyor.

Bu trajedinin insanı yıldırmasına izin verilmeyecek. Bir okurum "Gündoğdu da böyle suçlanacaksa kahrolsun bu dünya" diyor.

Hayır. Bu dünya kahrolmayacak. Hiç kimse bu tür suçlamalar yüzünden yılgınlığa düşmesin.

Söylüyorum. Milim milim yürüsek bile güzel bir dünya kurulacak. Trajedi insan için çözülecek.

28 Ekim Perşembe

Önceki gün dergide yolarkadaşım Nurvet Yılmaz anlatıyor. "Yıllar önce sizin **Eleştiri** adlı kitabınızı arıyordum. Bir kitapçıda...yığılı kitapların arasında buldum. Kitapçı 'Siz de mi Gündoğdu'nun hasta okurlarındansınız" dedi... "Gündoğdu'nun okuru vardır. O okur, Gündoğdu nerde...ne yazarsa yazsın bulur okur."

Nurvet Yılmaz sevindiriyor beni. Devam ediyor, "Gündoğdu'nun kökten bir farklı bakışı var. Bundan ötürü ben, her olayda Gündoğdu ne düşünüyor diye merak ederim."

Gençlere söylüyor Nurvet Yılmaz...Dikkatle dinliyoruz...Gençlere şunu söylüyorum. Yazarlıkta amacınız bu olmalı. Hiç kimseyi kollamadan... şu ne der, öbürü ne der diye tedirginlik duymadan düşüncelerinizi söylemelisiniz. Tabii insan için. İnsan sizi önünde sonunda bulur.

Sözgelimi Kuantum fiziği...kuantum fiziği bilinmeden... kavranmadan iyi şair... iyi romancı iyi eleştirmen olunmaz. Çünkü dünya doğru kavranmaz. "Evet" diyor Nurvet Yılmaz.

Bunu söyledikte zor bir işi koyuyorum ortaya. Bu, çok kişiyi tedirgin ediyor. Zor işi ortaya sürdüğüm... birçok kişiyi tedirgin ettiğim için sevilmiyorum. Cehaleti kollasam... bırakın Kuantumu... bırakın felsefeyi desem dünya tatlısı olacağım. Tam bu noktada İlkyaz Avanlar cehaletin alkışlarıyla Kuantumu önemsediğim için alay ediyor benle. Kuantum uzmanı diyor bana.

Şunu biliyorum. Kuantumu kavrayanlar çoğaldıkça cehaletin alkışları azalacak. İlkyaz Avanlar bir gün gelecek dımdızlak kalacak.

Şimdi düşünüyorum...gecenin ileri bir saati...birçok yazarın... şairin Nurvet Yılmaz'ı tanımasını isterdim. O zaman anlarlardı yazarlığın zorluğunu... o zaman anlarlardı şairliğin zorluğunu...

Söylüyorum. Nurvet Yılmaz'ın yolarkadaşım...okurum olması benim sevincim. Çünkü Nurvet Yılmaz kapsamlı bilgisiyle elele yürüyor yazarıyla...

Yazarını geri çeken...bilginin zorlu yollarına gitmeyen okuru napayım ben. Onlar şimdi kuantumla... felsefeyle... insani birikimle alay eden yazarları alkışlıyor... o yazarlar da cahil alkışların etkisiyle...

Cehaletin alkışlarıyla ayaktaduran yazarlar... şairler... görüşeceğim sizlerle...

30 Ekim cumartesi

Soğuk. Gece...Eve gelirken...yolda...üşüdüm... Birden önceki yılı düşündüm...Tatsız günleri. Hastaydım. Sesim gitmişti. Konuşamıyordum. Hekim kanser diyordu...ben, kanser değil diyordum...bütün konferanslarım iptal edildi... Aylar süren bir mücadele başladı. Her sabah sesim açıldı...sesim açılır umuduyla uyanıyordum... Tatsızlık aylarca sürdü.

Yolda... geçmiş tatsız günleri düşüne düşüne yürüdüm... Ev... Soğuk... Sobayı yakmak istemedim. Soba yanarsa sönmez de ondan...Sıkı giyindim. Gazeteleri okudum. Dün Cumhuriyet Bayramı kutlandı. Bir yanda Cumhuriyet kutlanıyor... bir yanda ülke kenrevan... Neden bu durumdayız. Bir takım kişiler, insanın başına tebelleş de ondan... Söz gelimi, geçen gün televizyonda Dinamit adlı programda gördüm. Recep Ergun... Cumhuriyet okullarında...cumhuriyet kültürüyle yetişen bir insan Recep Ergun olmamalı.

Dün **Cumhuriyet**'te Alpay Kabacalı 70 yılın edebiyatını değerlendirmiş. Değerlendirmenin başlığı şöyle. "Çalıkuşu'ndan Kara kitap'a" işte bu başlık cumhuriyetimizin durumunu anlatıyor. Bir sürü adların sıralandığı yazıyı okumadım. Gerek görmedim.

Bugün eve geldikte televizyonu açtım. Bir baktım, karşımda Enis Batur. Kanal değiştirdim. Selim İleri. Kanal değiştirdim adamın biri hoplayıp zıplıyordu.

Durum şu. Recep Ergun... Kara Kitap... Enis Batur... Selim İleri...hoplayıp zıplayan adam. Bir yönetim okuluyla... edebiyatıyla... eğlencesiyle... özetle kültürüyle insandan bu kadar kopuk olabilir. Türkiye bu kopukluğun acısını yaşıyor. Bu acı gülünç noktaya kadar **Milliyet**'in başlığında düşüyor. "Teröre karşı acil vergi"

Söylüyorum. En fazla 50 yıl... En fazla 50 yıl sonra insanlar, bütün bu olup bitenleri "Garip olaylar müzesinde" görecekler. Olup bitenlere çok şaşıracaklar.

Milyonlarca yılda oluşan insani kültürü tebelleşciler yerebir edemiyecek...bakın, bir mektup. İzmir'den. "Yıldız Güncesi'ni okudum. Umutlandırdı... sevindirdi beni Ayancık'ta yaşadıklarınız. Yalnız, yıldızlarla oynayacak kimse yok...yıldız yok diyorsunuz. Nasıl görmezsiniz Gündoğdu...yıldızlar orda. Hep birlik olup ellerimizi uzatınca tutuvereceğiz onları. Göğe bakıp bir yıldız tutun haydi Gündoğdu. Unutmayın, şu köşede parlayan minik yıldız benimki. Hemen yakınındaki kocaman yıldızı görüyor musunuz. O kocaman yıldız mutlaka **İnsancıl Emekçilerininki**...ve her geçen gün biraz daha parlayacak."

İnsancıl Emekçileri'nin yıldızı...insanın yıldızı... Hiç kimse karartamayacak insanın yıldızını... Şu kesin. Yalnız Türkiye'de değil, bütün dünyada bir dolu insan, insanın yıldızı için mücadele ediyor...

İşte böyle...bunları düşüne düşüne oturdum soğukta...Bir baktım muhabbet kuşu, büzülmüş. Soğuktan sesi soluğu çıkmıyor. "Üşüdün mü kızım" dedim. Sobayı yaktım...Şimdi ötüp duruyor.

Yazık...Üşümesin muhabbet kuşu.

TUFAN SONRASI

Tufan sonrası dünya'nın
engebeli çehresinde
Kaçgun yaşamın kıyısındaydım
Yer ile gök arası çok geniş
Küçücük levhaların gölgesinde
kümelenmiş insanlar
Kelimenin bini metelik etmez
Gülüşün altında gizlidir acılar
Değişmiş çizgiler
tanınmaz yüzler
Yıllar yılı sakladığım resimlere
benzeyen yok
Oysa
Aynı renk elbiseler giymiştik
bayramlarda

Tapınakların kutsal duvarlarına
El sürüp dilekte bulunmuştuk
Hangi beddua getirirdi
bizi bugüne
Geride ne kaldı
kimleri bıraktık

Tufan sonrası dünya'nın
engebeli çehresinde
Dalları kar yüklü ağaçlarnın
altındayım
Hiç bir sıfatın yer bulamadığı
omuzlarımda
Sabahın ilk ışınları
Söylentilere kapalı kulağımda
özgürlük türküsü
Acısını gizlediğim ellerimle
Kurumuş Çam kozalakları topladım
Örgüsünü yıldızlardan yapan
gezginlere
Onlar ki
Zamanı bilmez
Aynı mevsim açan çiçeklerle
yola çıkarlar
Sundukları ve ördükleriyle
anılılar

Tufan sonrası dünya'nın
engebeli çehresinde
Ateşi tekrar çalanların yanındayım
Gözlerim ödünçtür
Yakam kir içinde
pas içinde
Çekildi yakamdan
yırtıldı
Çokları vardı orada
Ama illa da biri
Kim o biri bilinir mi
Zaman kötü
O zindan senin
Bu zindan benim
dolaş dur
Vur kafayı yastığa
Gecenin bir vaktinde
uyan çığlıkla
Tatlı bir rüyadan sonra
Sevincin hemen boğulsun
Kimdi o biri
bilinir mi
Sadece bir kez
resmini görmüştüm
Göçebeler obalarını toplarken
Son parçaların üzerindeki
tozları silkelerken
Geç kalmış çocukların
buruk sevinciyle
Gidip gelirdi salıncaklar
İşte o resmi orada görmüştüm
İlla da o resim
Kimdi o resimdeki

Tufan sonrası dünya'nın
engebeli çehresinde
Kuzeyin rüzgarlarında sırtım
üşüyorum
Kaçgun yaşamın dışına
ilerliyoruz
Kaçgun yaşamın sonuncusu bu
yürüyoruz

Hüseyin IŞIK

İNSANCIL YAYINLARI'NDAN ...

Fatma KETHÜDAOĞLU
UZAYDAN GELEN KADIN
-Öyküler-
96 Sayfa 20.000 TL
Çıktı...

Ali Ersin GÜNÇE
BİR GÜN KONUŞACAK RÜZGAR
-Şiirler-
32 sayfa 20.000 TL
Çıktı....

Mehmet Yılmaz KARAİBRAHİMOĞLU
MADENCİNİN GÜNLÜĞÜ
-Şiirler-
Çıkıyor...

Dursun Mehmet ŞEKEROĞLU
İNSAN ELİ
-Öyküler-
Çıkıyor....

İNSANCIL YAYINLARI İNSANİ... GERÇEKÇİ ESERLER YAYINLAMAYI SÜRDÜRÜYOR
Mollafenari Sokak, Nadir Han, 40 - 42 / 5 Cağaloğlu-İST.
Tel.: (0-212) 513 93 99 - 511 79 94

Sorun Yayınları

Yeni Kitaplarımız

Temel Demirer
SOLAN FOTOĞRAFLARDA BİTEN VE BAŞLAYAN - Deneme **55.000 Tl.**
Ahmet Kerem Çebi
KİRLİ AŞK ŞİİRLERİ - Şiir **20.000 Tl.**
Abdullah Doğan
VARLIĞIMI SOSYALİZME BORÇLUYUM - Anı - **45.000Tl.**
Serol Teber
TOPLAMA KAMPI SENDROMU - RUHUN ÖLÜMÜ - İnceleme - **38.000 Tl.**
Serol Teber
İŞKENCE SONRASI YAŞAM - İnceleme - **20.000 Tl.**
İlker Belek
Marksist Bakış Açısıyla BİLİMSEL TEKNOLOJİK DEVRİM VE "ENDÜSTRİYEL DEMOKRASİ" - İnceleme- **40.000 Tl.**
Temel Demirer
GERİCİLİK DÖNEMİNDE DÜNYA VE TÜRKİYE - İnceleme - **45.000 Tl.**

Piyerloti Cad. No: 85 D/2-A Çemberlitaş-İstanbul
Tel: 518 44 78

KİTAPÇILARDAN ARAYINIZ

FELİS YAYINCILIK'TAN

BİR AŞK BİR ÖLÜM

- Anlatı -
Füsun Erbulak

AKAN YILDIZ

-Öyküler -
Cengiz Gündoğdu
Çıkıyor...

Hayriye Cad. Emel Apt. No: 6/1
Galatasaray - İST.
Tel : 0 - 212 249 00 73

Kriz Nasıl Aşılabilir? Dizisi : IX

GERİCİLİK DÖNEMİNDE DÜNYA VE TÜRKİYE

Temel Demirer

45.000TL

Sorun Yayınları
Piyerloti Cad. No: 85 D/2-A Çemberlitaş-İstanbul
Tel: 518 44 78